

# Alenka Cedilnik

## Teodozijevo vojno z Goti\*

UDK UDK 355(37)»03«

UDC 355(37)»03«

**CEDILNIK Alenka**, dr., asist., Oddelek za zgodovino, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, SI-1000, Ljubljana, Aškerčeva 2, alenka.cedilnik@guest.arnes.si

**CEDILNIK Alenka**, PhD, Assistant, Department of History, Faculty of Arts, University in Ljubljana, SI-1000, Ljubljana, Aškerčeva 2, alenka.cedilnik@guest.arnes.si

### Teodozijevo vojno z Goti

### Theodosius' War with the Goths

**Zgodovinski časopis**, Ljubljana 63/2009 (139), št. 1-2, str. 8–60, cit. 182

**Zgodovinski časopis (Historical Review)**, Ljubljana 63/2009 (139), No. 1-2, pp. 8–60, 182 notes

1.01 izvirni znanstveni članek: jezik Sn. (En., Sn., En.)

Language: Sn. (En., Sn., En.)

**Ključne besede:** Teodozij, Gracijan, Goti, Huni, Alani, Ilirik, vojna

**Key Words:** Theodosius, Gratian, Goths, Huns, Alans, Illyricum, war

Po katastrofalnem rimskem porazu v bitki pri Adrianoplu 9. avgusta leta 378 so zmagoviti Goti skupaj s pridruženimi jim Huni in Alani povsem ušli rimskemu nadzoru ter preplavili traško ter del ilirskega področja. Zaradi velike nevarnosti, ki so jo nastale razmere za rimsko cesarstvo predstavljale, je bila ena osnovnih nalog novega cesarja Teodozija uspešno končanje spopadov in podreditve v vojno vpletenih ljudstev na način, ki bi ustrezal interesom rimske države.

After the appalling defeat of the Roman army in the battle of Adrianople on August 9, 378 the victorious Goths, together with the Huns and the Alans, completely deluged Thrace and a part of Illyricum. Free of Roman control, they represented a grave danger to the Roman Empire. One of the most urgent tasks of Theodosius, the new emperor, was therefore to successfully put an end to fighting and to subject the nations involved in the war so as to suit Roman interests.

Avtorski izvleček

Author's Abstract

\* Za nasvete in opozorila ob pisanju pričujočega članka se najlepše zahvaljujem prof. dr. Rajku Bratožu.

Potek in spremljajoče okoliščine več kot šest let trajajoče vojne med Goti in Rimljani, do katere je prišlo, potem ko so razmere po prehodu Gotov čez Donavo poleti leta 376 ušle rimskemu nadzoru, odpira zaradi majhnega števila virov, ki bi takratno dogajanje podrobneje obravnavali, vrsto še nerešenih vprašanj. Zaradi navedene razsežnosti problema v članku ne bodo predstavljene vse z njim povezane nejasnosti, temveč bom poskušala podrobneje osvetliti le nekatere. Pri tem se bom omejila na področje Teodoziju dodeljenega dela ilirske prefektуре in v povezavi s tem na dejavnosti in ukrepe, ki jih je cesar Teodozij na izbranem območju z namenom reševanja zapletenega gotskega vprašanja sprejemal in izvajal, pri čemer leta 382 sklenjenega miru med obema v sovražnosti vpletenima stranema ne bom podrobneje obravnavala. Zaradi razumljivejšega prikaza izbranega dogajanja bom odlomke tistih virov, ki o obravnavani tematiki prinašajo pomembnejše podatke, deloma predstavila tudi v slovenskem prevodu. Gre za dela antičnih piscev 4., 5. in 6. stoletja (dva (14. in 15.) cesarju Teodoziju posvečena govora govornika in filozofa Temistija (ok. 317–388), zgodovinsko delo Amijana Marcelina (ok. 333–ok. 400), odlomki iz dela zgodovinarja Evnapija iz Sard (345/346–ok. 420), odlomki iz cerkvenih zgodovin Sokrata Sholastika (ok. 380–po 439), Sozomena (ok. 380–po 446) in Evnomijevega pristaša Filostorgija (ok. 368–po 433), cesarju Majorijanu posvečen panegirik Sidonija Apolinara (ok. 430–ok. 486), Nova zgodovina zgodovinarja Zosima (ok. 500) ter Getika zgodovinarja Jordanesa (ok. 500–ok. 554)), z obravnavano tematiko povezane zakone Teodozijevega kodeksa in delo z naslovom *Consularia Constantinopolitana* (delo prinaša seznam rimskih konzulov od leta 509 pr. Kr. do 468 po Kr., ki so mu dodali tudi kratek povzetek najvažnejših dogodkov).

Bodoči cesar Teodozij Veliki je vojaško kariero začel leta 368 v štabu svojega očeta, visokega vojaškega poveljnika Flavija Teodozija,<sup>1</sup> ki je v letih 368/369 vodil vojaške operacije v Britaniji, nato pa se je v letu 370 v Galiji najprej vojskoval proti Alamanom in v letih 372/373 v Iliriku še proti Sarmatom. V Iliriku sta se poti očeta in sina ločili. Medtem ko je moral Teodozij Starejši spomladi leta 373 na novo službeno dolžnost v Afriko, kjer se je v letih 373/374 uspešno vojskoval proti tamkajšnjemu uzurpatorju Firmu, je njegov sin ostal v Iliriku in tam kot *dux* province *Moesia Prima* jeseni leta 374 zavrnil napad Sarmatov. Tako je področje province zaščitil pred plenjenjem Kvadov in Sarmatov, ki mu je bila takrat prav

<sup>1</sup> PLRE I, str. 902–904, Flavius Theodosius 3.

zaradi njegovega vojaškega uspeha izpostavljena le Panonija.<sup>2</sup> Čeprav je Teodozij kmalu po teh dogodkih, ko je bil njegov oče, Teodozij Starejši, obtožen kovanja zarote in v začetku leta 376 v Kartagini usmrčen, pustil vojaško službo in se umaknil v rodno Španijo, ga je cesar Gracijan neposredno po rimskem porazu v bitki pri Adrianoplu (9. 8. 378) ali najverjetneje celo že pred tem<sup>3</sup> zaradi preteklih uspehov v boju proti Sarmatom poklical na svoj dvor in ga imenoval na mesto vojaškega poveljnika (*magister militum*)<sup>4</sup> v Iliriku.<sup>5</sup> V bitki pri Adrianoplu namreč nista bili pokončani le dve tretjini udeležene rimske vojske, ampak tudi velik del poveljniškega kadra,<sup>6</sup> ki ga je bilo potrebno čim hitreje primerno nadomestiti. Ker takojšnja organizacija nove vojske ni bila mogoča, na področju Trakije in Vzhodnega Ilirika po tako strahovitem porazu ni bilo vojaške sile, sposobne učinkovito zaustaviti zmagovitega prodora Gotov ter pridruženih jim Hunov in Alanov. Čeprav

<sup>2</sup> O takratnih vpadih Kvadov in Sarmatov na panonsko-mezijsko področje in o vlogi bodočega cesarja Teodozija pri obrambi province Prve Mezije poroča Zosim: *Vest o tem* (gre za Firmovo uzurpacijo v Afriki, o kateri Zosim spregovori tik pred navedenim odlomkom) je seveda zelo vznemirila Valentinijana, zato je delu vojaških enot, ki so varovale Panonijo in Zgornjo Mezijo, takoj ukazal, naj zapustijo svoje položaje in se odpravijo v Afriko. Zatem so Sarmati in Kvadi, ker so se že prej jezili na poveljnika, ki mu je bila zaupana obramba teh dežel (na tem mestu je bil Kelestij), po odhodu vojakov v Afriko napadli Panonce in Mezijce. Kelestij je namreč s prisego potrjenimi obljubami zapeljal njihovega voditelja in ga z zvijačo ob še polni mizi umoril. Tako so imeli barbari dober izgovor za napad, zato so planili nad prebivalce ob Istru in izropali vse, kar je bilo izven mest. Kar zadeva Panonce, so bili ti izpostavljeni plenjenju barbarov, saj se vojaki niso menili za obrambo mest in niso dežel tostran reke nadlegovali nič manj kakor barbari. Nasprotno pa Mezija ni utrpela nikakršne škode, ker je vojaški poveljnik Teodozij pogumno ostal na svojem mestu in odbil napadalce. Zaradi slovesa, ki si ga je pridobil s to zmago, je kasneje postal cesar; gl. ZOSIMOS IV, 16, 3–6. Teodozijevo vlogo pri obrambi Mezije pred vpadi Sarmatov predstavlja podrobneje AMMIANUS MARCELLINUS XXIX, 6, 15 in 16. O predstavljenih dogodkih gl. tudi A. CEDILNIK, Ilirik med Konstantinom Velikim in Teodozijem Velikim, Ljubljana 2004, str. 313–317, s prevodi ustreznih odlomkov iz del Sokrata Sholastika (HE IV, 31, 1–9) in Sozomena (HE VI, 36, 1–5).

<sup>3</sup> O veliki verjetnosti, da se je Teodozij še pred porazom pri Adrianoplu zadrževal v Gracijanovi bližini ali celo na samem Balkanu, gl. R. M. ERRINGTON, The Accession of Theodosius I, *Klio* 78 (1996), str. 448–452; P. HEATHER – D. MONCUR, Politics, Philosophy, and Empire in the Fourth Century. Select Orations of Themistius, Liverpool 2001, str. 219; H. LEPPIN, Theodosius der Große, Darmstadt 2003, str. 43–44. Teodozijevo vrniten iz rodne Španije, ponovna aktivna vključitev v rimsko vojsko ter njegovo imenovanje za cesarja odpirajo vrsto vprašanj, na katera še ne poznamo dokončnih odgovorov. Težave povezane z navedenimi vprašanji skupaj z novejšo literaturo kratko predstavlja M. V. ESCRIBANO PAÑO, Graciano, Teodosio y el Ilirico: la constitutio Nullus (locus) haereticis (C.Th. 16, 5, 6. 381), v: *Revue Internationale des droits de l'Antiquité* LI (2004), str. 134–135.

<sup>4</sup> Ni povsem jasno, ali je Teodozij v Iliriku deloval kot *magister equitum* ali kot *magister equitum et peditum*; gl. A. LIPPOLD, Theodosius I, v: RE, Supplementband XIII, 1973, str. 840.

<sup>5</sup> Podrobnejši prikaz Teodozijeve vojaške kariere pred njegovim imenovanjem za cesarja posredujejo LIPPOLD, Theodosius (kot v op. 4) 839–841; A. DEMANDT, Die Spätantike. Römische Geschichte von Diokletian bis Justinian 284–565 n.Chr., München <sup>2</sup>2007, str. 155; LEPPIN, Theodosius (kot v op. 3) 29–33; gl. tudi D. KIENAST, Römische Kaisertabelle, Darmstadt <sup>3</sup>2004, str. 337.

<sup>6</sup> O velikosti rimskih izgub v bitki pri Adrianoplu gl. H. WOLFRAM, Die Goten, München <sup>4</sup>2001, str. 134.

njihov poskus, da bi osvojili utrjena mesta ni prinesel uspeha, so lahko posamezne skupine Gotov, Hunov in Alanov kljub neusklajenemu delovanju uspešno plenile tračansko in dačansko področje<sup>7</sup> ter prodrle, kakor poroča Amijan Marcelin,<sup>8</sup> vse do Julijskih Alp.<sup>9</sup>

Kako neurejene so bile razmere, ki so ob Teodozijevem imenovanju vladale na področju Vzhodnega Ilirika in Trakije, nam deloma razkriva Zosimov prikaz dogodkov po bitki pri Adrianoplu.

Odlomek 1:

Zosimos IV, 24, 3–4: *Ker so torej razmere dopuščale prav malo upanja, je Viktor, rimski poveljnik konjenice, ki je skupaj z nekaj konjeniki ušel nevarnosti, pohitel proti Makedoniji in Tesaliji ter od tam urno nadaljeval pot proti Meziji in Panoniji, da je Gracijanu, ki se je zadrževal tam, sporočil novico o tem, kar se je zgodilo: o pokončanju tako vojske kakor cesarja.*<sup>10</sup> *Tega smrt lastnega strica ni zelo potrla, saj je med njima obstajalo obojestransko nezaupanje. Zaradi barbarov pa, ki so si podvrgli Trakijo, v kateri so se naselili, zaradi grožnje, ki so jo za ozemlja Mezije in Panonije predstavljali tam živeči barbari, ter zaradi ljudstev onkraj Rena, ki so neovirano napadala mesta, je presodil, da sam ne bo kos upravljanju države. Zato si je kot pomočnika pri vladanju izbral Teodozija. Po rodu je bil iz iberijske Galicije, iz mesta Kavka, in ni bil niti nevešč vojskovanja niti neizkušen v poveljevanju vojski. Prepustil mu je vodenje državnih zadev v Trakiji in na Vzhodu, sam pa se je podal proti zahodnim Galatom, da bi po svojih najboljših močeh uredil tamkajšnje razmere.*

Zelo verjetno je bila prav prisotnost Gotov kriva za velik ovinek, ki ga je na svoji poti proti Panoniji naredil *magister equitum* Viktor, da bi o porazu in Valensovi smrti obvestil cesarja Gracijana.<sup>11</sup> Glede na pomembnost novice, smo lahko skoraj prepričani, da si je Viktor izbral najkrajšo možno pot, ki bi ga kar se da hitro pripeljala do cesarja. Ta pa od Adrianopla do Panonije in Sirmija, kjer se je Gracijan takrat najverjetneje zadrževal,<sup>12</sup> ni vodila preko Makedonije in Tesalije, marveč je peljala po cesti, ki je od Adrianopla vodila proti Filipopolu, od tam pa preko prelaza Trajanova vrata do Serdike, Naisa, Viminacija, Singiduna in Sirmija. Vendar izbira daljše poti morda ni bila le posledica navzočnosti Gotov in njim pridruženih Hunov in Alanov, marveč so področje v tistem času najverjetneje ogrožali tudi Sarmati. Ti naj bi poskušali zmedo, ki je področje zajela po bitki pri Adrianoplu, izkoristiti za to, da bi prek Donave znova vpadli na rimsko ozemlje.

<sup>7</sup> THEMISTIOS, Or. 14, 181b.

<sup>8</sup> AMMIANUS MARCELLINUS XXXI, 16, 7.

<sup>9</sup> Gl. tudi WOLFRAM, Goten (kot v op. 6) 135–136.

<sup>10</sup> Gre za posledice bitke pri Adrianoplu.

<sup>11</sup> P. J. HEATHER, *Goths and Romans 332–489*, Oxford 1991, str. 149; Th. S. BURNS, *Barbarians within the gates of Rome. A study of Roman military policy and the barbarians*, ca. 375–425 A.D., Bloomington – Indianapolis 1994, str. 45 sl.

<sup>12</sup> Gl. O. SEECK, *Regesten der Kaiser und Päpste für die Jahre 311 bis 476 n. Chr.*, Stuttgart 1919, str. 250.

Kakor med danes ohranjenimi viri poročajo Pakat,<sup>13</sup> Temistij<sup>14</sup> in Teodoret,<sup>15</sup> je Teodozij njihov prodor tako kot že leta 374 uspešno zavrnil,<sup>16</sup> nato pa ga je cesar Gracijan prav zaradi izbojevanje zmage 19. januarja 379 v Sirmiju imenoval za sovladarja. Čeprav drugi avtorji,<sup>17</sup> tako kot Zosim v predstavljenem odlomku, Teodozijevega imenovanja ne povezujejo z neposredno pred tem izbojevano vojaško zmago nad katerim izmed sovražnih ljudstev, se je Teodozij pred imenovanjem skoraj gotovo moral primerno uveljaviti, saj ne le da ga z vladajočo družino niso povezovale sorodstvene vezi, temveč so prav vladarji te družine odobrili usmrnitev njegovega očeta, od katere so minila komaj tri leta.<sup>18</sup> Zato lahko dokaj upravičeno domnevamo, da so bile morda prav Teodozijeve vojaške sposobnosti in njegovi uspehi v vojskovanju med odločilnimi razlogi, ki so cesarja Gracijana prepričali, da si ga vzame za sovladarja,<sup>19</sup> saj je bila ureditev kaotičnih razmer, ki so Trakijo in vzhodni del Ilirika zajele po rimskem porazu v bitki pri Adrianoplu, prva in najpomembnejša naloga novega vladarja, ki mu prav zato ni bil zaupan le vzhodni del cesarstva, ampak morda tudi celotna ilirska prefektura, povsem zagotovo pa vsaj njen vzhodni del (diecezi Dakija in Makedonija).<sup>20</sup>

Aktivnosti cesarja Teodozija, povezane z vojaško obrambo ogroženih pokrajin v času pred njegovim prihodom v Tesaloniko<sup>21</sup> konec pomladi leta 379, nam kratko predstavljajo trije cerkveni zgodovinarji, Filostorgij, Sokrat in Sozomen:

<sup>13</sup> PACATUS II, 10–12.

<sup>14</sup> THEMISTIOS, Or. 14, 182c; 15, 198a.

<sup>15</sup> THEODORETOS, HE V, 5–6. Teodoret ne navaja imena ljudstva, proti kateremu se je Teodozij boril.

<sup>16</sup> O Teodozijevega bojih s Sarmati tik pred tem, ko ga je Gracijan imenoval za sovladarja, gl. LIPPOLD, Theodosius (kot v op. 4) 841; LEPPIN, Theodosius (kot v op. 3) 42–44.

<sup>17</sup> SOKRATES, HE V, 2, 2–3; SOZOMENOS, HE VII, 2, 1; PHILOSTORGIOS, HE IX, 17 in 19. Slovenske prevode navedenih odlomkov (razen Philostorgios, HE IX, 17) gl. v: CEDILNIK, Ilirik (kot v op. 2) 326 in 328.

<sup>18</sup> Gl. tudi LEPPIN, Theodosius (kot v op. 3) 42–43.

<sup>19</sup> O možnosti, da so k Teodozijevega imenovanju pomembno pripomogli tudi njegovi vplivni sorodniki (Teodozijevega strica Flavija Evherija (Fl. Eucherius) je bil v letih 377–379 na dvoru cesarja Gracijana comes sacrarum largitionum, Flavij Klavdij Antonij (Fl. Claudius Antonius), ki je bil s Teodozijem prav tako v sorodu, pa je od leta 376 do morda leta 377 opravljal službo pretorijanskega prefekta za področje Galije) ter o vlogi, ki bi jo ob tem lahko odigrala vojska, gl. ERRINGTON, Accession of Theodosius I. (kot v op. 3) 448–452; H. SIVAN, Was Theodosius a Usurper?, Klio 78 (1996), str. 208–210; ESCRIBANO PAÑO, Graciano, Teodosio y el Ilirico (kot v op. 3) 135, op. 7.

<sup>20</sup> Ozemlje ilirske prefekture je segalo na zahodu do Julijskih Alp, na severu do reke Donave (vključevalo je torej skoraj celotno vzhodno polovico današnje Avstrije), na jugu do Jadranskega, Jonskega in Egejskega morja, na vzhodu pa je obsegalo tudi področje današnje zahodne Bolgarije in makedonskega dela Grčije, brez Trakije. Mejo med zahodnim in vzhodnim delom Ilirika sta predstavljali reki Drina in Sava. O možnosti, da bi Teodozij sprva pod svojo oblast dobil celotni Ilirik, gl. BURNS, Barbarians (kot v op. 11) 46–53; R. M. ERRINGTON, Theodosius and the Goths, Chiron 26 (1996), str. 23–26; HEATHER – MONCUR, Politics, Philosophy, and Empire (kot v op. 3) 206.

<sup>21</sup> Teodozijevo navzočnost v Tesaloniki je prvič potrjena 17. junija 379; gl. CTh 10, 1, 12; LIPPOLD, Theodosius (kot v op. 4) 844.

## Odlomek 2:

Philostorgios, HE IX, 19: *Potem ko se je cesar v bližini Sirmija spopadel z barbari (tja je namreč zaradi velike stiske odšel takoj po prevzemu oblasti) in v bitki zmagal, je v vsem sijaju odšel proti Konstantinoplu.*

## Odlomek 3:

Sokrates, HE V, 6, 2–3: *V tem času sta cesarja Gracijan in Teodozij premagala barbare. Medtem ko je Gracijan takoj odpotoval v Galijo, ker so to deželo plenili Alamani, je Teodozij po izbojevani zmagi pohitel v Konstantinopel. Na poti se je ustavil v Tesaloniki, kjer je hudo zbolel.*

## Odlomek 4:

Sozomenos, HE VII, 4, 1–3: *Ker so zahodni Galati še vedno živeli v strahu pred Alamani, se je Gracijan v tem času vrnil na ozemlje, ki je nanj prešlo po očetu in ga je zadržal zase in za brata, potem ko je Teodoziju prepustil vladanje nad Ilirikom in pokrajinami, ki leže v smeri sončnega vzhoda. Kakor se je namenil, je sam uspešno zavrnil nevarnost Alamanov, medtem ko je Teodozij proti barbarom ob Istru dosegel enakovreden uspeh. Potem ko je barbare v spopadu premagal in so prosili, naj jih sprejme za prijatelje Rimljanov, si je vzel talce ter z njimi sklenil premirje. Nato je odšel v Tesaloniko. Ko je tam zbolel,...*

Filostorgijev odlomek na tem mestu ni povsem jasen, saj na njegovi osnovi ni mogoče zanesljivo razbrati, na katere Teodozijeve spopade z barbari naj bi se zapis nanašal. Zaradi njegovega nadaljevanja, da je novi cesar na sirmijsko področje zaradi velike nevarnosti, ki mu je pretila, odšel takoj po svojem imenovanju, pa bi lahko celo sklepali, da je avtorjev podatek morda vsaj deloma napačen. Ker je bil Teodozij za cesarja postavljen v Sirmiju, mu namreč ne bi bilo treba od nikoder prihiteti, če bi hotel takoj po svojem imenovanju mesto in njegovo okolico zaščititi pred napadi barbarov. Kljub navedenim nejasnostim in očitni napaki pa Filostorgij, če njegovo poročilo primerjamo s tem, kar nam o takratnem dogajanju sporoča Sokrat, ne prinaša zelo drugačnih podatkov. Na osnovi obeh besedil bi namreč lahko sklepali, da sta se Gracijan in Teodozij takoj po imenovanju slednjega za cesarja vsaj nekaj časa skupaj bojevala in sovražne barbare uspešno premagala.<sup>22</sup> Šele po izbojevani zmagi naj bi se Gracijan vrnil v Galijo, medtem ko naj bi Teodozij odšel proti Konstantinoplu.

V nasprotju s Sokratovim in nejasnim Filostorgijevim poročilom nam Sozomenovo besedilo za podoben sklep o skupnem bojevanju obeh cesarjev ne daje nikakršne opore. Razlika je toliko pomembnejša, ker je Sozomen, ki mu je Sokratovo delo služilo kot najpomembnejši vir, Sokratovo predstavitev obravnavanega dogajanja zanesljivo poznal in je spremembe najverjetneje vnesel zato, ker so se mu zdele

<sup>22</sup> LIPPOLD, Theodosius (kot v op. 4) 844 tudi na osnovi Sokratovega zapisa (HE V, 6, 2) domneva, da je Gracijanov in Teodozijev vojaški poseg pomladi leta 379 ustalil razmere na prizadetem področju. Gl. tudi ERRINGTON, Theodosius and the Goths (kot v op. 20) 4; Errington zavrača možnost skupne vojaške dejavnosti obeh cesarjev na ozemlju Ilirika v tem času.

ustreznejše od predhodnikovega pisanja.<sup>23</sup> Vendar pa Sozomen, kljub drugačnemu opisu dogajanja, ko govori o sodelovanju obeh cesarjev pri obrambi cesarstva, Teodozijeve prve vojaške uspehe v boju proti sovražnim ljudstvom ob Donavi povsem nedvoumno postavlja v čas pred vladarjevim prihodom v Tesaloniko. V tem se Sokratovo, Sozomenovo in pogojno tudi Filostorgijevo poročilo razlikuje od zapisov, ki nam jih prinašajo drugi danes še ohranjeni viri.<sup>24</sup> Na možnost, da se Teodozij pred koncem pomladi leta 379 s sovražnimi ljudstvi, ki so po bitki pri Adrianoplu ropala traško-ilirsko področje, ni spopadel ali pa v boju z njimi vsaj ni dosegel omembe vrednih uspehov, kaže predvsem kratek odlomek Temistijevega govora.

#### Odlomek 5:

Themistios, Or. 14, 181c: *Ni le pesniška bajka, da je Ahil zgolj z bojnim krikom navdal s strahom do tedaj zmagovite barbare. Kajti če si, četudi se s hudodelci sploh še nisi spopadel, samo s tem, da si v bližino postavil tabor in pripravil zaporo, zavrl njihovo predrznost, kaj hudega bodo šele utrpeli ti bedniki, ki jih čaka strašen konec, ko bodo videli, kako vihtiš kopje in spretno sukaš ščit, povsem od blizu pa pobliskuje slepeči odsev tvoje čelade.*

Če drži, da je Temistij svoj govor javno predstavil v Tesaloniki konec pomladi ali v začetku poletja leta 379,<sup>25</sup> ko se je cesar skupaj s svojim dvorom v mestu zanesljivo zadrževal, potem ni nobenega dvoma, da do uspešnega Teodozijevega vojaškega posega zoper Gote, Hune in Alane do tega časa zanesljivo še ni prišlo, saj bi Temistij v svojem govoru kakršenkoli tovrstni uspeh novega cesarja zagotovo izpostavil. Zdi se, da je lahko Teodozij zaradi epidemije kuge, ki je Gote pregnala iz Makedonije,<sup>26</sup> brez bojov dosegel Tesaloniko<sup>27</sup> in se v mestu, ki mu je omogočalo dobro povezavo tako s Konstantinoplom kakor z ogroženimi provincami lotil priprav za zavarovanje ogroženih področij in postavitve nove armade. O teh ukrepih nam v nadaljevanju svojega govora spregovori tudi Temistij. Potem, ko novega cesarja oriše kot nepremagljiv branik pred vojsko sovražnikov, ki je pred tem neustavljivo pustošila po Trakiji, Dakiji in Iliriku,<sup>28</sup> svetle spremembe po Teodozijevem prihodu na oblast takole predstavi:

#### Odlomek 6:

Themistios, Or. 14, 181b–c: *Zdaj pa se borbeni duh spet vrača med vrste konjenikov in pešcev. Že ti uspeva, da tudi s kmeti vzbujaš strah med barbari in ob njih tudi z rudarji, ki si jim ukazal, naj opustijo zlato in se lotijo kopanja železa. Ta*

<sup>23</sup> G. SCHOO na tem mestu kot Sozomenov vir navaja Sokrata; gl. G. SCHOO, *Die Quellen des Kirchenhistorikers Sozomenos*, Berlin 1911, str. 150.

<sup>24</sup> THEMISTIOS Or. 14, 181c; OROSIUS VII, 34, 5–6; SYMMACHUS, Ep. 1, 95, 2; AUSONIUS, *Grat. actio Grat.* 2.

<sup>25</sup> Glede časa Temistijeve javne predstavitve svojega govora gl. HEATHER – MONCUR, *Politics, Philosophy, and Empire* (kot v op. 3) 207 in 218.

<sup>26</sup> AMBROSIUS, Ep. 51 (Maur. ep. 15) 7.

<sup>27</sup> Gl. WOLFRAM, *Goten* (kot v op. 6) 138.

<sup>28</sup> THEMISTIOS, Or. 14, 181a–b.

*vojska, ki ne pozna razkošnega življenja, se je zbrala po lastni volji in je naučena tako, da hudo obrača v splošno korist.*

Da se je Teodozij v svojem prvem letu vladanja pri reševanju problema, ki so ga za traško-ilirski prostor predstavljale še nepremagane skupine Gotov, Hunov in Alanov, najprej posvetil predvsem organiziranju nove vojske, s katero bi lahko uspešno premagal sovražnika, nam poleg Temistija poročajo tudi drugi viri.<sup>29</sup>

#### Odlomek 7:

*Zosimos IV, 27: Cesar Teodozij, ki se je še vedno zadrževal v Tesaloniki, se je nasproti tem, ki so stopili predenj, kazal prijazno naklonjenega. Svoje vladanje je začel v znamenju mehkužnosti in brezskrbnosti, ob tem pa je povsem zmešal sistem najvišjih služb in v primerjavi s prejšnjim stanjem povečal število vojaških poveljnikov. Če je namreč prej le en mož poveljeval konjenici in le en pehoti, je cesar zdaj te službe razdelil med več kot pet ljudi, s čimer je državi naprtel višje stroške (ne le dvema poveljnikoma, ampak petim in več je bilo potrebno odšteti enako vsoto, kakor jo je prej prejel vsak izmed obeh), vojake pa prepustil grabežljivosti tako velikega števila poveljnikov. Nihče izmed njih se namreč ni zadovoljil le z ustreznim deležem, ampak si je hotel, kakor da bi bila še vedno samo dva, pridobiti celoten dobiček, ki ga je prinašalo trgovanje, namenjeno oskrbi vojakov. In ne samo to. Tudi število poveljnikov konjeniških enot, poveljnikov pešadijskih oddelkov ter njim nadrejenih poveljnikov je povečal v tolikšni meri, da je za seboj pustil dvakrat večje število, kot ga je sprva imel. Pri tem pa vojaki, od vsega, kar je zanje namenila država, niso prejeli ničesar.*

#### Odlomek 8:

*Zosimos IV, 30, 1–2: Ko je cesar Teodozij videl, kako zelo oslABLJENA je vojska, je dovolil barbarom z drugega brega Istra, da pridejo, če si želijo, na njegovo stran, in obljubil, da bo prebežnike vključil v oddelke svoje vojske. Ti, ki so pristali na dogovor, so prešli k njemu in bili pridruženi rimskim vojakom. Skrivaj pa so pri sebi mislili na to, da bodo, ko bi se njihovo število povečalo, državo lažje napadli in vsemu zavladovali.<sup>30</sup> Ker pa je cesar opazil, da množica prebežnikov že*

<sup>29</sup> Gl. tudi LIBANIOS, Or. 24, 16 in 38.

<sup>30</sup> O prikitem sovražnem delovanju Gotov, ki so prestopili na rimsko stran, poroča tudi Evnapij (fr. 48, 2): *Brezštevlna plemena sovražnikov so prestopila meje cesarstva in še številnejša so jim sledila, saj ni bilo nikogar, ki bi jih pri tem oviral. Toda v tako brezupnem položaju se jim je zdel primeren dobiček, da od sovražnikov sprejemajo darila. Vsako plemo je od doma prineslo s seboj od očetov podedovane posvečene predmete skupaj z njihovimi svečeniki in svečenicami. Vendar so se glede tega zavili v globok, neprediren molk in o svojih skrivnostih niso spregovorili niti besede. Kar so kazali navzven, je bilo hlinjeno in zaigrano z namenom, da bi preslepili sovražnika. Vsi so govorili, da so kristjani. Nekaj so jih preoblekli kot svoje škofe in jim nadeli dostojanstvena oblačila ter jih, ko so jih tako odeli z veliko lisičjo kožo, kot prve postavili vsem pred oči. Tako so lahko zaradi danih priseg, ki so jih sami zaničevali, medtem ko so jih cesarji ohranjali z velikim spoštovanjem, vsepovsod posegali in si prilaščali to, kar je bilo nezaščiteno. Pri sebi so imeli tudi predstavnike rodu tako imenovanih menihov, ki so jih z vso skrbjo uredili s posnemanjem teh, ki so živeli med njihovimi sovražniki. Posnemanje ni bilo niti zahtevno niti*

*presega število tamkaj nameščenih vojakov, je uvidel, da jih nihče ne bo mogel zadržati, če se bodo namenili storiti kaj drugega od tega, kar je bilo dogovorjeno. Zato je bil mnenja, da bi bilo bolje, če bi jih del pridružil vojaškim enotam, ki so bile nameščene v Egiptu, del enot, ki so bile v polnem številu nameščene tam, pa bi dal prepeljati k sebi.*

#### Odlomek 9:

*Zosimos IV, 31, 1–2: Potem ko so Egipčani prišli v Makedonijo, so se pridružili tamkajšnjim enotam. Od tedaj v vojski ni bilo več nikakršnega reda in nobene razlike med Rimljanom in barbarom, pač pa so vsi vprek hodili okoli, saj nihče več ni skrbel za seznam moštev, dodeljenih posameznim vojaškim enotam. Prebežnikom, ki so že bili priključeni oddelkom v vojski, je bilo dovoljeno, da se vrnejo v domovino in na svoja mesta pošljejo druge, sami pa znova stopijo v vojaško službo pod rimskim poveljstvom, ko bi se jim zdelo primerno. Ko so barbari videli, kakšen nered vlada v vojaških vrstah (preko prebežnikov in zaradi možnosti, da so na prostranem področju vzdrževali stike z nasprotno stranjo, so bili o vsem dobro obveščeni), so menili, da je nastopil primeren trenutek za napad na cesarstvo, v katerem so bile zadeve tako brezbržno urejene.*

Če pustimo ob strani uvodno Zosimovo pisanje v 27. poglavju četrte knjige (začetek odlomka 7) o prizadevanju cesarja Teodozija, da bi si na osnovi podeljenih privilegijev pridobil naklonjenost cerkvene in posvetne elite vzhodnega dela cesarstva in tako utrdil svojo oblast na področju, kjer je bil do tedaj brez vplivnih poznanstev in tako tudi brez nujno potrebne podpore,<sup>31</sup> potem bi lahko njegove ukrepe, povezane z organiziranjem nove vojske, ki nam jih v prevedenih odlomkih predstavlja Zosim, strnili takole: novi cesar je na svojem vladnem področju (1) povečal število vojaških poveljnikov, (2) v vrste rimske vojske je sprejel številne novince iz vrst barbarov ter (3) vojsko ogroženega traško-ilirskega področja poskušal okrepiti tudi tako, da je enote, ki so jih sestavljali na novo nanovačeni barbari, premestil s področja blizu njihove domovine v oddaljene dele cesarstva in na njihovo mesto postavil oddelke s področij, ki so premeščene enote sprejela. Teodoziju izrazito nenaklonjeni Zosim v navedenih ukrepih seveda ne vidi možnosti za rešitev, ampak nas skuša prepričati, da je ravnanje novega cesarja najboljša in najkrajša pot, ki vodi v zanesljivo pogubo rimskega cesarstva.<sup>32</sup> Vendar se zdi, da

*naporno, pač pa je zadoščalo, da lazijo okrog v temnih plaščih in hitonih, hkrati pa so slabi in za take tudi veljajo. Ko so barbari bistrumno opazili, da Rimljani vse to nadvse spoštujejo, so jih s prevaro z lahkoto zavedli, medtem ko so v preostalem času v varnem zavetju najglobljih skrivnosti odločno in odkritosrčno častili svoje lastne svete predmete. A čeprav je bilo stanje takšno, so Rimljani zabredli v tolikšno nespamet, da so celo tisti, ki so bili na videz razumni, trdno in brez pomislekov verjeli, da so kristjani in jih vežejo vse njihove zapovedi.*

<sup>31</sup> Tovrstna prizadevanja cesarja Teodozija podrobneje predstavlja HEATHER – MONCUR, Politics, Philosophy, and Empire (kot v op. 3) 221–222.

<sup>32</sup> Gl. ZOSIMOS IV, 29. Enako nenaklonjen je cesarju Teodoziju tudi Evnapij, Zosimov glavni vir pri pisanju zgodovine do konca Teodozijevega vladanja, ki v enem od ohranjenih odlomkov Teodozijevo vladanje takole opisuje: *Ko je cesar Teodozij prejel oblast nad tako*

gre v svoji kritiki predaleč in z namenom, da bi bile razmere, ki jih predstavlja, čim bolj črne, beleži podatke, ki niso povsem resnični.<sup>33</sup>

Alexander Demandt<sup>34</sup> tako domneva, da Zosimovo pisanje o Teodozijevelem povečanju števila vojaških poveljnikov ne temelji na zgodovinskih osnovah, marveč je posledica zgodovinarjevega sovražnega odnosa do novega cesarja. Pred nastopom vlade cesarja Teodozija so bili namreč v vzhodnem delu rimskega cesarstva v obdobju od Konstancija II. do Valensa vseskozi vsaj trije poveljniki z nazivom *magister militum* (dva z nazivom *magister praesentalis* (en za pehoto in en za konjenico) in en z nazivom *magister militum per Orientem*), v obdobjih krize pa jih je bilo lahko tudi več. Tako je že Teodozijevelemu predhodniku, cesarju Valensu, tik pred bitko pri Adrianoplu služilo kar sedem poveljnikov z nazivom *magister militum*.<sup>35</sup> Cesar Teodozij je po svojem prihodu na oblast ob treh ustaljenih poveljniških mestih, obdržal tudi dve dodatni mesti, od katerih pa je eno po sklenitvi dogovora z Goti leta 382 odpravil. Torej je imel že ob samem začetku svojega vladanja dva poveljnika manj kakor cesar Valens, po sklenitvi dogovora pa je število poveljujočih zmanjšal še za eno mesto. Če k njegovemu vladnemu področju v začetnem obdobju vladanja ne bi bil priključen tudi vzhodni del ali morda celo celoten Ilirik,<sup>36</sup> ki je pred tem pripadal Zahodu in mu Valens ni vladal, Teodozij ob svojem prihodu na oblast ne bi razpolagal z več kot petimi poveljniškimi mesti z nazivom *magisterium militum*. Tako pa mu je skupaj s pridobitvijo oblasti nad Ilirikom pripadlo tudi mesto poveljnika *magister militum per Illyricum*, pri čemer imenovanje slednjega v sistemu vojaških poveljniških mest ni predstavljalo novosti, saj je bilo mesto poveljnika z nazivom *magister militum per Illyricum* uvedeno že v času vladanja Konstancija II.<sup>37</sup> Tako Zosim sicer ne beleži napačnih podatkov, ko piše, da je Teodozij razpolagal celo z več kot petimi najvišjimi vojaškimi poveljniki, pretirava pa, ko stanje

---

*obsežnim cesarstvom, je s svojim primerom pokazal, kako drži starodavna modrost, da je oblast veliko zlo in da je človek trden in stanoviten v vsakem položaju, samo v primeru sreče ne. Kakor hitro je namreč prišel na oblast, že se je vedel kot mladenič, ki je pred kratkim podedoval veliko premoženje, skozi dolga leta nakopičeno s preudarnostjo in odrekanjem svojega očeta, in ki ga sedaj, ko je naenkrat postal gospodar tega bogastva, obvladuje neizmerna želja, da bi dobljeno na kakršenkoli način povsem zapravil. Tako bi tudi tedaj razumen opazovalec kakor z nadzornega stolpa lahko gledal, kako cesar ne zanemari nobene podlosti in izprijenosti, ki bi vodila v propad države* (EUNAPIOS, fr. 46, 1).

<sup>33</sup> Podobno kritičen je Zosim tudi do ravnanja cesarja Konstantina, ki mu je tako kot Teodoziju zaradi njegove cerkvene politike enako kot pred njim že Evnapij prav tako vseskozi nenaklonjen; gl. ZOSIMOS II, 32–34.

<sup>34</sup> A. DEMANDT, *Magister militum*, RE Supplement XII, 1970, st. 710–726; gl. tudi ZOSIME, *Histoire nouvelle*, Tome II, 2e partie, Livre IV, Texte établi et traduit par François Paschoud, Paris 1979, str. 391–393; ZOSIMOS, *Neue Geschichte*, Übersetzt und eingeleitet von Otto Veh, durchgesehen und erläutert von Stefan Rebenich, Stuttgart 1990, str. 344, op. 54; ERRINGTON, *Theodosius and the Goths* (kot v op. 20) 5.

<sup>35</sup> DEMANDT, *Magister militum* (kot v op. 34) 708.

<sup>36</sup> R. M. Errington na osnovi informacij, ki jih prinaša Sidonij Apolinar, *Carm.* 5, 107 domneva, da je cesar Teodozij v boju z Goti prevzel vodenje vojaških operacij v celotni ilirski prefekturi; gl. ERRINGTON, *Theodosius and the Goths* (kot v op. 20) 1, op. 4.

<sup>37</sup> DEMANDT, *Spätantike* (kot v op. 5) 312.

v Teodozijevem času primerja s tistim v času njegovih predhodnikov, saj ukrepi,<sup>38</sup> ki naj bi jih glede števila poveljujočih oficirjev uvedel Teodozij takoj ob začetku svojega vladanja, najverjetneje niso bili nič tako zelo posebnega in pomembnega, kot bi Zosim rad prikazal.<sup>39</sup>

Teže preverljiva je v nadaljevanju navedena obtožba.<sup>40</sup> Čeprav lahko domnevamo, da zgodovinar vsaj deloma pretirava tudi, ko cesarju Teodoziju očita množično sprejemanje barbarov v vrste rimske vojske, se zdi ta obtožba bolj zapletena, saj nam viri o nacionalni sestavi rimske vojske ne prinašajo dovolj natančnih številčnih podatkov. Temistij<sup>41</sup> in Libanij,<sup>42</sup> ki prav tako poročata o Teodozijevem sprejemanju novincev v vrste v bitki pri Adrianoplu zdesetkane vzhodne armade, množičnega sprejemanja barbarskih vojščakov ne omenjata. Težko je reči, ali sta se temu izognila namenoma, da bi s tem prikrila napake v ravnanju novega cesarja, ali pa zato, ker v njegovem ravnanju ni bilo nič tako zelo posebnega, da bi se jima zdelo vredno omenjati. Sama politika novačenja nedržavljanov v vrste rimske vojske namreč ni bila novost in tudi Zosim sam že prej poroča o takšnem ravnanju rimskih cesarjev.<sup>43</sup> Rekruti germanskega porekla so vse pomembnejšo vlogo v vrstah rimske vojske igrali od Konstantina Velikega dalje.<sup>44</sup> Za njim so vsi cesarji 4. stoletja nove voja-

<sup>38</sup> Poleg navedenih šestih mest, ki so jih zasedali vojaški poveljniki z nazivom *magister militum*, je imel Teodozij tudi posebnega poveljnika v Afriki (*comes et magister utriusque militiae per Africam*). Vendar pa imenovanje Gildona, edinega znanega nosilca te funkcije, ne more biti predmet Zosimovih obtožb, saj pade šele v čas tik pred Teodozijevim vojaškim pohodom proti uzurpatorju Evgeniju, medtem ko govori Zosim o začetnem obdobju Teodozijevega vladanja. O Gildonovem imenovanju gl. DEMANDT, *Magister militum* (kot v op. 34) 719. Posebnega poveljnika za področje Trakije pa Teodozij, kljub domnevam nekaterih zgodovinarjev, najverjetneje še ni imenoval; gl. DEMANDT, *Magister militum* (kot v op. 34) 719–720.

<sup>39</sup> Pashoud opozarja na absurdnost Zosimove trditve, da se je število ostalega poveljniškega kadra v vojski v času Teodozijevega vladanja podvojilo; gl. ZOSIME, *Histoire nouvelle* (kot v op. 34) 393, op. 155.

<sup>40</sup> Ker Zosim o Teodozijevem sprejemanju barbarov v vrste rimske vojske spregovori šele nekaj poglavij po predstavitvi Modarovega uspeha v boju proti Gotom (IV, 25), Gutmann domneva, da so Goti predvsem po tem dogodku zares množično prehajali na rimsko stran; gl. B. GUTMANN, *Studien zur römischen Aussenpolitik in der Spätantike (364–395 n. Chr.)*, Bonn 1991, str. 197. Kljub takšnemu vrstnemu redu poglavij in kljub navedeni možnosti problem novačenja Gotov obravnavam že na tem mestu, saj iz samega Zosimovega besedila nikakor ne bi mogli razbrati, da Goti niso v velikem številu prestopali na rimsko stran tudi pred tem. Teodozij sam si je, kakor piše Zosim (IV, 30, 1), za njihovo vključitev v rimsko vojsko prizadeval, vse od trenutka, ko je spoznal, – kar se je zgodilo vsaj ob njegovem imenovanju, če ne že prej –, kako številčno šibka je njegova vojska. Za Gote, ki so bili razpršeni v manjše oddelke bolj ranljivi in so se v opustošeni deželi le težko oskrbeli s potrebnim živževem, pa je prestop pomenil obljubo boljšega življenja in bil zaradi tega slej ko prej vabljen tudi, če ga ni še dodatno pospešil vojaški poraz.

<sup>41</sup> THEMISTIOS, Or. 14, 181b.

<sup>42</sup> LIBANIOS, Or. 24, 16.

<sup>43</sup> ZOSIMOS III, 8, 1 (Julijan); IV, 12, 1 (Valentinijan I).

<sup>44</sup> ZOSIMOS, *Neue Geschichte* (kot v op. 34) 319, op. 15. O novačenju vojakov barbarskega porekla gl. tudi J. H. W. G. LIEBESCHUETZ, *Barbarians and Bishops. Army, Church, and State in the Age of Arcadius and Chrysostom*, Oxford 1992, str. 11–25; A. H. M. JONES, *The Later Roman Empire 284–602. A Social Economic and Administrative Survey*, I, Oxford 1973, str. 619–623.

ke iskali tudi med Germani onstran meja rimskega imperija. Posledica takšnega ravnanja rimskih cesarjev je bila, da je bil delež Germanov v rimski vojski vse večji in prav v elitnih oddelkih so germanski oficirji in vojaki pogosto igrali zelo pomembno vlogo.<sup>45</sup> Zato Teodozij, ko je dovolil, da za nove vojake sprejmejo tudi barbore, ni ravnal drugače kot pred njim že drugi cesarji. V primerjavi s predhodniki se je njegovo ravnanje pred sklenitvijo miru leta 382 verjetno razlikovalo v tem, da je bil zaradi katastrofalnih posledic bitke pri Adrianoplu prisiljen sprejeti večje število barbarskih vojakov, kakor je bilo potrebno pred tem. Koliko tujih vojakov je bilo takrat vključenih, na osnovi Zosimovega besedila ni mogoče natančno razbrati. Zosim Teodoziju namreč očita, da je število barbarov v njegovi vojski preseglo število Rimljanov. Če pa drži, kakor domneva Hoffmann,<sup>46</sup> da se je v bitki pri Adrianoplu na rimski strani borilo od 30.000 do 40.000 vojakov, potem bi znašala tretjina, kolikor jih je spopad preživelo,<sup>47</sup> od 10.000 do okoli 13.000 vojakov. Ker so najverjetneje prav ti vojaki predstavljali jedro Teodozijeve nove armade, v katero si je cesar prizadeval vključiti tudi kar se da veliko število novincev, bi število sprejetih barbarov že, če bi vzeli za osnovo manjše možno število razpoložljivih rimskih vojakov (10.000), zneslo več kot 10.000 sprejetih. Če je ob tem resničen tudi podatek, da se je v bitki pri Adrianoplu na gotski strani borilo okoli 20.000 vojščakov, bi 10.000 v rimsko vojsko vključenih barbarov nevarno razredčilo vrste Gotov, Hunov in Alanov, ki so pustošili traško-ilirski prostor, tudi če bi se jim, kakor bi lahko razumeli Zosimovo pisanje, po zmagi pri Adrianoplu pridružile nove skupine onstran Donave živečih ljudstev.

#### Odlomek 10:

Zosimos IV, 25, 1–2: *Medtem ko se je cesar Teodozij zadrževal v Tesaloniki, so mnogi zaradi osebnih in javnih potreb od vsepovsod prihajali k njemu ter spet odhajali, ko so dosegli namen, zaradi katerega so prišli. V tem času je veliko število Skitov, ki so živeli onkraj Donave, v mislih imam Gote, Tajfale in kolikor je bilo ljudstev, ki so prej prebivala skupaj z njimi, prešlo reko in napadlo mesta pod rimsko oblastjo, saj jih je v to prisilila množica Hunov, ki se je polastila njihovih bivališč. Zato se je cesar Teodozij z vso svojo vojsko začel pripravljati na vojno. Medtem ko so omenjena ljudstva že zasedla vso Trakijo in si posadke mest in tamkajšnjih utrdb niti koraka niso upale narediti izven obzidja, kaj šele da bi se na odprtem spopadle,...*

Čeprav bi se lahko zdelo, da opisani vpad Gotov, Tajfalov in drugih njima pridruženih ljudstev preko Donave v času, ko se je novi cesar Teodozij že zadrževal v Tesaloniki, lepo predstavlja samoumeven potek dogodkov po rimskem porazu v bitki pri Adrianoplu, je iz zapisanega vendarle razvidno, da Zosim ne piše o dogodkih, ki so usodnemu spopadu sledili, ampak verjetno nevede v napačen čas

<sup>45</sup> Gl. LIEBESCHUETZ, Barbarians and Bishops (kot v op. 44) 14.

<sup>46</sup> D. HOFFMANN, Das spätrömische Bewegungsheer und die Notitia Dignitatum, Düsseldorf 1969, str. 444.

<sup>47</sup> AMMIANUS MARCELLINUS XXXI, 13, 18.

postavlja vpad, ki je sprožil usodni spopad. Ne le da o Gotih, Tajfalih in drugih njima pridruženih ljudstvih vemo, da so že leta 376/77 preko Donave prišla na rimsko ozemlje, tudi posledic, ki jih Zosim na tem mestu pripisuje njihovem vpadu, nikakor ne bi mogli povezati z novim vpadom istih ljudstev nekaj let kasneje (torej leta 379). Cesar Teodozij se na vojno namreč ni začel pripravljati šele poleti leta 379 ob nekem novem sovražnem vpadu, kakor bi Zosimov zapis na tem mestu lahko razumeli, ampak že takoj po svojem imenovanju v začetku istega leta, in tudi Trakije sovražna ljudstva niso zasedla šele ob navedenem spornem vpadu, ampak takoj po svoji zmagi pri Adrianoplu. Predstavljeni Zosimov opis vpada je torej povsem očitno postavljen v napačen čas in za predstavitev takratnih razmer ne nudi zanesljivih podatkov, kaže pa na to, da bi lahko Zosim med barbаре, ki so preko Donave prišli na rimsko ozemlje in bili množično vključeni v nastajajočo novo Teodozijevo vojsko, štel tako tiste, ki so mejo prestopili pred bitko pri Adrianoplu, kakor tudi tiste, ki so to storili šele po njej. Da bi lahko Zosim med njimi v resnici videl predvsem slednje, postane še toliko bolj očitno, če k razmišljanju pritegnemo tudi dejstvo, da je imel Zosim zaradi nevednosti sleherni napad barbarov za povsem nov vpad preko Donave, ki pa so ga vsakokrat izvedli pripadniki istih onstran Donave živečih ljudstev.<sup>48</sup>

Ne glede na število na novo sprejetih gotskih vojščakov in ne glede na to, kje so se pred svojim prestopom zadrževali, se zdi zelo malo verjetno, da bi bil njihov prestop v vrste rimske vojske rezultat skrivnega dogovora, po katerem naj bi Goti in njim pridružena ljudstva od znotraj uničili obrambno sposobnost svojega nasprotnika. Na pomanjkanje kakršnegakoli v naprej pripravljenega načrta kaže dogajanje po gotski zmagi pri Adrianoplu, ko so se skupine Fritigernovih Gotov ter Grevtungov, Hunov in Alanov po neuspelem obleganju Adrianopla, Perinta in Konstantinopla znova ločile in v manjših oddelkih posamič plenile po traško-ilirskem prostoru.<sup>49</sup> Takšno ravnanje sicer ni bila posledica popolne nepremišljenosti, saj so se manjše skupine lažje oskrbele z nujno potrebnim živežem, vseeno pa kaže, da Goti pri svojem delovanju niso sledili usklajenemu in v naprej pripravljenemu načrtu. Posamezni gotski oddelki so namreč zdaj brez enotnega vodstva in določenega cilja povsem na slepo plenili napadeno rimsko ozemlje. Tako razdrobljeni gotski oddelki so bili bolj ranljivi in jih je rimska vojska, čeprav močno oslABLJENA, v posamičnih spopadih lahko premagala že v prvem letu po katastrofalnem porazu. Ob tolikšni nepovezanosti Gotov na odprtem bojišču bi si težko predstavljali, da so Goti, kakor piše Zosim, istočasno v vrste rimske vojske namenoma množično pošiljali svoje predstavnike, da bi ti od znotraj povsem spodkopali nasprotnikovo moč. Mnogo bolj verjetno se zdi, da so se Goti odločali po trenutnem nagibu in v skladu z danimi okoliščinami, ki so posameznike in verjetno tudi cele oddelke privedli do sklepa, da prestopijo na rimsko stran. Čeprav torej njihov prestop najverjetneje ni bil v naprej pripravljen in Goti, ki so na novo stopili v rimsko

<sup>48</sup> Prim. tudi ZOSIMOS IV, 31, 2–3 (odlomek 17).

<sup>49</sup> AMMIANUS MARCELLINUS XXXI, 16, 7. O razmerah, ki so po bitki pri Adrianoplu vladale na traško-ilirskem področju, ter o ravnanju Gotov po izbojevanju zmagi gl. tudi HOFFMANN, *Das spätrömische Bewegungsheer* (kot v op. 46) I, 458–461; GUTMANN, *Studien* (kot v op. 40) 194; WOLFRAM, *Goten* (kot v op. 6) 138.

vojsko, niso imeli nikakršnih v naprej načrtovanih tajnih zadolžitev, med Rimljani niso uživali popolnega zaupanja in jih je dal Teodozij še istega leta (379) deloma premestiti v Egipt. Pričakovali bi lahko, da bi se Goti, če bi bil njihov prestop na nasprotno stran povezan s tajno protirimsko sovražno dejavnostjo, premestitvi v Egipt, kjer svoje naloge ne bi mogli ustrezno opraviti, uprli, vendar Zosim o tem ne poroča. Zato lahko nekoliko kasnejše Zosimovo pisanje, da se Goti niso izkazali kot zanesljivi pomočniki v boju, znova bolj pripišemo trenutni presoji posameznikov kakor usklajeni in načrtovani dejavnosti.

Leta 379, ko je cesar Teodozij pospešeno gradil svojo novo armado, pa so Goti očitno veljali za dovolj zanesljive, da so jih v rimsko vojsko množično sprejemali. V kolikšni meri so se pogoji, pod katerimi so bili novinci vključeni, razlikovali od tistih, pod katerimi so pripadniki tujih ljudstev tudi sicer stopali v oddelke rimske vojske, je na osnovi razpoložljivih virov nemogoče dognati. Glede na izgube, ki jih je rimska vojska utrpela v bitki pri Adrianoplu, je razumljivo, da je cesar Teodozij nujno potreboval nove vojake.<sup>50</sup> Kako velike so bile potrebe in kako nezadostno so jih izpolnili z rimskimi državljani, nam kaže prav dejstvo, da so kot nove vojake sprejemali Gote, proti katerim so se sicer še vedno vojskovali. Zaradi resnosti položaja bi bilo sicer povsem mogoče, da so bili pogoji, pod katerimi so Gote sprejemali, za Gote ugodnejši od tistih, na katere bi morali pristati v manj zaostrenih razmerah. Kljub temu pa se zdi na tem mestu povsem nesmiselno Zosimovo pisanje, da naj bi bilo na novo vključenim Gotom dovoljeno po želji kadarkoli se vrniti k svojemu ljudstvu, če bi v zameno zase poslali nadomestilo, medtem ko bi se sami, če bi se jim tako zahotelo, kadarkoli spet lahko vrnili na rimsko stran. O možnosti, da so se vojaki, ki so bili doma onstran meja rimskega imperija, občasno lahko vrnili v domače kraje, poroča Amijan Marcelin,<sup>51</sup> ko piše o dogodkih, ki so se zgodili še pred Teodozijevim prihodom na oblast. Ali pa so na novo sprejeti gotski vojaki v tedanji Teodozijevi vojski imeli to možnost, na osnovi razpoložljivih virov ni mogoče razbrati, vendar se zaradi vojnih razmer vendarle ne zdi prav verjetno. Bolj verjetno se zdi, da so neurejene razmere po hudem porazu in ne pravila tako Gotom kot tudi drugim pripadnikom vojske omogočale, da so lahko vzdrževali stike z nasprotnikom in tudi prehajali na njegovo stran. Na neresničnost Zosimovega pisanja na mestu, ki ga obravnavamo, kaže tudi očitna neskladnost obravnavanega besedila. Če naj bi bilo namreč gotskim prebežnikom pod pogojem, da bi poslali zamenjavo, dovoljeno vrniti se na gotsko stran, potem bi v tedanji Teodozijevi vojski morali obstajati sezname vojakov, saj zahteva po zamenjavi v nasprotnem primeru ne bi imela nikakršnega smisla. Vendar Zosim sam prav obstoj takšnih seznamov tik pred tem zanika, ko skuša prikazati, kako nezaslišana je bila zmešnjava v vojski.<sup>52</sup> Navedeno neskladje seveda ne dokazuje,

<sup>50</sup> Kakor poroča Temistij (Or. 14, 181b–c; gl. odlomek št. 6), ki poskuša na navedenem mestu prikazati, da se razmere pod Teodozijem umirjajo in urejajo, so prazna mesta deloma zapolnili kmetje, medtem ko rudarji, ki jih Temistij prav tako omenja, najverjetneje niso bili mobilizirani kot vojaki, pač pa so opustili dejavnosti, ki so jih opravljali v mirnem času, in svoje delo zaradi nastalih razmer posvetili potrebam rimske vojske; gl. tudi HEATHER – MONCUR, *Politics, Philosophy, and Empire* (kot v op. 3) 222.

<sup>51</sup> AMMIANUS MARCELLINUS XXXI, 10, 3.

<sup>52</sup> O navedenem neskladju gl. tudi ZOSIME, *Histoire nouvelle* (kot v op. 34) 400, op. 159.

da zmešnjave v vojski ni bilo, saj poročilo o danem dovoljenju Gotom skoraj zagotovo ni resnično, povsem jasno pa kaže, da Zosimovemu pisanju na tem mestu ni mogoče povsem verjeti.

Precej bolj zanesljivo je Zosimovo poročilo o premestitvi dela v rimsko vojsko sprejetih Gotov v Egipt in dela v Egiptu nameščenih enot v Makedonijo leta 379.<sup>53</sup> Čeprav drugi viri<sup>54</sup> o tej premestitvi ne poročajo, lahko samo na osnovi tega, kar si lahko preberemo pri Zosimu, domnevamo, da na tem mestu ne prinaša neresničnih podatkov. Zosim namreč o navedeni zamenjavi v povezavi z drugimi dogodki še trikrat poroča. Najprej še v istem poglavju,<sup>55</sup> v katerem o premestitvi prvič spregovori, piše o krvavem obračunu, do katerega je med oddelki gotških vojakov, ki so bili na poti v Egipt, in oddelki rimske vojske, ki so bili na poti iz Egipta, prišlo v lidijski Filadelfiji, drugič<sup>56</sup> in tretjič<sup>57</sup> pa eno poglavje kasneje, ko piše o prihodu vojaških oddelkov iz Egipta v Makedonijo in o njihovi vlogi ob ponovnem gotškem napadu leta 380. Na teh mestih predstavljeni dogodki medsebojno sicer ne bi bili neposredno povezani, če jih ne bi družilo to, da so bili vanje vpleteni oddelki, ki jih je zadela obravnavana zamenjava. Zelo težko, da bi Zosim ali pred njim Evnapij dogodke med seboj tako spretno prepletel, če do premestitev vojaških oddelkov v resnici ne bi prišlo.<sup>58</sup>

Ob takšnih ukrepih<sup>59</sup> in zaradi razdrobljenosti gotške vojske, ki je rimski strani omogočila, da je po hudem porazu laže zbrala svoje sile in se pripravila na nov spopad, je rimska vojska že v prvem letu po bitki pri Adrianoplu dosegla prve posamezne uspehe. Časovno jih je najverjetneje potrebno umestiti v čas med 17. junijem, ko je Teodozij zanesljivo že bil v Tesaloniki, in 17. novembrom, ko so v Konstantinoplu uradno razglasili zmago nad Goti, Huni in Alani.

<sup>53</sup> O datiranju dogodka gl. podrobneje HOFFMANN, *Das spätrömische Bewegungsheer* (kot v op. 46) I, 460, op. 243.

<sup>54</sup> Hoffmann zanika možnost, da bi navedene premestitve beležila tudi *Notitia Dignitatum*, in domneva, da leta 379 v Egipt in Trakijo niso bile premeščene zaključene vojaške enote, ampak samo posamezni oddelki; HOFFMANN, *Das spätrömische Bewegungsheer* (kot v op. 46) I, 460–461; gl. tudi ZOSIME, *Histoire nouvelle* (kot v op. 34) 396–397, op. 158.

<sup>55</sup> ZOSIMOS IV, 30, 3–5; Zosim v odlomku predstavi krvavi obračun med gotškimi oddelki, ki so bili na poti v Egipt, in oddelki rimske vojske, ki so iz Egipta potovali v Makedonijo. Do obračuna je zaradi neprimerne vedenja gotških vojakov prišlo v lidijski Filadelfiji v Mali Aziji, kjer sta se obe skupini srečali.

<sup>56</sup> ZOSIMOS IV, 31, 1; Zosim v odlomku opisuje razmere, ki so v rimski vojski, nameščeni v Makedoniji, vladale potem, ko so vanjo prišli oddelki iz Egipta.

<sup>57</sup> ZOSIMOS IV, 31, 4; Zosim v odlomku poroča, da so se samo Rimljani in vojaki, ki so pred tem prispeli iz Egipta, ob novem gotškem napadu spopadli z napadalcem; gl. tudi odlomek 17.

<sup>58</sup> O premestitvah vojaških enot, s katerimi je poskušal cesar Teodozij svojo oslabiljeno vojsko okrepiti in pripraviti na nov spopad z Goti, poroča tudi Libanij (Or. 24, 38).

<sup>59</sup> Poleg na tem mestu navedenih ukrepov, je morda mogoče na osnovi krajev, kjer se je Teodozij v letu 379 zadrževal in jim deloma lahko sledimo na osnovi krajev izida v zbirki *Codex Theodosianus* zbranih zakonov (CTh 6, 30, 2 in 12, 13, 4), sklepati tudi na Teodozijev načrt postavitve okrepljene obrambne linije na črti Donava – Castra Martis – prehod Trajanova vrata – Skupi – Tesalonika, ki naj bi Fritigernovim Gotom ter trietnični skupini Grevtungov, Hunov in Alanov onemogočila prodor proti Zahodu; o domnevi gl. GUTMANN, *Studien* (kot v op. 40) 192–193.

## Odlomek 11:

Consularia Constantinopolitana (ad ann. 379): *V tem letu<sup>60</sup> so se Rimljani z Goti večkrat spopadli. Nato so bile 17. novembra proti Gotom, Alanom in Hunom razglašene zmage.*

Kljub uradni razglasitvi zmage pa viri o konkretnih vojaških spopadih v tem času skoraj ne poročajo. Zosim, ki je za obravnavane dogodke naš najpomembnejši vir, je do Teodozija tako sovražno razpoložen, da bi prav lahko morebitne uspehe novega cesarja tudi zamolčal.<sup>61</sup> Kljub temu je Zosim danes edini poznani vir, ki nam o Teodozijevih uspehih v tem času prinaša povsem konkretne podatke. Na osnovi njegovega pisanja torej lahko kot edino večjo vojaško akcijo, ki je rimski strani v letu 379 prinesla zmago, navedemo le uspeh poveljnika Modara proti večjemu oddelku Gotov v Trakiji.<sup>62</sup> Vendar tudi v tem primeru ni šlo za čisto pravi spopad, saj Modarova enota, kakor nam dogodek opisuje Zosim, sovražniku, ki ga je malo pred svitom nenadoma napadla, sploh ni dala priložnosti, da bi se z njo spopadel, marveč je opite nasprotnike še speče poklala. Predstavljamo si lahko, da je rimska stran v prvem letu po bitki pri Adrianoplu tudi sicer na podoben način poskušala oslabiliti moč svojega nasprotnika. Ker rimska vojska po hudem porazu še ni bila dovolj okrepljena, ker novinci še niso bili dovolj izurjeni in ker stari vojaki zaradi poraza še niso imeli dovolj svoje nekdanje samozavesti in zaupanja v zmago, v odprtem spopadu z združenim nasprotnikom tako oslabljen in nepripravljen verjetno ne bi imela nikakršnega upanja na zmago. Zato pa ji je sovražnikova razdrobitev v manjše oddelke, ki med seboj niso povezano delovali, omogočila, da se je kljub lastni šibkosti s posameznimi oddelki, če je bilo, tako kot v primeru Modarove enote, mogoče, iz zasede nepričakovano spustila v boj z zdaj šibkim in nepazljivim sovražnikom.<sup>63</sup>

Posledica Modarovega in drugih morebitnih njemu podobnih uspehov je bila, da so morali Goti do konca leta 379 zapustiti ozemlje južno od gorovja Balkan (*Haemus*) ter se umakniti na področje ob Donavi, kjer pa so lahko preživeli samo, če so jim Rimljani omogočili potrebno oskrbo z živežem.<sup>64</sup> Možnost, da bi Goti izropano in opustošeno Trakijo zapustili sami od sebe, pri čemer naj bi Modarov poseg samo pospešil njihov umik proti Zahodu na področje Ilirika, se zdi manj verjetna.<sup>65</sup> Kljub Zosimovemu zapisu, da je v Trakiji po Modarovem uspehu spet zavladal mir, saj so bili vsi barbari, ki so se zadrževali tam, uničeni, bi iz tega, kar

<sup>60</sup> To je bilo leto 379, ko sta bila konzula Avzonij in Olibrij in je bil Teodozij v Sirmiju razglašen za cesarja, kakor nam Consularija Constantinopolitana poročajo pred tem.

<sup>61</sup> Na to možnost in pa na možnost, da bi za ta čas sorazmerno dobro ohranjene kronike glavnega mesta morda ne tako pomembna dejanja cesarja Teodozija namenoma olepšale, opozarja Leppin; gl. LEPPIN, Theodosius (kot v op. 3) 46–47.

<sup>62</sup> ZOSIMOS IV, 25, 2–4; 27, 1.

<sup>63</sup> O rimski taktiki vojskovanja v prvem letu vojne gl. HOFFMANN, Das spätrömische Bewegungsheer (kot v op. 46) I, 461; WOLFRAM, Goten (kot v op. 6) 138; GUTMANN, Studien (kot v op. 40) 194–196.

<sup>64</sup> WOLFRAM, Goten (kot v op. 6) 138; HOFFMANN, Das spätrömische Bewegungsheer (kot v op. 46) I, 461.

<sup>65</sup> Na to možnost opozarja HEATHER, Goths and Romans (kot v op. 11) 150.

nam pove Zosim sam, pa tudi drugi še ohranjeni viri vendarle težko razbrali, da so Goti in njim pridružena ljudstva do konca leta 379 zapustili Trakijo in prodrli v province, ki so ležale zahodno od nje. Te so vpadi in pustošenja prizadeli neprimerno manj kot traško področje, zato so bile za Gote bolj vabljive, za Rimljane pa iz istega razloga dragocenejše. Poleg tega so bili Goti, dokler so bili zbrani na ozemlju severne Trakije, neprimerno lažje obvladljivi kakor takrat, kadar so se razkropili po širšem traško-ilirskem prostoru. Če bi Goti do konca leta 379 v resnici zapustili Trakijo in se umaknili proti zahodu, bi na rimski strani zelo težko govorili o izbojevani zmagi. Pa vendar ohranjeni viri<sup>66</sup> to leto predstavljajo kot uspešno obdobje boja proti Fritigernovim Gotom in trietnični skupini Grevtungov, Hunov in Alanov.

Odlomek 12 (2):<sup>67</sup>

Philostorgios, HE IX, 19: *Potem ko se je cesar v bližini Sirmija spopadel z barbari (tja je namreč zaradi velike stiske odšel takoj po prevzemu oblasti) in v bitki zmagal, je v vsem sijaju odšel proti Konstantinoplu.*

Odlomek 13 (3):

Sokrates, HE V, 6, 2–3: *V tem času sta cesarja Gracijan in Teodozij premagala barbare. Medtem ko je Gracijan takoj odpotoval v Galijo, ker so to deželo plenili Alamani, je Teodozij po izbojevani zmagi pohitel v Konstantinopel. Na poti se je ustavil v Tesaloniki, kjer je hudo zbolel.*

Odlomek 14 (4):

Sozomenos, HE VII, 4, 1–3: *Ker so zahodni Galati še vedno živeli v strahu pred Alamani, se je Gracijan v tem času vrnil na ozemlje, ki je nanj prešlo po očetu in ga je zadržal zase in za brata, potem ko je Teodoziju prepustil vladanje nad Ilirikom in pokrajinami, ki leže v smeri sončnega vzhoda. Kakor se je namenil, je sam uspešno zavrnil nevarnost Alamanov, medtem ko je Teodozij proti barbarom ob Istru dosegel enakovreden uspeh. Potem ko je barbare v spopadu premagal in so prosili, naj jih sprejme za prijatelje Rimljanov, si je vzel talce ter z njimi sklenil premirje. Nato je odšel v Tesaloniko. Ko je tam zbolel,...*

Odlomek 15:

Zosimos IV, 25, 4: *... v Trakiji pa, ki ji je grozilo, da jo zadene največja nesreča, je potem, ko so bili barbari uničeni, zavladal mir, ki si ga nihče več ni upal pričakovati.*<sup>68</sup>

<sup>66</sup> Gl. tudi ZOSIMOS IV, 25, 4; Consularia Constantinopolitana (ad ann. 379) (gl. odlomek 11).

<sup>67</sup> Zaradi boljše preglednosti na tem mestu ustrezne odlomke Filostorgija, Sokrata in Sozomena še enkrat navajam, čeprav sem jih v članku enkrat že predstavila. Zaradi tega v oklepaju zapisujem številko prvič navedenega odlomka.

<sup>68</sup> S temi besedami Zosim zaključuje svoje poročilo o Modarovem poboju Gotov v Trakiji.

## Odlomek 16:

Jordanes, Get. XXVII, 139–140: *Toda cesar Gracijan je izbral Teodozija iz Hispanije in ga postavil na mesto strica Valensa v vzhodnem cesarstvu. Kmalu so v boljšem stanju obnovili vojaški red, in ko so Goti začutili, da sta minili strahopetnost in brezdelnost prejšnjih vladarjev, so se prestrašili. Cesar, ki je bil nasploh ostrega duha in znan po pogumu in modrosti, je namreč s strogostjo ukazov, pa tudi z radodarnostjo in pregovarjanjem spodbudil razpuščeno vojsko k junaštvu. Ko se je vojakom ob novem in boljšem vladarju vrnilo zaupanje, so šli v napad nad Gote in jih pregnali s trakijskih meja. Toda ko je cesar Teodozij skoraj brezupno zbolel, je Gotom znova zrasel pogum.*<sup>69</sup>

Z izjemo podatkov, ki jih prinašajo *Consularia Constantinopolitana*,<sup>70</sup> so predstavljeni viri, ko govorijo o uspehih cesarja Teodozija, zelo splošni, brez natančnejših kronoloških podatkov in tudi ne brez napak. Na njihovi osnovi si zato nikakor ne moremo ustvariti podrobnejše predstave o tem, kaj se je v boju obeh strani leta 379 v resnici dogajalo. Zanimivo pa je, da o rimskem uspehu ne poročajo samo Teodoziju izrazito naklonjeni viri (Sokrat, Sozomen, Jordanes), temveč tudi Zosim in Filostorgij,<sup>71</sup> ki do cesarja nista gojila posebnih simpatij. Zosim je do Teodozija celo tako izrazito sovražen, da gotovo ne bi zamolčal neuspeha, če bi vedel zanj. A čeprav prinaša prav on med predstavljenimi viri največ podatkov o Teodozijevo vojni z Goti, je tudi njegovo poročilo zelo pomanjkljivo in zaradi pristranskosti in nevednosti marsikaj izpušča. Da Zosim morebitnega neuspeha ne omenja, bi zato prav lahko pomenilo zgolj to, da o njem ni bil obveščen. Zaradi tega uspeh rimske strani tega leta kljub poročilom ohranjenih virov morda niti ne bi bil tako zanesljiv, če ne bi mogli prav na osnovi podatkov, ki nam jih ti viri prinašajo, razbrati, da je na gotski strani po izbojevanju rimski zmagi prišlo do sprememb, ki so Gotom znova prinesle zmago.

## Odlomek 17:

Zosimos IV, 31: *Potem ko so Egipčani prišli v Makedonijo, so se pridružili tamkajšnjim enotam. Od tedaj v vojski ni bilo več nikakršnega reda in nobene razlike med Rimljanom in barbarom, pač pa so vsi vprek hodili okoli, saj nihče več ni skrbel za seznam moštev, dodeljenih posameznim vojaškim enotam. Prebežnikom, ki so že bili priključeni oddelkom v vojski, je bilo dovoljeno, da se vrnejo v domovino in na svoja mesta pošljejo druge, sami pa znova stopijo v vojaško službo pod rimskim poveljstvom, ko bi se jim zdelo primerno. Ko so barbari videli, kakšen nered vlada v vojaških vrstah (preko prebežnikov in zaradi možnosti, da so na prostranem področju vzdrževali stike z nasprotno stranjo, so bili o vsem dobro obveščeni), so menili, da je nastopil primeren trenutek za napad na cesarstvo, v katerem so bile*

<sup>69</sup> Odlomek je prevedel Žiga Šmit; gl. JORDANES, O izvoru in dejanjih Gotov. Getika, Prevod, spremna beseda in opombe Žiga Šmit, Ljubljana 2006, str. 56.

<sup>70</sup> Gl. odlomek 11.

<sup>71</sup> Ob poročilu o smrti cesarja Teodozija nam Filostorgij predstavi tudi njegove slabe lastnosti; PHILOSTORGIOS, HE XI, 2.

*zadeve tako brezbrizno urejene. Brez težav so prešli reko<sup>72</sup> in prodrli do Makedonije (kajti niti en se jim ni postavil po robu, pač pa so jim zlasti prebežniki neovirano prepuščali dostop, do koderkoli so si želeli). Zatem so izvedeli, da jim cesar z vso vojsko prihaja nasproti. Ker so opazili plamen visoko zakurjenega ognja – bila je namreč že trda noč –, so sklepali, da tako svetel ogenj gori v bližini cesarja in njegovih spremljevalcev. Tudi prebežniki, ki so se jim pridružili, so potrdili njihovo domnevo, zato so se v smeri ognja, ki jim je kazal pot, pognali proti cesarjevemu šotoru. Zdaj ko so z njimi sodelovali tudi prebežniki, so se jim postavili po robu le Rimljani in kolikor jih je bilo navzočih izmed Egipčanov. Vendar pa maloštevilni niso bili kos veliko večjemu številu napadalcev. Kljub temu so cesarju omogočili, da je ušel, sami pa so v junaškem boju, v katerem so pobili neizmerno množico barbarov, vsi po vrsti padli. Če bi imeli barbari zares pred očmi svojo korist in bi se pognali za temi, ki so skupaj s cesarjem zbežali, bi tako že ob prvem spopadu vse povsem premagali. Ker pa jim je njihova zmaga zadoščala, so zagospodovali nad Makedonijo in Tesalijo, ki sta bili povsem nezaščiteni. Mestom so se ognili in niti enemu niso prizadejali škode, saj so upali, da bodo v njih lahko pobirali primerne dajatve.*

Ko je Fritigern s svojimi Goti pomladi leta 380 vpadel v Makedonijo, Goti niso več delovali v manjših skupinah kakor pred tem, ampak so, kot je iz odlomka jasno razvidno, vsi skupaj znova napadli Rimljane. Zakaj so se Goti znova združili, nam viri ne povedo, domnevamo pa lahko, da jih je k temu vendarle spodbudil poraz in z njim povezano spoznanje, da nepovezani ne bodo dosegli, kar bi radi. Manj verjetno se zdi, da bi se Goti, potem ko bi jim ločenim v posamezne skupine brez večjih izgub uspel prodor proti zahodu, kar na lepem znova povezali, čeprav bi se lahko tudi nepovezani po rimskem ozemlju neovirano premikali in ga plenili.

Predstavljeni odlomek ni edino mesto, kjer Zosim spregovori o novem napadu barbarov, vendar ga na drugem mestu predstavi kot povsem nov dogodek.

#### Odlomek 18:

*Zosimos IV, 34, 1–3: Medtem ko se je Teodozij posvečal temu, je cesar Gracijan vojaškim enotam na področju Ilirika poslal poveljnika Vitalijana, moža, ki nikakor ni bil sposoben rešiti težke situacije. V času njegovega poveljevanja sta dve skupini preko Rena živečih germanskih ljudstev, eno je vodil Fritigern, medtem ko sta drugi poveljevala Alotej in Safraks, napadli galske province in cesarja Gracijana prisilili k pristanku, da lahko, ko zapustita galsko področje, preideta Donavo ter zasedeta Panonijo in Zgornjo Mezijo. Njegov namen in prizadevanje sta bila namreč usmerjena v to, da za nekaj časa odvrne njune nenehne vpade. Ko*

<sup>72</sup> Zosim si je najverjetneje napačno predstavljal, da so se Goti in njim pridružena ljudstva po vsakem vpadu znova vrnili na ozemlje onstran Donave. Nekoliko drugačno je Heatherjevo mnenje, ki ob navedenem primeru navaja tudi možnost, da bi imel lahko Zosim v mislih mejno reko med Trakijo in Ilirikom, pri čemer pa na mesto te reke po pomoti postavlja Aksij (Vardar). V primeru, da bi bila Heatherjeva domneva pravilna, Zosimova navedba ne bi predstavljala napake, ampak zanimiv detajl v pripovedi; gl. HEATHER, *Goths and Romans* (kot v op. 11) 152, op. 76.

*pa sta torej zatem prešli Donavo, sta se namenili preko Panonije prodreti v Epir, se prepeljati čez Ahelaj in napasti grška mesta.*

Navedeni odlomek je kratek povzetek celotne Teodozijeve vojne z Goti in prinaša podatke, ki jih v Zosimovi predhodni pripovedi ne dobimo (IV, 24–33). Tako nas Zosim samo na tem mestu seznanj z imeni gotskih voditeljev, medtem ko pred tem nikjer ne navede niti tega, da sta v letih 376 in 377 Donavo prestopili dve povsem ločeni skupini Gotov. Na osnovi tega neskladja in napak, ki jih odlomek vsebuje, Heather domneva, da Zosim ob njegovem pisanju ni sledil Evnapiju, ampak kakšnemu drugemu, danes nam neznanemu viru, pri čemer je zaradi novih podatkov, ki jih je tam dobil, spregledal, da le ponavlja to, o čemer je pisal že pred tem.<sup>73</sup>

Poleg Zosima vpad Fritigernovih Gotov in trietnične skupine Grevtungov, Hunov in Alanov leta 380 v svojem delu kratko predstavlja tudi Jordanes.

#### Odlomek 19:

Jordanes, Get. XXVII, 140–141: *Toda ko je cesar Teodozij skoraj brezupno zbolel, je Gotom znova zrasel pogum. Razdelili so vojsko in Fritigern je odšel plenit Tesalijo, Epir in Ahajo, Alatej in Safrak pa sta s preostalimi četami napadla Panonijo. Cesar Gracijan se je tedaj premaknil iz Rima v Galijo zaradi vpada Vandalov. Ko je zvedel, da Goti toliko bolj divjajo, ker je Teodozija premagala usodna bolezen, je zbral vojsko in kmalu prišel do njih. Vendar se ni zanašal na orožje, temveč jih je hotel raje pridobiti z milostjo in darili. Ponudil jim je živila, stopil z njimi v zvezo in sklenil mir.*<sup>74</sup>

V primerjavi z Jordanesovim poročilom je Zosimovo precej daljše, vendar vsebuje več napak. Ker je tako Zosim edini ohranjeni vir, ki nam potek vpada Fritigernovih Gotov v Makedonijo nekoliko podrobneje predstavlja, njegovega poročila, ko navaja podrobnosti, ne moremo primerjati s poročili drugih avtorjev. Zato ne vemo, kako zanesljivi so podatki, ki nam jih prinaša, zagotovo pa v osnovnih potezih ne odstopa od resnice, saj enako poročajo tudi drugi ohranjeni viri. Kronološko je dogodek težko natančneje opredeliti, ker nam tako Zosim kakor Jordanes o času dogajanja prinašata le zelo približne in deloma tudi napačne podatke. Tako ne drži, kakor piše Jordanes, da naj bi Gote k novemu napadu spodbudila Teodozijeva bolezen, saj je Teodozij hudo zbolel šele pozno poleti ali jeseni leta 380, ko so Goti v spopadu z njegovo vojsko že izbojevali zmago.<sup>75</sup> Skoraj nič

<sup>73</sup> HEATHER, *Goths and Romans* (kot v op. 11) 148.

<sup>74</sup> Odlomek je prevedel Žiga Šmit; gl. JORDANES, O izvoru in dejanjih Gotov (kot v op. 69) 56–57.

<sup>75</sup> O datiranju Teodozijeve bolezni gl. LIPPOLD, *Theodosius* (kot v op. 4) 846–847 in 850; GUTMANN, *Studien* (kot v op. 40) 199, op. 51. Med obravnavanimi avtorji nas s Teodozijevo boleznijo seznanjajo tudi Sokrat, Sozomen in Zosim, vendar jo vsi, drugače kakor Jordanes, povsem pravilno postavljajo v jesen leta 380 (SOKRATES, *HE V*, 6, 2–6: *V tem času sta cesarja Gracijan in Teodozij premagala barbare. Medtem ko je Gracijan takoj odpotoval v Galijo, ker so to deželo plenili Alamani, je Teodozij po izbojevanju zmagi pohitel v Konstantinopol. Na poti se je ustavil v Tesaloniki, kjer je hudo zbolel. Zato si je močno zaželel, da bi bil krščen. Ker so ga že starši vzgajali v kristjana in je verjel, da sta Oče in Sin enega bistva, je tedaj zaradi bo-*

bolj si ne moremo pomagati s podatkom, na katera vpad časovno naveže Zosim. Čeprav Zosimova postavitev dogodka v čas po prihodu vojaških enot iz Egipta v Makedonijo, kar naj bi se najverjetneje zgodilo konec leta 379 ali v začetku leta 380,<sup>76</sup> in pred cesarjevim odhodom v Konstantinopol,<sup>77</sup> kamor je cesar prišel 24. novembra<sup>78</sup> (380), skoraj gotovo ni napačna, pa je vendar preveč splošna in zaje-ma predolgo časovno obdobje (celo leto 380), da bi lahko datum vpada in novega spopada natančneje določili samo ob upoštevanju Zosimovega pisanja. Če pa na osnovi v Teodozijevem kodeksu zbranih leta 380 izdanih zakonov sledimo krajem, kjer se je Teodozij tega leta zadrževal, lahko z njihovo pomočjo razberemo, da je cesar velik del tega leta preživel v Tesaloniki.<sup>79</sup> Makedonsko prestolnico je pred odhodom v Konstantinopol za daljši čas zapustil le dvakrat in sklepamo lahko, da je prav njegova prva odsotnost v času od začetka aprila do srede junija posledica

*lezni pohitel s pripravi na krst. Dal je poklicati škofa mesta Tesalonike in ga najprej vprašal, kateremu prepričanju je naklonjen. Odgovoril je, da nauk arijancev ni prišel med ljudstva Ilircev in novotarije, ki so si jih izmislili, niso mogle zajeti tamkajšnjih cerkva. Pač pa so Ilirci ohranili zvestobo večni in nespremenljivi veri, kakor so jim jo na začetku predali apostoli in kakor je bila potrjena na cerkvenem zboru v Niceji. Takrat se je dal cesar škofu Aholiju z velikim veseljem krstiti. Ko je kmalu za tem ozdravel, je štiriindvajseti dan meseca novembra došel v Konstantinopol. To se je zgodilo v letu, ko je bila konzulska čast petič zaupana Gracijanu in prvič Teodoziju; gl. tudi odlomek 3. SOZOMENOS, HE VII, 4–5, 1: Ker so zahodni Galati še vedno živeli v strahu pred Alamani, se je Gracijan v tem času vrnil na ozemlje, ki je nanj prešlo po očetu in ga je zadržal zase in za brata, potem ko je Teodoziju prepustil vladanje nad Ilirikom in pokrajinami, ki leže v smeri sončnega vzhoda. Kakor se je namenil, je sam uspešno zavrnil nevarnost Alamanov, medtem ko je Teodozij proti barbarom ob Istru dosegel enakovreden uspeh. Potem ko je barbare v spopadu premagal in so prosili, naj jih sprejme za prijatelje Rimljanov, si je vzel talce ter z njimi sklenil premirje. Nato je odšel v Tesaloniko. Ko pa je tam zbolel, ga je tamkajšnji škof Aholij poučil o veri in mu podelil krst. Zatem je ozdravel. Ker so ga že starši vzgajali v kristjani in je po njih sledil nauku nicejske sinode, ga je veselilo, da Aholij enako razmišlja in dobro opravlja svoje poslanstvo ter je, na kratko rečeno, duhovnik najodličnejših vrlin. Vesel pa je bil tudi, ker naj med Ilirci ne bi bilo nikogar, ki bi sprejemal Arijevo nauk. Ko je povpraševal o drugih ljudstvih vse tja do Makedoncev, je izvedel, da so njihove cerkve istih misli in da tudi te z Očetom častijo božjo Besedo in Svetega Duha. Ljudstva od tod proti vzhodu, predvsem v Konstantinoplu, pa niso složna, saj so njihovi ljudje pristaši različnih herezij. Ker je menil, da je bolje, če podložnikom oznani, kateri je božji nauk, ki ga sam spoštuje, je iz Tesalonike ljudstvu v Konstantinoplu poslal razglas odloka z namenom, da se ne bi zdelo, kako s silo in proti volji podložnikov predpisuje vsebino verskega prepričanja. Zavedal se je namreč, da bo od tam, kakor s kakšne trdnjave vsega cesarstva, odlok hitro oznanjen tudi v druga mesta. Z njim je sporočil svojo zahtevo, naj vsi podložniki izpovedujejo vero, ki jo je Peter, največji izmed apostolov, na začetku oznani Rimljanom in sta jo tedaj ohranjala Damaz, škof v Rimu, in Peter, škof v Aleksandriji. Odredil je, naj nosi naziv katoliške le tista izmed cerkva, ki enako časti tri osebe svete Trojice. Tisti pa, ki verujejo drugače, naj bodo razglašeni za heretike, ki si ne zaslužijo spoštovanja, marveč naj prejmejo kazen. Kmalu zatem, ko je odlok izdal, je odšel v Konstantinopol; gl. tudi odlomek 4. ZOSIMOS IV, 34, 4 (gl. odlomek 22)).*

<sup>76</sup> Hoffmann svojo domnevo o času zamenjave gotških oddelkov z rimsko vojsko iz Egipta (dogodek postavlja na konec leta 379 ali v začetek leta 380) utemeljuje prav na predpostavki, da so se egipčanske enote pomladi 380, ko je prišlo do gotškega vpada, že bojevale v Teodozijevo vojski; gl. HOFFMANN, *Das spätrömische Bewegungsheer* (kot v op. 46) II, str. 190, op. 243.

<sup>77</sup> ZOSIMOS IV, 32, 1 (gl. tudi odlomek 20)

<sup>78</sup> SOKRATES, HE V, 6, 6.

<sup>79</sup> Gl. SEECK, *Regesten* (kot v op. 12) 253–255.

vpada Fritigernovih Gotov, ki jim je skušal Teodozij, kakor poroča Zosim, z vso svojo vojsko preprečiti nadaljnji prodor.<sup>80</sup>

Tedaj je najverjetneje nekje severno od Tesalonike prišlo do odločilnega spopada.<sup>81</sup> Čeprav rimska stran, kot se zdi, v prvem letu po bitki pri Adrianoplu ni utrpela hujšega poraza, se je ob novem napadu Gotov kmalu pokazalo, da nova Teodozijeva vojska na spopad večjih razsežnosti še ni dovolj pripravljena. Vendar pa za to morda ni bila kriva nesposobnost in brezbriznost cesarja Teodozija, kakor bi nas rad prepričal Zosim, ampak je bilo težav, na katere je novi cesar ob prevzemu oblasti naletel, toliko, da se jih v dobrem letu ni dalo povsem odpraviti. Da si je Teodozij še tik pred novim vpadom prizadeval odpraviti posledice, ki jih je v vojski pustil adrianopelski poraz, kažeta dva pred aprilom izdana zakona, namenjena urejanju vprašanja sprejemanja novih vojakov.<sup>82</sup> Vseeno pa le nekoliko preseneča, da tega cesar ni storil že prej. Ker se iz Teodozijevega prvega leta vladanja ni ohranil noben zakon, ki bi obravnaval to vprašanje, in ker glavnina rekrutiranja in dezerterstvu posvečenih zakonov izvira šele iz časa, ko je bila Teodozijeva vojska v boju z Goti najverjetneje že hudo poražena, se kljub domnevnemu Zosimovemu pretiravanju vendarle postavlja vprašanje, ali je Teodozij v resnici pravočasno storil, kar je bilo potrebno, da bi preprečil nov vojaški poraz.

Prvi Teodozijev zakon, ki obravnava vprašanje novačenja novih vojakov, je 29. januarja 380 v Konstantinoplu izdani edikt, na osnovi katerega je bilo sužnjem in vsem tistim, ki so se po takratnem prepričanju ukvarjali z nečastnimi dejavnostmi, prepovedano opravljati vojaško službo. Obenem je bilo s hudimi kaznimi zagroženo tistim, ki bi se poskušali izogniti svojim obveznostim ob zbiranju novih vojakov ali pa bi ob vpisu dali na voljo neprimernega kandidata.<sup>83</sup> Samo nekaj dni zatem (2. februarja 380) je dal cesar v Tesaloniki izdati nov zakon, v katerem je, podobno kot v prvem, že navedenem zakonu, znova omejil izbor za vojsko primernih državljanov, saj je vključitev v vrste rimske vojske prepovedal nižjim nameščencem v okviru municipalne uprave (*scribae, logographi*) ter ubegle dezertarje, sinove veteranov in osebe, ki jih še ni vezala nobena služba, navedel kot dovolj izdaten vir za vojaško službo ustreznih kandidatov.<sup>84</sup> Nov zakon, ki je urejal vprašanje

<sup>80</sup> O datumu spopadov gl. LIPPOLD, Theodosius (kot v op. 4) 850; HEATHER, Goths and Romans (kot v op. 11) 152.

<sup>81</sup> GUTMANN, Studien (kot v op. 40) 199.

<sup>82</sup> CTh 7, 13, 8 (29. januar 380) in 8, 2, 3 (2. februar 380), gl. tudi SEECK, Regesten (kot v op. 12) 253; HOFFMANN, Das spätrömische Bewegungsheer (kot v op. 46) I, str. 462, II, str. 191, op. 260.

<sup>83</sup> CTh 7, 13, 8: IMPPP. GRATIANVS, VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. EDICTUM AD PROVINCIALES. Inter optimas lectissimorum militum turmas neminem e numero servorum dandum esse decernimus neve ex caupona ductum vel ex famosarum ministeriis tabernarum aut ex cocorum aut pistorum numero vel etiam eo, quem obsequii deformitas militia secernit, nec tracta de ergastulis nomina. Poenam etenim gravis dispendii nulla excusatione fugituri sunt, si hoc cuiusdam indicio illustribus viris magistris equitum peditum fuerit intimatum. Sed cum illum animadversio dura damnavit offerentem, tum triplicata nobilioris tironis fatigabit inlatio. DAT. IIII KAL. FEB. CONSTANTINOPOLI GRATIANO A. V ET THEODOSIO A. I CONSS. (380 Ian. 29).

<sup>84</sup> CTh 8, 2, 3: IMPPP. GRATIANVS, VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. NEOTERIO PRAEFECTO PRAETORIO. Conperimus aliquantos relictis muneribus curiarum scribas, sed et logografos civitatum in nomen inrepsisse militiae. His retractis legem hanc tuli-

sprejemanja vojaških novincev, je bil objavljen 26. aprila 380 v Antiohiji. Z njim je skušal cesar preprečiti korupcijo, ki je spremljala nabor novih vojakov in je s hudimi kaznimi zagrozil uradnikom, če bi se poskušali z zbiranjem novincev kakorkoli okoristiti, kakor tudi ostalim prebivalcem, če bi z uradniki ob prevari zaradi koristi ali iz strahu sodelovali.<sup>85</sup> Skoraj istočasno (29. aprila 380) je prav tako v Antiohiji stopil v veljavo še en novačenju novih vojakov namenjen zakon, ki je osebi (*temonarius*), v določeni skupini manjših zemljiških posestnikov izbrani, da zbere denar za novega rekruta in poišče za nabor primerne kandidata, za dobo dveh let prepovedoval opravljanje te dolžnosti (*protostasia*), če bi rekrut, ki ga je izbral, kasneje dezertiral.<sup>86</sup> Nato so bili v krajših presledkih drug za drugim izdani kar trije zakoni, ki so obravnavali vprašanje vojaških obveznosti sinov vojakov in veteranov. Prvi med njimi, izdan 14. maja 380 in poslan v Damask Petru, upravitelju province Fenicije, s svojo vsebino jasno razkriva nepripravljenost sinov tamkaj živečih vojaških družin, da bi se priključili vrstam rimskih vojakov. Z namenom, da bi preprečili izogibanje te skupine ljudi vojaškemu naboru, je zakon določal, naj bodo sinovi vojakov in veteranov, če so že prevzeli kakšno zadolžitev v civilni upravi, s silo znova priključeni rimski vojski. Ob tem je bilo tudi njihovim očetom ukazano, da svoje sinove, primerne za opravljanje vojaške službe, sami predstavijo vojaškemu oblastem.<sup>87</sup> Drugi vprašanju vojaških obveznosti sinov vojakov in veteranov namenjeni zakon je bil izdan 8. julija 380 v Tesaloniki. Ta je bil naslovljen na Feliksa, komesa za področje Vzhoda (*comes Orientis*), in je podobno kot prvi pripadnike te skupine ljudi obvezoval, da se brez izjem in ne glede na obveznosti, ki so jih trenutno opravljali v civilni upravi ali v zvezi s svojimi zasebnimi posli, priključijo rimski vojski.<sup>88</sup> Tretji izmed obravnavanih zakon je bil izdan v Sirmiju

mus, ne quis ex hoc hominum numero paria audeat usurpare, hoc admodum sufficiente numero militiae supplementis, qui ex vagis veteranorumque filiis vacantibusque potuerit fida pervestigatione compleri. DAT. IIII NON. FEB. THESSALONICA GRATIANO A. V ET THEODOSIO A. I CONSS. (380 Febr. 2).

<sup>85</sup> CTh 7, 13, 9: IDEM AAA. NEOTERIO PRAEFECTO PRAETORIO. Ex opportunis regionibus supplementa numeris mansuetudo nostra decrevit agitari: in id delectos quosque viros atque ab omni suspicione pravitatis alienos iussimus destinari. In his, si male se gesserint, corrigendis non mediocrem fore denuntiamus severa animadversione sententiam, cum iudices supplicium existimationis extremum et ultio inexpiabilis exceptura videatur, ne his quidem provincialibus temperatura, quos in officium ministeriumque praedarum vel capiendi ubertas vel formido simulata deduxerit. PROPOSITA VI KAL. MAI. ANTIOCHIA GRATIANO V ET THEODOSIO I AA. CONSS. (380 Apr. 26).

<sup>86</sup> CTh 7, 18, 3: IDEM AAA. NEOTERIO PRAEFECTO PRAETORIO. Si temonarius prodiderit desertorem, protostasiae onere biennio relevetur. PROPOSITA III KAL. MAI. ANTIOCHIA GRATIANO V ET THEODOSIO I AA. CONSS. (380 Apr. 29).

<sup>87</sup> CTh 7, 22, 9: IMPPP. GRATIANVS, VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. Quicumque castrensi stirpe progenitos diversis se officiis indiderunt, etiam manu iniecta retrahantur, sciantque veterani liberos suos, quos militaribus aptos muniis insitum robur ostendat, aut offerendos esse militiae aut obnoxios nostrae legis laqueis iam futuros. SCRIPTA PETRO CONSULARI PHOENICES DAMASCO PRIDIE ID. MAI. GRATIANO A. V ET THEODOSIO A. I CONSS. (380 Mai. 14).

<sup>88</sup> CTh 7, 22, 10: IDEM AAA. AD FELICEM COMITEM ORIENTIS. Non solum in diversis officiis militantes, sed etiam vacantes rebus propriis veteranorum ac militum filios

8. septembra 380 in naslovljen na Neoterija, tedanjega pretorijanskega prefekta na Vzhodu,<sup>89</sup> na katerega so bili naslovljeni že trije predhodno izdani zakoni.<sup>90</sup> Zakon je obsežnejši od prvih dveh in v povezavi z obravnavanim problemom izogibanja vojaških sinov obveznemu naboru razjasnjuje dve vprašanji. Drugače kot prva dva zakona do določene mere dopušča možnost, da za vojaško službo primeren kandidat prevzame kurialne obveznosti v zameno za služenje v vojski, če je pred tem leto dni že opravljal svoje zadolžitve v okviru municipalne uprave in ga v tem času na vojsko niso vezale nikakršne obveznosti. Obenem je isti zakon tudi določal, da se mora en od dveh bratov v družini, ki je imela dva za vojsko primerna sinova, priključiti vojski, drugi pa prevzeti zadolžitve v okviru municipalne uprave, prav tako naj bi zadolžitve v okviru municipalne uprave prevzel en od bratov v družini, ki je imela tri, štiri ali celo še več sinov.<sup>91</sup>

V Sirmiju izdani zakon je bil zadnji v vrsti Teodozijevih leta 380 izdanih rekrutiranju in dezertertvu posvečenih zakonov. V naslednjih dveh letih so tem sledili še trije obema vprašanjema namenjeni zakoni. Leta 381 sta bila izdana dva. Prvi, naslovljen na Neoterija, pretorijanskega prefekta na Vzhodu, in izdan 16. januarja 381, je obravnaval vprašanje dezertertva. Določal je, da bi v primeru, če bi kdo na svojem posestvu ali v svoji hiši skril ubeglega vojaka, oskrbnika, če bi za to vedel, zadela najhujša kazen, lastnik pa bi, v primeru, da bi bil o tem obveščen, izgubil posestvo, na katerem se je skrival dezertar.<sup>92</sup> Drugi tega leta (5. septembra) objavljeni zakon je bil izdan v Adrianoplu in poslan Evtropiju, pretorijanskemu prefektu Ilirika. V njem je bilo za vse tiste, ki bi se poskušali s tem, da bi si odrezali prst na roki, izogniti služenju v vojski, določeno, da morajo, četudi pohabljeni, vseeno postati vojaki. Ker je bil takšen vojak manj vreden od povsem zdravega, je isti zakon zahteval, da je potrebno ob naboru, če je novinec pohabljen, namesto enega zdravega kot nadomestilo v vojsko vpisati dva pohabljenega.<sup>93</sup> V letu

*armatae militiae volumus sociari. Nulla igitur sit excusationis occasio. DAT. VIII ID. IUL. THESSALONICA GRATIANO V ET THEODOSIO I AA. CONSS. (380 Iul. 8).*

<sup>89</sup> O Neoteriju gl. PLRE I, str. 623, Flavius Neoterius.

<sup>90</sup> CTh 8, 2, 3 (gl. op. 86), CTh 7, 13, 9 (gl. op. 87) in CTh 7, 18, 3 (gl. op. 88).

<sup>91</sup> CTh 7, 22, 11: IDEM AAA. HAVE, NEOTERIO, KARISIME NOBIS. Si filii primipilarii reperti fuerint, qui ingressi legitimos annos nullis stipendiis fulciuntur, sed anno proximo, quo ad curiam fuerint lacesiti, semet militiae manciparint, ad curiam teneantur, ita ut ne officii quidem, cum transacto anno esse coeperint curiales, praepostera audiat circa eius personam ac sera petitio. (380 Sept. 8).

1. Quod si in eadem domo duo filii erunt et latum adeo felixque patrimonium, quod possit duplicium necessitatum suscipere functiones, unum oportebit militiae, unum curiae vindicari. Quod servandum pari norma erit, si tres aut quattuor liberi vel etiam plures numero familiam eiusdem stirpis ornaverint, ut etiam ex numerosis fratribus unus ad curiam devocetur. DAT. VI ID. SEPT. SIRMIO GRATIANO V ET THEODOSIO I AA. CONSS. (380 Sept. 8).

<sup>92</sup> CTh 7, 18, 5: IDEM AAA. NEOTERIO PRAEFECTO PRAETORIO. Si quis forte desertorem agro tectoque suscepit atque aput se diu passus fuerit delitescere, actor quidem vel procurator loci, qui hoc sciens prudensque commiserit, capitali supplicio subiugetur, dominus vero, si huius rei conscius fuerit, praedii, in quo latuerit desertor, amissione puniatur. DAT. XVII KAL. FEB. EUCHERIO ET SYAGRIO VIRIS CLARISSIMIS CONSS. (381 Ian. 16).

<sup>93</sup> CTh 7, 13, 10: IDEM AAA. EUTROPIO PRAEFECTO PRAETORIO. Qui spurca amputatione digiti usum declinat armorum, non evadat illa quae vitat, sed insignitus macula

382, ko je bila vojna z Goti končana, je Teodozij izdal le en zakon, ki se je nanašal na vprašanje sprejemanja novih vojakov. Zakon je bil izdan 15. maja ter poslan v Tir in Bejrut. Z njim je bilo prepovedano, da bi kdorkoli za rekruta namenil sužnja nekoga drugega. Če pa bi kdo kljub temu storil kaj takega, bi moral plačati eno libro zlata kazni.<sup>94</sup> Cesar Teodozij je kasneje glede obravnavanih vprašanj o rekrutiranju novih vojakov in dezertertvu do konca svojega vladanja izdal le še en zakon. Ta je bil izdan v Konstantinoplu 12. julija 383. leta in je reševal težave pri preprečevanju dezertiranja vojakov. Ker je bil naslovljen na Konstancijana, vikarja dieceze Pontus, se zdi, da je bil namenjen le tamkajšnjemu področju in za dogajanje v širšem prostoru rimskega imperija ni imel posebnega pomena.<sup>95</sup>

Na osnovi predstavljenih, v Teodozijevem kodeksu ohranjenih zakonov cesarja Teodozija, ki obravnavajo vprašanje rekrutiranja novih vojakov, dezertertva ter dolžnosti sinov vojakov in veteranov je razvidno, da je Teodozij v celotnem obdobju svojega vladanja tem vprašanjem namenil 11 zakonov. Od tega jih je bilo kar deset objavljenih v letih 380, 381 in 382, torej v času, ko vojna z Goti še ni bila končana. V tem obdobju je Teodozij največ obravnavanih zakonov, in sicer kar sedem, izdal v letu 380, medtem ko je v naslednjih dveh letih izdal le še tri zakone. Med vsemi Teodozijevimi zakoni, ki se ukvarjajo z obravnavano tematiko, jih je največ, kar pet, posvečeno vprašanju rekrutiranja novih vojakov (CTh 7, 13, 8–11; 8, 2, 3), trije obravnavajo obveznosti sinov vojakov in veteranov do rimske vojske (CTh 7, 22, 9–11), dva pa rešujeta problem dezertertva (CTh 7, 18, 3; 5). Med leta 380 izdanimi sedmimi zakoni so trije posvečeni vprašanju novačenja novih vojakov (CTh 7, 13, 8 in 9; 8, 2, 3), prav tako trije govorijo o obveznostih sinov vojakov in veteranov (CTh 7, 22, 9–11), le en pa obravnava vprašanje dezertertva (CTh 7, 18, 3). Pregled tega leta izdanih zakonov razkriva podoben intenzivnih priprav in organiziranja nove, učinkovitejše vojske, saj se prav vsi tega leta izdani zakoni ukvarjajo z vprašanji, povezanimi s prizadevanji za vključitev čim večjega števila po tedanjih merilih čim bolj primernih vojakov. Tega leta namreč tudi zakon, ki obravnava problem dezertertva, ni namenjen reševanju že nastalih težav, ki so posledica predhodnega pobega vojakov, temveč gleda v prihodnost in skuša dezertertvo preprečiti z zahtevo po vpoklicu primernih kandidatov, ki iz vojske ne bodo bežali. Šele dezertertvu namenjeni zakon naslednjega leta (381; CTh 7, 18, 5) s hudimi kaznimi grozi tistim, ki bi dezertertjem pri skrivanju pomagali. Kako zelo se je položaj leta 380 zaostril in kako težko je bilo priti do novih vojakov, kaže

*ferat impositum militiae laborem qui declinaverit dignitatem. Ipsi quin etiam provincialibus, qui ex horum ausis iuniorum saepe patiuntur penuriam praebeant, haec optio immobilis decernatur, ut tempore dilectus agitando, ubi commune coeperint conveniri, duos mutilos iuniores pro uno integro eminentiae tuae dispositionibus offerant. DAT. NON. SEPT. HADRIANOPOLI EUCHERIO ET SYAGRIO CONSS. (381 Sept. 5).*

<sup>94</sup> CTh 7, 13, 11: IDEM AAA. Quisquis mancipium iuris alieni in tirocinium militiae duxerit offerendum, convictus ac proditus auri libram aerario nostro cogatur inferre. DAT. ID. MAI. TYRO METROPOLI, PROPOSITA BERYTO ANTONIO ET SYAGRIO CONSS. (382 Mai. 15).

<sup>95</sup> CTh 7, 18, 7; o zakonu gl. tudi ERRINGTON, Theodosius and the Goths (kot v op. 20) 7.

tudi drugi leta 381 izdani zakon, namenjen vsem, ki so se s pohabljenjem samih sebe poskušali izogniti služenju v vojski (CTh 7, 13, 10).<sup>96</sup> Zakonsko določilo, da morajo kljub temu postati vojaki, je imelo verjetno dvojen namen. S sklepom, da se moške zaradi prizadejane poškodbe služenju v vojski ne bodo izognili, je zakon bodoče vojake in vse tiste, ki so v vojski že bili, morda skušal odvrniti od tega, da bi sami sebe trajno poškodovali, hkrati pa se v istem sklepu prav gotovo kaže tudi spoznanje tedanjih oblasti, da je poškodovan vojak vendarle vreden več kot noben vojak. To spoznanje pa je zagotovo odraz krize in hudega pomanjkanja za vojsko primernih moči, saj so se vojaki, ki so, četudi namenoma, na desni roki izgubili palec, v resnici komajda lahko za silo vojskovali.

Po hudem porazu, ki ga je Teodozijevo vojska leta 380 v novih spopadih z Goti utrpela, podoba krize, zarisane v obeh leta 381 izdanih zakonih, nikakor ne preseneča. Zato pa je vendarle nekoliko presenetljivo, da glavnina Teodozijevega zakonov, povezanih z reorganizacijo njegove vojske, ne izvira že iz leta 379, ampak šele iz naslednjega leta. Glede na to, da je bila vojna z Goti, poglobljena zadolžitev, ki jo je Teodozij ob svojem imenovanju na mesto cesarja dobil, in glede na to, da te naloge brez ustrezno močne in dobro organizirane vojske ne bi mogel uspešno opraviti, je nekoliko nenavadno, da iz Teodozijevega prvega leta vladanja ni ohranjen noben zakon, ki bi pričal o prizadevanjih novega cesarja, da z ustreznimi ukrepi na osnovi ostankov v bitki pri Adrianoplu uničene vzhodne armade zgradi novo, za boj sposobno vojsko. Čeprav bi bila lahko navedena odsotnost vzpostavitvi nove vojske namenjenih zakonov v letu 379 posledica različnih, nam danes neznanih razlogov, se bom na tem mestu omejila na možnost, za katero se mi zdi, da nam lahko o takratnem dogajanju največ pove. Število predvsem leta 380 izdanih, vprašanju vzpostavitve čim bolj učinkovite vojske posvečenih zakonov kaže na to, da se je Teodozij zaupane mu naloge lotil z vso resnostjo in odgovornostjo.<sup>97</sup> Bolj malo verjetno se zdi, da bi mu šele nov sovražni vpad in hud poraz, ki ga je ob tem utrpela njegova vojska, odprla oči in ga spodbudila k bolj zavzetemu ravnanju, saj mu na področju vojskovanja ni primanjkovalo izkušenj in je moral dobro vedeti, da vojske ni mogoče zbrati in izuriti v kratkem času. V delu cesarstva, ki mu je po prihodu na oblast pripadel, je bil predvsem Ilirik tisto področje, kjer je Teodozij lahko pričakoval, da bo dobil največ sposobnih vojakov. Ilirik je poleg Trakije in vzhodnega dela Male Azije (Izavrijci) veljal za področje, od koder so že po tradiciji prihajali najboljši borci. Ker opustošena in s strani sovražnih barbarov zasedena Trakija leta 379 ni mogla ponuditi potrebnih okrepitev, je cesar Teodozij v svojem prvem letu vladanja nove vojske prav gotovo najprej iskal v Iliriku, ki ga dotedanji

<sup>96</sup> Rekrute, ki so si namenoma odrezali palec, so pred objavo navedenega Teodozijevega zakona v skladu z zakonom, ki ga je izdal cesar Valentinijan, žive sežgali; gl. JONES, *Later Roman Empire* (kot v op. 44) 156.

<sup>97</sup> Da je Teodozij že pomladi leta 379 začel z naborem novih vojakov dokazuje tudi odlomek iz prvega Teodoziju posvečenega Temistijevega govora: *Zdaj pa se borbeni duh spet vrača med vrste konjenikov in pešcev. Že ti uspeva, da tudi s kmeti vzbujaš strah med barbari in ob njih tudi z rudarji, ki si jim ukazal, naj opustijo zlato in se lotijo kopanja železa. Ta vojska, ki ne pozna razkošnega življenja, se je zbrala po lastni volji in je naučena tako, da hudo obrača v splošno korist* (Or. 14, 181b–c; gl. tudi odlomek 6).

sovražni vpadi niso huje prizadeli in katerega vojaški potencial je zaradi tega v večji meri še vedno ostajal skoraj povsem nedotaknjen.<sup>98</sup> Neznano ostaja, ali za novačenje novih vojakov na tem področju zaradi omenjene tradicionalne vloge Ilirika kot vira dobrih rekrutov izdajanje novih zakonov, ki bi usmerjali zbiranje novincev, ni bilo potrebno ali pa jih je bilo izdanih tako malo, da se do danes razen enega noben od njih ni ohranil. Med desetimi obravnavanimi Teodozijevimi zakoni iz let 380, 381 in 382 se namreč povsem nedvoumno na Ilirik nanaša samo en zakon, to je na Evtropija, pretorijanskega prefekta v Iliriku, naslovljeni, 5. septembra 381 izdani zakon, ki obravnava namerno samopoškodovanje za vojsko namenjenih kandidatov. Vsi ostali v tem času izdani, vzpostaviti nove vojske namenjeni Teodozijeve zakoni so namenjeni provincam, ki so ležale v vzhodnem delu rimskega cesarstva.<sup>99</sup> Čeprav so v teh provincah z naborom novih vojakov najverjetneje začeli vzporedno z zbiranjem novincev v Iliriku, se tudi za to področje iz prvega leta Teodozijevega vladanja ni ohranil noben zakon, namenjen reševanju problemov ob zbiranju novih vojakov. Popoln zakonski mrk leta 379 zato ni odraz vladarjeve lagodnosti, pač pa dejstva, da so za izpeljavo nabora na začetku zadoščale smernice predhodnih vladarjev, Teodozij pa je nove zakone začel izdajati šele takrat, ko so se čez čas pokazale prve težave. Da je bilo teh v vzhodnih provincah več kot v Iliriku, ne preseneča, saj prebivalci teh provinc, drugače kakor prebivalci Ilirika, niso sloveli kot hrabri borci, zato je njihovo vključevanje odprlo več vprašanj, na katera so ustrezno lahko odgovorili samo novi zakoni.

Kljub očitnim Teodozijevim prizadevanjem, da bi z ustreznimi ukrepi preprečil nov poraz, njegova na novo zbrana vojska še ni bila kos sovražniku in je bila ob njegovem novem vpadu leta 380 nedvomno hudo poražena. Zakaj Rimljanom ni uspelo, da bi Gotom in njim priključenim Hunom in Alanom preprečili prodor s področja Trakije, kamor so se bili po uspehih rimske vojske preteklega leta prisiljeni umakniti, je na osnovi podatkov ohranjenih virov danes težko soditi. Le malo verjetno pa se zdi, da se jim zares prav nihče ne bi postavil po robu in jih poskušal zaustaviti, kakor bi nas s svojim pisanjem rad prepričal Zosim. Da cesar Teodozij novega sovražnega napada ni podcenjeval in ga je poskušal z vsemi razpoložljivimi silami zaustaviti, razkriva Zosim sam, ko poroča, da je šel cesar z vso svojo vojsko Gotom nasproti. Vendar se je morala ta umakniti pred neustavljivim gotskim prodorom. Ali so bili kljub vsem Teodozijevim prizadevanjem za njegov neuspeh v resnici krivi izdaja prebeglih gotskih vojščakov in premalo premišljeni ukrepi, zaradi dejstva, da je Zosim edini, ki nam dogodke tako razlaga, verjetno nikoli ne bomo mogli zatrdno vedeti. Ne glede na to, kaj se je v podrobnostih v resnici zgodilo, in ne glede na to, kako temeljiti in učinkoviti so bili Teodozijeve ukrepi, pa je zmaga ponovno ostala na gotski strani. In ker Gotov zdaj v resnici nič več ni

<sup>98</sup> HOFFMANN, Das spätrömische Bewegungsheer (kot v op. 46) I, str. 459.

<sup>99</sup> Med preostalimi devetimi v letih 380, 381 in 382 izdanimi zakoni jih je bilo kar pet naslovljenih na Neoterija, pretorijanskega prefekta na Vzhodu (CTh 7, 13, 9; 7, 18, 3. 5; 7, 22, 11; 8, 2, 3), en na Petra, upravitelja province Fenicije (CTh 7, 22, 9), en na Feliksa, komesa Vzhoda (CTh 7, 22, 10), en zakon je bil poslan v Tir in Bejrut (CTh 7, 13, 11), pri enem pa ni povsem razvidno, na koga so ga naslovili in kam so ga poslali, saj je na mestu prejemnika samo zelo splošno navedeno ad provinciales (CTh 7, 13, 8).

moglo zaustaviti, so preko Makedonije prodrli v Tesalijo, Ahajo in Epir ter začeli neovirano pleniti po tamkajšnjem podeželju.

Istočasno z vpadom Fritigernovih Gotov v Makedonijo je trietnična skupina Grevtungov, Hunov in Alanov pod vodstvom Alateja in Safraksa s področja Trakije prodrla proti zahodu na področje Panonije. Strateški cilj te skupine je bil, da bi vojski zahodnega dela cesarstva preprečila prodor proti vzhodu in tako zavarovala bok Gotom, ki so plenili po Makedoniji, Tesaliji, Ahaji in Epiru.<sup>100</sup> Zosim in Jordanes, ki o dogodku poročata, prinašata o njem zelo skope, deloma tudi napačne informacije. Predvsem Zosim<sup>101</sup> je o vpadu Alatejeve in Safraksove skupine zelo slabo poučen, zaradi česar vsebuje njegovo poročilo nekaj povsem nesmiselnih napak. Fritigernovi Goti ter Grevtungi, Huni in Alani, ki sta jih vodila Alatej in Safraks, namreč niso šele leta 380 pridrli s področij onkraj Rena (kar so v tem času v resnici najverjetneje storili Alamani), ampak so že leta 376/77 prešli Donavo in se v svojo domovino zatem niso več vračali; zato jim leta 380, ko so s področja severne Trakije, kjer so se takrat zadrževali, znova napadli, ni bilo treba prestopiti nobene od obeh mejnih rek; prav tako njihov napad ni bil usmerjen v Galijo, ampak v Ilirik, ki je na Trakijo mejil, medtem ko Galije zaradi oddaljenosti dogajanje ni neposredno prizadelo; tudi njihov prodor v Zgornjo Mezijo in Panonijo ni bil posledica dogovora s cesarjem Gracijanom, marveč so tja pridrli nepovabljeni in ob tem tudi ne vsi, temveč samo Grevtungi, Huni in Alani, medtem ko so istočasno Fritigernovi Goti svoj napad usmerili proti Makedoniji, od koder so po izbojevanju zmagi prodrli tudi v Tesalijo, Ahajo in preko reke Ahelovj v Epir.

Položaj je bil tako napet, da Teodoziju ni preostalo drugega, kot da je za pomoč zaprosil cesarja Gracijana.

#### Odlomek 20:

*Zosimos IV, 32: Ko je cesar izvedel, da so se po teh dogodkih umaknili in se vrnili na svoje domače področje, je trdnjave zavaroval s stražami in mesta z obzidji, sam pa je odšel v Konstantinopol. Cesarju Gracijanu je poslal pismo, v katerem je poročal o minulem dogajanju in o potrebi, da zaradi skrajne stiske, v kateri se je znašla država, kar se da hitro pride na pomoč. S tem namenom je odposlal sle, sam pa je izterjevalcem državnih davkov, ker mesta v Makedoniji in Tesaliji niso utrpela nikakršne škode, dal moč, da z vso natančnostjo iztisnejo predpisane dajatve. In tako je bilo mogoče videti, kako je bilo odnešeno, kar je zaradi človekoljubja barbarov preostalo. Kajti ne le denar, tudi ženski nakit in vso obleko, vse do kosov, ki so pokrivali tako imenovane intimne dele telesa, je bilo potrebno izročiti kot predpisani davek. Vsa mesta kakor tudi celotno podeželje sta zajela tarnanje in vzdihovanje, vsi so klicali barbare in hrepeneli po njihovi pomoči.<sup>102</sup>*

<sup>100</sup> HOFFMANN, Das spätrömische Bewegungsheer (kot v op. 46) I, str. 461.

<sup>101</sup> Jordanes ob tem, da vpad obeh skupin napačno povezuje s Teodozijevo hudo boleznijo, o dogajanju sicer pravilno poroča.

<sup>102</sup> Kako težke so bile zahteve, ki jih je Teodozij po umiku Gotov naprtil Makedoniji in Tesaliji, poroča tudi Evnapij (fr. 47, 3): *Tako hudo je bilo zlo, ki se je zgrnilo nadnje, da se jim je zdel svetel in srečen dan, ko bi jim zavladali barbari.*

## Odlomek 21:

Zosimos IV, 33, 1–2: *Cesar Gracijan, ki zaradi novic ni bil le nekoliko zaskrbljen, je poslal potrebno vojsko. Njeno vodstvo je zaupal poveljniku Bavtu in mu za pomočnika postavil Arbogasta. Po rodu sta bila oba Franka, vendar Rimljanom zelo naklonjena, z denarjem povsem nepodkupljiva ter zaradi bistrosti in poguma odlična v vojaških zadevah. Ko sta skupaj z vojsko prispela na področje Makedonije in Tesalije, so tamkaj naseljeni Skiti,<sup>103</sup> ker jim je prišla na ušesa vest o razumnosti in odločnosti obeh mož, takoj zapustili tiste kraje in se umaknili v Trakijo, ki so jo že prej oplenili.*

Zosimovo poročilo v obeh navedenih odlomkih je precej nejasno in odpira več bolj ali manj zapletenih vprašanj, med katerimi so, kot se zdi, za natančnejše razumevanje Teodozijevega boja z Goti v tem času ključna predvsem tri: kdaj je cesar Teodozij prosil za pomoč cesarja Gracijana, kdaj mu je ta v odgovor na to svojo pomoč poslal in kakšna je ta bila. Kakor namreč piše Zosim, naj bi Teodozij Gracijanu pisal šele po svojem prihodu v Konstantinopol, torej po 24. novembru, potem ko naj bi se Goti sami od sebe umaknili iz Makedonije in Tesalije, sam cesar pa naj bi s potrebnimi ukrepi po njihovem odhodu poskrbel za zaščito mest obeh provinc. Nekoliko nenavadno je, da bi Teodozij šele takrat, ko bi se razmere na prizadetem področju kar same od sebe že dodobra umirile, pisal cesarju Gracijanu in ga prosil, naj mu kar se da hitro pošlje nujno potrebno pomoč. Bolj verjetno bi bilo, da bi se s prošnjo po pomoči na Gracijana obrnil že takoj po hudem porazu, o katerem pa razen tega, kar nam o njem pove Zosim, nimamo drugih podatkov. Bi zato lahko verjeli Zosimu, da je bil ta v resnici tako hud, kot bi nam ga avtor rad prikazal, ali pa Zosim znova namenoma pretirava? Čeprav brez možnosti potrditve v drugih virih verjetno nikoli ne bomo izvedeli, v kolikšni meri so bili ukrepi, ki sta jih izdala cesar in njegovo vojaško vodstvo, v tolikšni meri nepremišljeni, da bi lahko sovražnik zaradi njih brez težav odkril, napadel in pomendral tabor, kjer se je cesar takrat zadrževal, čeprav nam tudi točne izgube na rimski strani verjetno nikoli ne bodo znane, in čeprav samo na osnovi danes poznanega gradiva verjetno nikoli ne bomo zanesljivo vedeli, ali je takratnega zmagovalca odločil pri Zosimu opisani odločilni poraz ali pa je prišlo do več za rimsko stran neuspešnih spopadov, smo vendarle lahko prepričani, da je bila takratna Teodozijeve vojska tako hudo poražena, da se sama proti sovražniku ni bila več sposobna uspešno vojskovati. Nemoči Teodozijeve vojske zaradi svoje nezanesljivosti Zosimov opis usodnega spopada sicer ne more dokazati, jo pa prav gotovo povsem nedvoumno razkriva dejstvo, da je Teodozij za pomoč prosil sovladarja Gracijana. Zanimivo je, da niti Zosim niti Jordanes nikjer ne omenjata, da bi vpad trietnične skupine Grevtungov, Hunov in Alanov kakorkoli prizadel Teodozijevo vojsko. Če bi bil namreč Ilirik v tistem času v celoti zaupan Teodozijevemu vojaškemu vodstvu, bi oba sovražnikova napada prizadela njegovo vojsko, o čemer pa v virih ne dobimo prav nobenega podatka. Tako Zosim kakor Jordanes nikjer ne omenjata, da bi bil Teodozij v boju z Alatejevo in Safraksovo skupino kakorkoli poražen in obrambo Panonije vse od začetka novih vpadov leta 380 povsem nedvoumno prepuščata zgolj Gracijanu.

<sup>103</sup> Z izrazom Skiti so mišljeni Goti.

## Odlomek 22:

Zosimos IV, 34: *Medtem ko se je Teodozij posvečal temu, je cesar Gracijan vojaškim enotam na področju Ilirika poslal poveljnika Vitalijana, moža, ki nikakor ni bil sposoben rešiti težke situacije. V času njegovega poveljevanja sta dve skupini preko Rena živečih germanskih ljudstev, eno je vodil Fritigern, medtem ko sta drugi poveljevala Alotej in Safrak, napadli galske province in cesarja Gracijana prisilili k pristanku, da lahko, ko zapustita galsko področje, preideta Donavo ter zasedeta Panonijo in Zgornjo Mezijo. Njegov namen in prizadevanje sta bila namreč usmerjena v to, da za nekaj časa odvrne njune nenehne vpade. Ko sta zatem prešli Donavo, sta se namenili preko Panonije prodreti v Epir, se prepeljati čez Ahelaj in napasti grška mesta. Še prej pa sta se hoteli oskrbeti z živežem in spraviti s poti Atanariha, poglavarja celotnega kraljevskega rodu Skitov, kajti za hrbtom nista hoteli imeti nikogar, ki bi ju pri njunem načrtu lahko oviral. Zato sta ga napadli in ga brez težav pregnali iz krajev, kjer se je zadrževal. Atanarih je pohitel k Teodoziju, ki je ravno ozdravel od življenjsko nevarne bolezni. Slednji je Atanariha skupaj s spremljajočimi ga barbari prijazno sprejel, mu šel celo daleč iz Konstantinopla naproti, ko pa je nato nenadoma umrl, mu je pripravil kraljevski pogreb. Pogreb je spremljal tolikšen sijaj, da so bili vsi barbari povsem prevzeti zaradi tako bleščečega izobilja. Medtem ko so se Skiti pod vplivom tega dogodka vrnili domov in zaradi spoštovanja, ki so ga čutili do cesarjeve dobrosrčnosti, Rimljanov niso več nadlegovali, so tisti, ki so umrlega spremljali, prevzeli varovanje rečnega obrežja in napadom na rimsko ozemlje za dolgo časa zaprli pot. V istem času pa se je Teodoziju tudi drugje nasmehnila sreča. Odvrnil je namreč napad Skirov in Karpodačanov, ki so se pridružili Hunom, ter jih, potem ko jih je v spopadu premagal, prisilil, da so prešli Ister in se vrnili domov.<sup>104</sup> Ta uspeh je vojake navdal z novim pogumom in po vrsti minulih nesreč se je zazdelo, da se bodo (razmere) nekoliko izboljšale, da bodo kmetje znova lahko obdelovali zemljo, vprežna živina in ostale živali pa se bodo lahko brez strahu pasle.*

Čeprav je navedeni Zosimov odlomek zmešnjava in vsebuje kar nekaj hudih napak, vendarle prinaša podatke, v katere bi tudi zaradi potrditve v drugih virih, komajda lahko dvomili. Eden teh je navedba Vitalijana, moža, ki ga je Gracijan, kakor piše Zosim, še pred v nadaljevanju predstavljenim sovražnim vpadom postavil za poveljnika v Iliriku nameščenih vojaških enot. Najverjetneje gre za istega Vitalijana, ki ga srečamo tudi pri Amijanu Marcelinu in o katerem slednji takole poroča: *... Vitalijan pa, ki je bil prej vojak v enoti Herulov, je bil vključen med pripadnike cesarjeve telesne straže<sup>105</sup>; čez dolgo časa je bil povišan na mesto komesa in je*

<sup>104</sup> Skire, ljudstvo, ki je živelo na ozemlju med naselitvenim področjem Sarmatov in Karpov, ter Karpodačane (Karpe) je Teodozij skupaj s pridruženimi jim Huni premagal poleti leta 381; gl. ZOSIMOS, *Neue Geschichte* (kot v op. 34) 346, op. 64.

<sup>105</sup> Na to mesto ga je konec leta 363 povišal cesar Jovijan; gl. ZOSIME, *Histoire nouvelle* (kot v op. 34) 406, op. 165.

v Iliriku utrpel poraz.<sup>106</sup> Navedeni dve mesti sta najverjetneje edini, kjer se Vitalijan v ohranjenih virih omenja.<sup>107</sup> Če gre v obeh primerih v resnici za isto osebo, potem lahko na osnovi podatkov, ki nam jih oba avtorja prinašata, domnevamo, da je Gracijan še pred vpadom Alatejeve in Safraksove skupine na področje Panonije leta 380 poveljstvo nad ilirskimi vojaškimi enotami zaupal Vitalijanu. Čeprav Zosim Vitalijanov položaj opisuje z izrazom *στρατηγός*, ki pri njem navadno pomeni naslov *magister militum*,<sup>108</sup> lahko na osnovi bolj natančnega Amijana domnevamo, da je bil Vitalijan v Ilirku le *comes rei militaris*. Ker ga je na mesto imenoval Gracijan in ker se je to zgodilo, kakor je iz Zosimovega zapisa povsem jasno razvidno, zagotovo po Teodozijevem imenovanju, lahko domnevamo, da je bil Vitalijan podrejen vojaškemu vodstvu Gracijanovega dela cesarstva in ne Majorijanu,<sup>109</sup> ki je bil po Teodozijevem imenovanju za cesarja, kakor poroča Sidonij Apolinar, postavljen na mesto vrhovnega vojaškega poveljnika za področje celotnega Ilirika (*magister militum per Illyricum*).<sup>110</sup> Zdi se, da se oba podatka, Gracijanovo imenovanje Vitalijana in morebitno Teodozijevo imenovanje Majorijana, medsebojno deloma izključujeta, saj v primeru, če bi bil Majorijan v resnici *magister militum* za celotni Ilirik, Vitalijana verjetno ne bi imenoval Gracijan, marveč Teodozij. Bi se zapisano kljub vsemu dalo medsebojno smiselno uskladiti? Če predpostavimo, da podatka nista napačna, bi upoštevanje obeh pomenilo, da zahodni del Ilirika takrat ni v celoti pripadel nobenemu izmed obeh cesarjev, temveč so bile njune pristojnosti v tem delu deljene. Teoretično so se sicer pristojnosti istočasnih cesarjev delile na ozemlju celotnega rimskega cesarstva, saj naj njihova oblast v skladu s poznoantičnim gledanjem vsaj formalno geografsko ne bi bila omejena,<sup>111</sup> vendar bi v težki situaciji po porazu v bitki pri Adrianoplu kakršnakoli neusklajenost, ki bi bila posledica nejasne delitve pristojnosti, kaj hitro lahko povzročila kaos in že tako prizadeto področje pahnila v še večjo katastrofo. Težko bi si predstavljali, da se tega ne bi zavedala tudi oba takratna cesarja.

Najverjetneje z namenom, da bi povečali obrambno sposobnost Ilirika, so Gracijan in njegovi svetovalci morda prav zaradi gotske nevarnosti po letu 375

<sup>106</sup> AMMIANUS MARCELLINUS XXV, 10, 9: ... et Vitalianus domesticorum consortio iungitur, Erulorum e numero miles, qui multo postea auctus comitis dignitate, male rem per Illyricum gessit,...

<sup>107</sup> Amijan Marcellin sicer nekoliko kasneje še enkrat omenja nekega Vitalijana (XXVI, 7, 15), ki pa ga z Gracijanovim vojaškim poveljnikom za področje Ilirika v letu 380 najverjetneje povezuje samo isto ime; gl. ZOSIME, Histoire nouvelle (kot v op. 34) 406, op. 165. O Vitalijanu gl. podrobneje tudi PLRE I, str. 969 sl., Vitalianus 3.

<sup>108</sup> O pomenu navedenega izraza pri Zosimu gl. ZOSIME, Histoire nouvelle (kot v op. 34) 406, op. 165.

<sup>109</sup> A. Demandt domneva, da je bil Vitalijan *magister militum per Illyricum* in kot tak Majorijanov naslednik; gl. DEMANDT, *Magister militum* (kot v op. 34) 716.

<sup>110</sup> SIDONIUS APOLLINARIS, Carm. 5, 107: Fertur, Pannoniae qua Martia pollet Acincus, Illyricum rexisse solum cum tractibus Histri huius avus; nam Theodosius, quo tempore Sirmi Augustum sumpsit nomen, per utramque magistrum militiam ad partes regni venturus Eoas Maiorianum habuit.

<sup>111</sup> O delitvi cesarske oblasti v pozni antiki gl. JONES, *Later Roman Empire* (kot v op. 44) 325 sl.

ilirsko področje izločili iz enotne prefektуре za področje Italije, Ilirika in Afrike ter ga organizirali kot posebno prefekturo s svojim lastnim pretorijanskim prefektom. Na mesto pretorijanskega prefekta za področje Ilirika je bil najprej najbrž imenovan Probus, nato starejši Avzonij in nazadnje Olibrij, ki je poleti leta 378, ko je skupaj z Gracijanom prišel v Sirmij, svojo novo funkcijo verjetno že opravljal.<sup>112</sup> Po imenovanju Teodozija za novega cesarja je Olibrij postal njegov pretorijanski prefekt za področje Vzhoda. Kako so te spremembe vplivale na upravno ureditev Ilirika, ni povsem jasno, saj se na osnovi ohranjenih virov ne da povsem zanesljivo dognati, ali je Teodoziju pripadel celotni Ilirik ali le njegov vzhodni del (diecezi Makedonija in Dakija) in kdaj sta bila oba dela znova priključena zahodnemu delu rimskega cesarstva. Edini danes znani vir, ki povsem nedvoumno poroča o takratni novi delitvi pristojnosti med Teodozijem in Gracijanom, je Sozomen, ki nam novo delitev cesarstva med obema vladarjema takole predstavi: *Ker so zahodni Galati še vedno živeli v strahu pred Alamani, se je Gracijan v tem času vrnil na ozemlje, ki je nanj prešlo po očetu in ga je zadržal zase in za brata, potem ko je Teodoziju prepustil vladanje nad Ilirikom in pokrajinami, ki leže v smeri sončnega vzhoda.*<sup>113</sup> Čeprav samo na osnovi Sozomenovega pisanja obsega na tem mestu omenjenega Ilirika nikakor ni mogoče zanesljivo razbrati, saj Sozomen<sup>114</sup> v svojem delu Ilirika nikoli ne opredeljuje niti kot dieceze niti kot prefektуре, pač pa mu izraza Ἰλλυριοί in Ἰλλυρικός služita predvsem za označevanje etnične in geografske pripadnosti, je vendarle zanimivo, da po mnenju istega avtorja prav grško-makedonskega področja niso naseljevali Ilirci, ampak pripadniki drugih ljudstev (Makedonci in Grki). Zdi se, da Sozomen pri označevanju prebivalcev dieceze Makedonije prav nikoli ne uporabi izraza Ilirci, pač pa področje, ki ga slednji po njegovem mnenju naseljujejo, postavlja severno od ozemlja navedene dieceze, na področje Dakije, ki pa po Sozomenovem mnenju še vedno ni izključno ilirsko ozemlje, saj v njej, kakor navaja, živijo tudi Dardanci.<sup>115</sup> Na osnovi zapisanega lahko s precejšnjo gotovostjo sklepamo, da Sozomen, če bi imel v mislih samo grško-makedonsko in dačansko področje, torej ozemlje obeh diecez Vzhodnega Ilirika, za njegovo opredelitev najverjetneje ne bi uporabil na tem mestu zapisanega izraza Ἰλλυριοί, temveč bi si pomagal s kakšnim drugim, po njegovem mnenju bolj ustreznim izrazom. Ker je izraz kljub temu uporabil, lahko zelo upravičeno domnevamo, da je imel v mislih širši prostor od ozemlja Vzhodnega Ilirika, to pa bi bil lahko, glede na to, da so na njem živeli Ilirci, samo še njegov zahodni del.

<sup>112</sup> O oblikovanju posebne ilirske prefektуре in imenovanju pretorijanskih prefektov za področje Ilirika po letu 375 in pred Teodozijevim imenovanjem za cesarja gl. W. ENSSLIN, Praefectus praetorio, RE 22, 1954, st. 2436; PLRE I, str. 736–740, Sex. Claudius Petronius Probus 5; str. 139, Iulius Ausonius 5; str. 640–642, Q. Clodius Hermogenianus Olybrius 3; ERRINGTON, Theodosius and the Goths (kot v op. 20) 23 sl.; F. LOTTER (R. BRATOŽ – H. CASTRITIUS kot sodelavca), Premiki ljudstev na področju Vzhodnih Alp in Srednjega Podonavja med antiko in srednjim vekom (375 – 600), Ljubljana 2005, str. 10.

<sup>113</sup> SOZOMENOS, HE VII, 4, 1.

<sup>114</sup> O pomenu izrazov Ἰλλυριοί in Ἰλλυρικός pri Sozomenu gl. podrobneje CEDILNIK, Ilirik (kot v op. 2) 346 sl.

<sup>115</sup> SOZOMENOS, HE I, 6, 6.

A čeprav bi nam lahko Sozomenov zapis služil kot precej trden dokaz za domnevo, da je vsaj Sozomen Teodozijevemu vladnemu področju pripisoval tudi celotni Ilirik, v drugih virih ne najdemo dovolj zanesljivih dokazov, na osnovi katerih bi si lahko razložili, kaj se je z obravnavanim področjem v prvih štirih letih Teodozijevega vladanja v resnici zgodilo. Podatki namreč, ki jih v ohranjenih virih dobimo, so skopi in v tolikšni meri nasprotujejo drug drugemu, da se zdi skoraj nemogoče smiselno jih medsebojno uskladiti. Zato bom zaradi boljše preglednosti in razumevanja po vrsti navedla najpomembnejše vire, na osnovi katerih bi lahko domnevali, da je Ilirik v celoti pripadel Teodoziju, nato pa še tiste, ki bi jih lahko razumeli tako, da je Teodoziju pripadel le njegov vzhodni del.

I. Viri, na osnovi katerih bi Teodoziju lahko pripisali celotni Ilirik:

1. Sozomenos HE VII, 4, 1 (odlomek prinaša podatek, da je Gracijan Teodoziju, potem ko ga je imenoval za cesarja, prepustil Ilirik in vzhodne pokrajine rimskega cesarstva).<sup>116</sup>

2. Sidonius Apollinaris, Carm. 5, 107–115:

*Kjer mesto vojaško Akvinkum mogočno se dviga,  
tam v Panoniji, spomin se tako je ohranil o možu,  
dedu njegovem,<sup>117</sup> da bil je skupaj s predeli ob Istru  
zemlji ilirski vladar. Saj v času, ko Teodozij  
je v Sirmiju cesar postal, še preden odšel na  
vzhod je cesarstva, imel je Majorijana takrat za  
svojih vojska obeh vodjo. Poveljnika tega anali  
rimske beležijo slavna dejanja, naseljene Skite  
kdaj je z vojsko napadel, reko Hipanis<sup>118</sup> premagal,  
da še vojaški se branjevec Pevki<sup>119</sup> ledeni je smejal,  
mraz njen kot dobrodošel sprejel.*

II. Viri, na osnovi katerih bi lahko Teodoziju pripisali le vzhodni del Ilirika:

1. CTh 13, 1, 11 (5. julija 379 izdani, na pretorijanskega prefekta Hesperija naslovljeni edikt obravnava Ilirik obenem s področjem Galije in Italije).<sup>120</sup>

<sup>116</sup> Gl. odlomek 4.

<sup>117</sup> Majorijan, Teodozijev *magister militum per Illyricum*, je bil ded kasnejšega cesarja Majorijana (457–461). Njemu v čast je Sidonij Apolinar napisal panegirik, iz katerega je vzet zgoraj predstavljeni odlomek.

<sup>118</sup> Pod imenom *Hypanis* sta iz časa antike poznani dve reki, Bug v Ukrajini in Kuban v Rusiji. Iz samega odlomka ni povsem razvidno, katero od obeh rek bi lahko imel v mislih Sidonij Apolinar, v vsakem primeru pa je navedba izmišljena in služi zgolj pesnikovemu prizadevanju, da bi cesarjevega deda čim bolj veličastno predstavil. Za pesniško pretiravanje gre tudi v primeru omembe otoka Pevke v delti reke Donave, saj se Majorijan tam skoraj gotovo ni vojskoval; gl. tudi DEMANDT, *Magister militum* (kot v op. 34) 716.

<sup>119</sup> O otoku Pevke v delti reke Donave gl. tudi opombo 116.

<sup>120</sup> CTh 13, 1, 11: IMPPP. GRATIANVS, VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. AD HESPERIVM PRAEFECTVM PRAETORIO. Etsi omnes mercatores spectat lustralis auri depensio, clerici tamen intra Illyricum et Italiam in denis solidis, intra Gallias in quinis denis

## 2. Zosimos IV, 34, 1 (odlomek govori o Gracijanovem imenovanju Vitalijana za vojaškega poveljnika na področju Ilirika).<sup>121</sup>

Ob upoštevanju podatkov vseh štirih navedenih odlomkov bi si upravno pripadnost Ilirika v prvih letih Teodozijevega vladanja morda lahko takole razložili: Ker je bil boj proti Gotom in njim pridruženim ljudstvom osnovna zadolžitev, ki jo je Teodozij ob imenovanju na mesto cesarja dobil, in ker mu Gracijan zaradi nevarnosti, ki so jo tedaj za zahodni del rimskega cesarstva predstavljali Alamani, pri tem vsaj na začetku ni mogel izdatneje pomagati, je bilo Teodoziju zaupano vodenje vojne proti Gotom<sup>122</sup> in s tem vrhovno vojaško poveljstvo na prizadetem in ogroženem področju. To bi sicer ob Trakiji in vzhodnem delu Ilirika, teoretično lahko obsegalo tudi njegov celoten zahodni del, saj so po zmagi pri Adrianoplu Goti prodrli vse do Julijskih Alp,<sup>123</sup> vendar se zdi, da temu ni bilo čisto tako. Čeprav bi namreč odlomek pesmi Sidonija Apolinara, kjer je Akvinkum (d. Budimpešta) naveden kot področje v okviru pristojnosti Teodozijevega poveljnika za področje Ilirika, Majorijana, lahko pomenil, da je bila Panonija takrat del Teodozijevega upravnega področja, bi bilo ozadje v pesmi predstavljenih dogodkov mogoče razumeti tudi nekoliko drugače. Ker v virih ni podatkov, na osnovi katerih bi lahko ukinitve po letu 375 ponovno uvedene samostojne ilirske prefekture časovno natančno določili, si lahko predstavljamo, da je ob Teodozijevem imenovanju za cesarja ilirska prefektura kot samostojna upravna enota, ki je obsegala celotno področje Ilirika, še vedno obstajala. Tako bi lahko Majorijan, ki je kot *magister militum per Illyricum* nasledil cesarja Teodozija in o katerem nimamo nikakršnih podatkov, na osnovi katerih bi bilo mogoče spodbiti možnost, da ga je na to mesto imenoval cesar Gracijan, nekaj časa prav lahko opravljal funkcijo vojskovodje za področje celotnega Ilirika. Zaradi težkih razmer, ki so nastopile po bitki pri Adrianoplu in jih v naprej nihče ni mogel predvideti, so morali biti ukrepi hitri in učinkoviti ter zaradi tega dobro premišljeni, saj so jih morali izvajati brez posebnih priprav. Zato lahko domnevamo, da obstoječe ureditve niso brezglavo spreminjali.

solidis immunem usum conversationis exerceant. Quidquid autem supra hunc modum negotiationis versabitur, id oportet ad functionem aurarium devocari. DAT. III NON. IVL. AQUILEIAE AVXONIO ET OLYBRIO CONSS. (379 Iul. 2/5).

<sup>121</sup> Gl. odlomek 18.

<sup>122</sup> SOKRATES, HE V, 2, 2–3: Ker se je zavedal upadanja moči rimskega cesarstva in grozeče sile barbarov, je spoznal, da potrebuje država sposobnega moža. Zato si je za sovladarja izbral Teodozija, moža plemenitega rodu iz Španije. V številnih vojnah si je pridobil tolikšno slavo, da so ga imeli mnogi za vrednega cesarskega dostojanstva že davno pred Gracijanovim izborom. Za cesarja ga je razglasil v Sirmiju (mestu v Iliriku) v letu, ko sta bila konzula Avzonij in Olibrij, na 16. dan meseca januarja, ter si z njim razdelil breme vojskovanja proti barbarom. ZOSIMOS, IV, 24, 4: Zaradi barbarov pa, ki so si podvrgli Trakijo, v kateri so se naselili, zaradi grožnje, ki so jo za ozemlja Mezije in Panonije predstavljali tam živeči barbari, ter zaradi ljudstev onkraj Rena, ki so neovirano napadala mesta, je presodil, da sam ne bo kos upravljanju države. Zato si je kot pomočnika pri vladanju izbral Teodozija. Po rodu je bil iz iberijske Galicije, iz mesta Kavka, in ni bil niti nevešč vojskovanja niti neizkušen v poveljevanju vojski. Prepustil mu je vodenje državnih zadev v Trakiji in na Vzhodu, sam pa se je podal proti zahodnim Galatom, da bi po svojih najboljših močeh uredil tamkajšnje razmere.

<sup>123</sup> AMIANUS MARCELLINUS XXXI, 16, 7.

To pa bi lahko pomenilo, da je Ilirik v času Teodozijevega imenovanja za cesarja še vedno obstajal kot samostojna upravna enota v okviru Gracijanovega in Valentinijanovega dela rimskega cesarstva in je bil šele nekoliko kasneje, a zagotovo pred Gracijanovim odhodom na Zahod,<sup>124</sup> razdeljen v dva dela, pri čemer sta Teodoziju pripadli diecezi Makedonija in Dakija, Gracijanu pa Panonija. Medtem ko je Panonija ob tem izgubila upravno samostojnost in je bila kot sestavni del priključena prefekturi Italiji, je ilirska prefektura, omejena na Makedonijo in Dakijo, v Teodozijevem delu cesarstva še naprej obstajala. Tako je Majorijan kot *magister militum per Illyricum* postal Teodoziju podrejeni vojskovodja za področje okrnjene ilirske prefekture, kljub temu da ga Teodozij sam najverjetneje ni imenoval. Prav tako je skupaj z novim cesarjem na Vzhod odšel tudi Gracijanov *praefectus praetorio per Illyricum*, Olibrij, ki je verjetno tako kot Majorijan svojo funkcijo nekaj časa še naprej opravljal,<sup>125</sup> čeprav v nadaljevanju v virih ne nastopa več kot pretorijanski prefekt Ilirika, temveč Vzhoda.<sup>126</sup> Novega pretorijanskega prefekta za področje Ilirika je Teodozij imenoval šele nekoliko kasneje, saj se Evtropij, ki je svojo funkcijo zagotovo opravljal do konca septembra 381, morda pa še dlje,<sup>127</sup> pred januarjem 380 kot pretorijanski prefekt Ilirika ne omenja.<sup>128</sup> Če sprejmemo možnost, da je dogovor o delitvi Ilirika, ki je bil zagotovo sprejet pred Teodozijevim imenovanjem, kmalu zatem, a ne istočasno, tudi dejansko stopil v veljavo, se zdi, da se podatki, ki jih danes o dogajanju imamo, medsebojno dopolnjujejo in dajejo smiselno podobo tega, kar bi se lahko zgodilo, četudi kot možno pomoto nobenega izmed njih ne ovržemo. V primeru, da bi Ilirik kot samostojna upravna enota v okviru Gracijanovega in Valentinijanovega dela cesarstva obstajal še nekaj časa po Teodozijevem imenovanju za cesarja, kar bi bilo še toliko bolj mogoče, če sta se Gracijan in Teodozij v Iliriku v resnici še nekaj časa po imenovanju skupaj zadrževala, bi imela oba cesarja možnost, da bi novo delitev pristojnosti izpeljala čim bolj gladko in brez nepotrebnih nejasnosti. Za cesarja Teodozija, ki je imel že samo zaradi vojne z Goti zvrhano mero težav in z njimi povezanih obveznosti, bi bilo zagotovo lažje, če bi z novim ozemljem prevzel tudi že utečen upravni aparat in se mu z imenovanjem najvažnejših funkcionarjev vsaj na začetku ne bi bilo potrebno ukvarjati. Kdaj natanko je bil vzhodni del Ilirika tudi dejansko priključen Teodozijevemu delu cesarstva, na osnovi ohranjenih virov ni mogoče zanesljivo dognati, domnevamo pa lahko, da je bilo področje nekdanje ilirske prefekture 5. julija 379, ko je bil izdan na pretorijanskega prefekta Zahoda, Hesperija, naslov-

<sup>124</sup> Kdaj natanko je cesar zapustil ilirsko področje, nam danes ni znano, zagotovo pa je 2. julija že bil v Akvileji; gl. SEECK, Regesten (kot v op. 12) 250.

<sup>125</sup> O možnosti, da je bil Teodozijev del Ilirika sprva zaupan Olibriju, gl. ENSSLIN, Praefectus praetorio (kot v op. 112) 2436 sl.

<sup>126</sup> Kot pretorijanski prefekt Vzhoda si je Olibrij, kot se zdi, funkcijo delil z Aburgijem, ki je bil na mesto pretorijanskega prefekta za Vzhod imenovan že v času cesarja Valensa; gl. ENSSLIN, Praefectus praetorio (kot v op. 112) 2436 sl.

<sup>127</sup> Evtropij se kot pretorijanski prefekt za področje Ilirika zadnjič omenja konec septembra 381, vendar nam do 18. avgusta 382 drug pretorijanski prefekt za to področje ni poznan. O možnosti, da bi bil Evtropij pretorijanski prefekt vse do približno tega časa, gl. ERRINGTON, Theodosius and the Goths (kot v op. 20) 24 sl.

<sup>128</sup> Gl. PLRE I, str. 317, Eutropius 2.

ljeni edikt, že razdeljeno. Da bi Ilirik takrat kot celota še vedno pripadal Zahodu, se ne zdi prav verjetno, saj je iz edikta jasno razvidno, da del Ilirika, na katerega se je navedeni edikt nanašal, kot samostojna upravna enota takrat ni več obstajal, pač pa je bil znova priključen skupni prefekturi za področje Italije in Afrike.<sup>129</sup> Če bi po letu 375 Ilirik kot samostojno upravno enoto prav zaradi nevarnosti sovražnih vpadov izločili iz skupne italske prefekture, se ob spoznanju, da nova upravna delitev ni prinesla zaželenega uspeha, v še neprimerno težjih razmerah po izgubljenem spopadu pri Adrianoplu z njegovo ponovno priključitvijo k področju Italije najverjetneje ne bi odločili za vzpostavitev prejšnje ureditve, ki se že na samem začetku ni izkazala kot ustrezna, ampak bi iskali nove, težkim razmeram bolj primerne rešitve, do katerih bi lahko prišli s čim manj pretresi obstoječega stanja.<sup>130</sup> To pa, se zdi, bi bil lahko samo Ilirik, ki do svoje delitve v času med Teodozijevim imenovanjem za cesarja in izdajo omenjenega edikta 5. julija 379 na področju upravne ureditve in pripadnosti enemu od obeh delov cesarstva ne bi bil deležen nobenih pomembnejših sprememb.

Sprejete možnosti, da je bil v tem obdobju vzhodni del Ilirika z diecezama Dakijo in Makedonijo kot samostojna ilirska prefektura priključen Teodozijevega delu cesarstva, medtem ko je njegov zahodni del istočasno izgubil svojo upravno samostojnost in bil priključen Italiji, nam omogoča, da v smiselno celoto brez težav povežemo tudi druge podatke, ki jih o takratnem dogajanju v Iliriku imamo.<sup>131</sup> V tem

<sup>129</sup> O možnosti, da je bila samostojna ilirska prefektura ob Teodozijevega imenovanju za krajši čas opuščena in je bilo njeno ozemlje v administrativnem pogledu znova priključeno Italiji, gl. ERRINGTON, *Theodosius and the Goths* (kot v op. 20) 24.

<sup>130</sup> Drugačno možnost predlaga Errington, ki domneva, da je bilo celotno področje Ilirika po Teodozijevega imenovanju za cesarja v administrativnem pogledu ponovno priključeno Italiji in šele z začetkom nove indikcije, torej 1. septembra 379, kot znova vzpostavljena ilirska prefektura priključeno Teodozijevega delu cesarstva; ERRINGTON, *Theodosius and the Goths* (kot v op. 20) 24. O nekoliko starejših razlagah sprememb v administrativni ureditvi Ilirika po Teodozijevega imenovanju za cesarja gl. BURNS, *Barbarians* (kot v op. 11) 46–52.

<sup>131</sup> Errington opozarja na Teodozijev zakon (CTh 16, 5, 6), naslovljen na Evtropija, Teodozijevega pretorijanskega prefekta za področje Ilirika, ki ureja vprašanje herezij in naj bi se, kakor domneva, glede na svojo vsebino povsem nedvoumno nanašal na področje celotnega Ilirika in ne le na njegov vzhodni del; R. M. ERRINGTON, *Church and State in the First Years of Theodosius I*, v: Chiron 27 (1997), str. 21–72, zlasti str. 47–51. Vendar se zdi, da tudi omenjeni, 10. januarja 381 izdani zakon, ki poleg Arijeve in Evnomijeve herezije kot prepovedano razglša tudi krivoverstvo sirmijskega škofa Fotina, ne more dokazati takratne pripadnosti celotnega Ilirika vzhodnemu delu rimskega cesarstva. Čeprav bi na osnovi v zakonu navedenih fotinijancev, ki so bili prav gotovo najbolj številni v Sirmiju, v resnici lahko pomislili na to, da se je zakon nanašal tudi na zahodno ilirsko področje, ki mu je Sirmij kot glavno mesto Druge Panonije pripadal, ostaja prav tako povsem mogoče, da je bil zakon namenjen le njegovemu vzhodnemu delu. Teodozijev zakon namreč ni bil prvi, ki bi prepovedoval Fotinovo herezijo. Potem ko je bil Fotinov nauk kot krivoverški obsojen na vrsti vzhodnih in zahodnih sinod (prva je njegov nauk že leta 344 obsodila sinoda v Antiohiji), je cesar Gracijan leta 378 izdal zakon, s katerim je bil ob Evnomijevega in Manijevega prepovedan tudi Fotinov nauk (SOKRATES, HE V, 2, 1; SOZOMENOS, HE VII, 1, 3). Zato se navedba v sinodalnem pismu (Gesta concili Aquileiensis, Ep. 2 (10), 12), ki je bilo po zaključku sinode v Akvileji jeseni leta 381 poslano vsem trem vladajočim cesarjem, da naj bi bili pristaši Fotinovega nauka v skladu s predhodno izdanim zakonom pregnani iz Sirmija, ne nanaša nujno na 10. januarja leta 381 izdani Teodozijev zakon, temveč bi bilo povsem mogoče, da so imeli pisci pisma v mislih nekoliko starejši Gracijanov zakon. Morda bi lahko

primeru namreč Gracijanovo imenovanje Vitalijana na mesto vojaškega poveljnika z nazivom *comes rei militaris* na področju Panonije, o katerem poroča Zosim, ne odpira nobenih zapletenih vprašanj, temveč se povsem smiselno vključuje v podobo predstavljene ureditve. Prav tako razumljivo postane tudi nadaljnje Zosimovo in vzporedno Jordanesovo pisanje, na osnovi katerega lahko razumemo, da je bil obračun z Alatejevo in Safraksovo skupino brez predhodnih dogovorov s Teodozijem vse od začetka in ves čas zgolj v pristojnosti Gracijana in njemu podrejenih vojaških poveljnikov, pri čemer je prav takšna ureditev obema cesarjema dajala možnost, da si v primeru potrebe medsebojno hitro in učinkovito pomagata.

Na korist, ki jo je cesarstvu v boju z Goti prineslo usklajeno sodelovanje obeh vladarjev, v svojem 15., Teodoziju posvečenem in januarja 381 predstavljenem govoru, opozarja tudi Temistij, ko skupna prizadevanja obeh cesarjev za dobro države takole predstavi:

#### Odlomek 23:

Themistios, Or. 15, 194d–195b: *Kakor da na ladji, kjer smer določata dva krmarja,<sup>132</sup> plovemo po poti v smeri nevihte, ki se je nenadoma usula z neba, zdaj pa so se valovi deloma že umirili, preostali pa se ne dvigajo več tako visoko in ne divjajo več z enako močjo. Dobro sta namreč ravnala, ker sta se oba iz ladijskega trupa povzpela na krov, od koder pogled zajame celotno površino širnega morja in je mogoče videti, kje so valovi razburkani in kje so se že začeli umirjati. Medtem ko pozorno gledata na vse strani in se napeto ozirata okoli, oba trdno držita krmilo. Nista namreč prejela ladje v trenutku, ko bi bila mirno zasidrana v pristanišču ali bi plula z blagim vetrom, ki napenja jadra, temveč takrat, ko so okrog nje z vseh strani kipeli valovi in se je morje dvigovalo zdaj z ene zdaj z druge strani, ladijskim bokom pa je že popuščala njihova moč. Celo bolj kot Antiohu in Aristonu je obema potrebna največja mera vednosti in pogumne vztrajnosti. Samo pogledjte, kako mogočna je ladja, ki jo vodita, kako veliko jih je, ki plujejo na tej ladji, in kako silovit je vihar, ki se zgrinja nad leseno lupino. Zato še ni prišel čas za spanje niti za sprostitve, pesem in petje. To vse so namreč pomirjajoča tolažba in sladkosti mirnega časa, ko ni nevarnosti in lahko krmar pozabi skrbi, mornarji pa spustijo vesla. Takrat lahko celo ladijski kuhar in zadnji veslač brez težav poprimeta za držalo krmila, saj povsem mirno morje ne zahteva velike spretnosti.*

celo domnevali, da bi bila izdaja Teodozijevega zakona celo bolj smiselna, če bi bili Fotinovi pristaši na osnovi Gracijanovega zakona iz Sirmija predhodno pregnani, saj bi se vsaj del njih lahko zatekel na vzhodno ilirsko področje, ki vrhu vsega po Teodozijevem imenovanju ni več pripadalo Gracijanu, ampak novemu cesarju, o katerem še niso mogli vedeti, kako bo z njimi ravnal. Da fotinijanci v Teodozijevem času niso bili prisotni le v Sirmiju, ob omenjenem sinodalnem pismu, ki govori o njihovem izgonu in želji, da bi se v Sirmij ponovno vrnili, dokazuje tudi dejstvo, da je bil okoli leta 391 v Naisu v diecezi Dakiji odstavljen tamkajšnji fotinijanski škof Bonoz, pri čemer so njegovi pristaši pod imenom bonosovci v Iliriku živeli še v 6. stoletju; o Bonozu in njegovih pristaših gl. R. BRATOŽ, Die Entwicklung der Kirchenorganisation in den Westbalkanprovinzen (4. bis 6. Jahrhundert), v: *Miscellanea Bulgarica* 5, Wien 1987, str. 155; isti, Die Geschichte des frühen Christentums im Gebiet zwischen Sirmium und Aquileia im Licht der neueren Forschungen, *Klio* 72 (1990) 2, str. 525.

<sup>132</sup> Mišljena sta cesarja Gracijan in Teodozij.

## Odlomek 24:

Themistios, Or. 15, 197a: *In ko tako oba varujeta državo tako v smeri proti vzhodu kakor zahodu, na enak način usmerjata korak in misli ter hrabro bijeta pošteni boj, bosta brez velikega truda oblast Rimljanov ponovno dvignila na prejšnjo raven in povsem zacelila rane, ki so ji bile zadane, še preden sta prevzela vodstvo, ker sta šla v boj z obeh strani in sta iztisnila še zadnje preostanke upornosti iz prekletega in podivjanega ljudstva.*<sup>133</sup>

Prav Temistijev 15. govor jasno razkriva, kako pomembno je bilo takrat za uspešen boj proti Gotom in ne proti kateremukoli sovražnemu ljudstvu povezano delovanje obeh cesarjev, saj v svojem naslednjem, Teodoziju posvečenem (16.) govoru, ki ga je napisal dve leti kasneje (januarja 383), ko je bil z Goti že sklenjen mir, Temistij do cesarja Gracijana, ki ga v govoru skoraj ne omenja, ni več tako naklonjeno prijazen in da s slikanjem zgolj Teodozijevega odlik sicer nekoliko prikrito, pa vendar jasno vedeti, da cesar Teodozij zdaj ne potrebuje več sodelovanja.<sup>134</sup> Tako je mogoče zgolj na osnovi mesta, ki ga je v obeh govorih Temistij namenil Teodozijevega, po letih vladanja starejšemu sovladarju Gracijanu, razbrati, kako zelo je bila Teodoziju potrebna njegova pomoč v času, ko je Temistij pisal svoj 15. govor. V njem namreč nastopa Gracijan v splošnem kot Teodoziju v vsakem pogledu enakovreden partner, ki v boju z Goti nosi Teodoziju povsem enak delež.<sup>135</sup> Temistij nikjer podrobneje ne poroča, kako sta si cesarja razdelila breme vojskovanja proti Gotom, lahko pa iz njegovega pisanja razberemo, da se Teodozij v tem boju ni izkazal tako, kot so od njega pričakovali, saj je Temistij prisiljen, da zaradi izostanka pričakovanih vojaških zmag svoje poslušalce prepriča, koliko pomembnejša vrlina od uspešnosti na bojnem polju je pravičnost njihovega vladarja.<sup>136</sup> Kljub očitnemu Temistijevega prizadevanju, da bi oči poslušalcev usmeril k Teodozijevega odlikam, na osnovi katerih cesar blago in pravično usmerja življenje v miru, pa se je od cesarja Teodozija v tistem času očitno še vedno pričakovalo, da pri pretresanju možnosti za ustavitev sovražnih Gotov in njim pridruženih ljudstev, ne razmišlja o miru, ampak predvsem o vojni. Da je bila pozimi leta 380/381 večini še vedno tuja zamisel o iskanju poti za sklenitev premirja in mirno končanje sovražnosti,

<sup>133</sup> Mišljeni so Goti; gl. tudi HEATHER – MONCUR, Politics, Philosophy, and Empire (kot v op. 3) 252, op. 151.

<sup>134</sup> O elementih, ki v Temistijevega 16. govoru razkrivajo Teodozijevega prizadevanja, da bi vladal čim bolj samostojno, gl. HEATHER – MONCUR, Politics, Philosophy, and Empire (kot v op. 3) 255–257.

<sup>135</sup> Da je Temistij verjetno tudi v svojem petnajstem govoru, tako kot pred tem že v štirinajstem in kasneje zelo očitno v šestnajstem govoru, sicer nekoliko prikrito, pa vendarle poskušal prikazati Teodozija kot pomembnejšega partnerja, kaže njegova odločitev, da ob koncu govora Gracijana označi z izrazom ὁ νεανίας, kar pomeni mladenič; gl. HEATHER – MONCUR, Politics, Philosophy, and Empire (kot v op. 3) 233.

<sup>136</sup> THEMISTIOS, Or. 15, 184b–190a. Štirinajsti Temistijev govor se glede izbora Teodozijevega vrlin bistveno razlikuje od njegovega petnajstega, saj je v štirinajstem govoru Teodozij predstavljen kot vladar, ki bo prav zaradi svojih vojaških spretnosti premagal Gote in rešil rimsko cesarstvo (THEMISTIOS, Or. 14, 181a–c; 182c); gl. tudi HEATHER – MONCUR, Politics, Philosophy, and Empire (kot v op. 3) 231.

deloma razkrivata že oba navedena odlomka, še bolj očitno pa Temistijevo pisanje na začetku in proti koncu obravnavanega 15. govora, kjer je povsem jasno povedano, da je neprimeren letni čas edina ovira, ki obema cesarjema preprečuje nadaljevanje boja, v katerem bosta Gote zanesljivo premagala.

Odlomek 25:

Themistios, Or. 15, 185b: *Zato pa dokler čas še ni primeren za postavitev bojne vrste in za odgovor bojnih trum na prošnjo po obrambi pred pogubnimi Skiti, ko sta se Groza in Strah zaradi letnega časa udobno namestila, ...*

Odlomek 26:

Themistios, Or. 15, 197c: *Prav nič nenavadno ni, da je orožje Kreposti zmagovitejše in zanesljivejše od tega, ki so ga naredili izdelovalci ščitov in kovači. Vajina<sup>137</sup> naloga je, da v bojne vrste znova vneseta red, pogum in disciplino, saj bo ob njihovi vrnitvi v trenutku spet prišla nazaj tudi Zmaga. Druga drugi sta namreč sestri in sobojevnici, v taboru običajno bivata skupaj in le redko, če sploh, se zgodi, da Zmaga in Krepost nista v istem šotoru.*

Odlomek 27:

Themistios, Or. 15, 198d–199b:

*Ti pa, Atrid, ki volja ti je neomajna, kot prej že vodi oddelke Argejcev v bitk silovitih vrtinec.<sup>138</sup>*

*spodbodi vojake zdaj skupaj s Homerjem,*

*Kopje si dobro nabrusi naj vsak, za boj ščit pripravi.<sup>139</sup>*

*zdaj s pomočjo filozofije, da si bo vsak sicer dobro nabrusil kopje, a si bo še pred kopjem najprej dobro izostril duha, da si bo prav tako vsak dobro pripravil ščit za boj, a bo še pred ščitom na boj pripravil tudi svoje pogumno srce. S takšnimi spodbudami in ukazi*

*Od tod pse boš smrtno nevarne pregnal, ki so k nam jih Kere usodne zanesle,<sup>140</sup>*

*in odneslo jih bo k Istru,*

*Da še prihodnjim rodovom bo nauk za strah in svarilo, gost če gostitelja žali, ki ga pod streho sprejel je.<sup>141</sup>*

<sup>137</sup> Mišljena sta oba cesarja, Teodozij in Gracijan.

<sup>138</sup> HOMER, Iliada 2, 344 sl.

<sup>139</sup> HOMER, Iliada 2, 382.

<sup>140</sup> Temistij je na tem mestu nekoliko spremenil odlomek, vzet iz Homerja (Iliada 8, 527 sl).

<sup>141</sup> HOMER, Iliada 3, 353 sl. S temi besedami se je Menelaj obrnil na Zevsu, ko ga je prosil,

Vendar pa kljub napovedani zmagi leto 381 rimski strani v boju z Goti očitno še ni prineslo nobenega omembe vrednega uspeha. *Consularia Constantinopolitana*, ki za leto 379 in 380 poročajo o izbojevanih zmagah, v kratkem poročilu za leto 381 ne omenjajo, da bi cesarja Gracijan in Teodozij tega leta v vojaškem spopadu kogarkoli premagala.

Odlomek 28:

*Consularia Constantinopolitana* (ad ann. 379, 380, 381): *V tem letu<sup>142</sup> so se Rimljani z Goti večkrat spopadli. Nato so bile 17. novembra proti Gotom, Alanom in Hunom razglašene zmage. V letu, ko sta bila Gracijan avgust petič in Teodozij avgust prvič konzula (380): pod tema konzuloma so bile razglašene zmage obeh avgustov in tega leta je Teodozij avgust 14. novembra prišel v Konstantinopol. V letu, ko sta bila konzula Siagrij in Evherij (381): pod tema konzuloma je 11. januarja Atanarih, kralj Gotov, prišel v Konstantinopol. Istega meseca je isti Atanarih 25. januarja umrl.*

Ker kaže, da leto 381 rimski strani v boju z Goti ni prineslo nove zmage, lahko morda domnevamo, da sta Bavto in Arbogast, ki ju je Gracijan skupaj s potrebno vojsko poslal na pomoč poraženemu Teodoziju, svojo nalogo v Teodozijevem delu cesarstva vsaj deloma opravila že leta 380, saj bi Teodozij po doživetem porazu v drugačnem primeru ob koncu tega leta komajda lahko slavil zmago. Da se to najverjetneje ni zgodilo šele na začetku leta 381,<sup>143</sup> bi bilo mogoče razbrati tudi iz Zosimovega pisanja, ki na mestu, kjer nam obravnavani problem predstavlja, samo sebi nasprotuje. Kot si pri Zosimu namreč lahko preberemo,<sup>144</sup> naj bi se Goti, potem ko so po izbojevani zmagi oplenili Makedonijo in Tesalijo, sami od sebe vrnili tja, od koder so prišli, cesar Teodozij pa naj bi po njihovem odhodu tamkajšnja mesta in trdnjave ustrezno zavaroval, nato pa naj bi odšel v Konstantinopol,<sup>145</sup> od koder naj bi cesarju Gracijanu poslal pismo, v katerem ga je prosil, naj mu kar najhitreje pošlje nujno potrebno pomoč. Potem ko nam Zosim takoj zatem predstavi veliko stisko, v kateri so se znašli prebivalci Makedonije in Tesalije, ker so poskušali Teodozijeve izterjevalci državnih davkov iz njih iztisniti še zadnje preostanke premoženja, ki jim je po plenitvah Gotov še ostalo, takole nadaljuje: *Cesar Gracijan, ki zaradi novic ni bil le nekoliko zaskrbljen, je poslal potrebno vojsko. Njeno vodstvo je zaupal poveljniku Bavtu in mu za pomočnika postavil Arbogasta... Ko sta skupaj z vojsko prispela na področje Makedonije in Tesalije, so tamkaj naseljeni Skiti, ker jim je*

naj mu nakloni možnost, da Parisu vzame življenje. Menelajev položaj se zelo lepo ujema s tistim, v katerem so se leta 378 po porazu pri Adrianoplu znašli Rimljani, ki so Gotom leta 376 dovolili, da si na rimskem ozemlju poiščejo zatočišče pred hunskimi napadi. O navedeni primerjavi gl. tudi HEATHER – MONCUR, *Politics, Philosophy, and Empire* (kot v op. 3) 254, op. 165.

<sup>142</sup> To je bilo leto 379, ko sta bila konzula Avzonij in Olibrij in je bil Teodozij v Sirmiju razglašen za cesarja, kakor nam *Consularia Constantinopolitana* poročajo pred tem.

<sup>143</sup> O možnosti, da naj bi oba vojaška poveljnika na Teodozijevo področje prišla šele na začetku leta 381, gl. BURNS, *Barbarians* (kot v op. 11) 75 sl.

<sup>144</sup> Gl. ZOSIMOS IV, 32 (odlomek 20).

<sup>145</sup> V Konstantinopol je prispel 24. novembra 380.

prišla na ušesa vest o razumnosti in odločnosti obeh mož, takoj zapustili tiste kraje in se umaknili v Trakijo, ki so jo že prej oplenili.<sup>146</sup> Glede na Zosimovo pisanje bi morali torej Goti dvakrat zapustiti makedonsko in tesalsko področje: prvič, ko so si nabrali dovolj velik plen in so z njega sami od sebe odšli, ter drugič, ko jih je k umiku prisilil strah pred sposobnima poveljnikoma, Bavtom in Arbogastom. Ker Zosim ne poroča, da bi se Goti po svojem prvem odhodu na področje znova vrnili, lahko domnevamo, da je eden od obeh podatkov napačen. In ker se ob tem zdi bolj smiselno, da bi Teodozij nujno potreboval Gracijanovo vojaško pomoč, če Goti Makedonije in Tesalije ne bi zapustili, ampak bi se tam še vedno zadrževali, lahko s precejšnjo gotovostjo sklepamo, da je Teodozij za pomoč zaprosil takrat, ko so v Makedoniji in Tesaliji Goti še vedno bili in ne šele takrat, ko so se z ozemlja obeh provinc že umaknili. Če bi kljub navedeni domnevni napaki vendarle verjeli Zosimovemu podatku, da je Teodozij prizadeto področje zapustil šele, ko so se razmere na njem že umirile, ob čemer bi cesar v tem primeru ob prihodu v Konstantinopol upravičeno lahko praznoval zmago, bi lahko s precejšnjo gotovostjo zaključili, da je moral Teodozij Gracijana prositi za pomoč že dosti pred svojim odhodom v Konstantinopol, saj sta Bavto in Arbogast, tudi če bi se Goti iz strahu pred njima v resnici umaknili kar brez spopada, že zgolj za to, da sta v Makedonijo in Tesalijo pripeljala vojaške okrepitve, zagotovo potrebovala nekaj časa. Ker pa ne vemo, kdaj natanko je bil Teodozij tako odločilno premagan, da se samo s svojo vojsko proti Gotom ni mogel več uspešno bojevati, in ker ne vemo, od kod sta se morala Bavto in Arbogast s svojimi enotami odpraviti na pot, da sta mu prišla na pomoč, je čas, ko je Teodozij Gracijana prosil za vojaške okrepitve nemogoče povsem zanesljivo in natančno določiti. Kljub temu bi morda lahko naredili nekaj sklepov, če bi zaradi nedorečenosti razpoložljivih virov svoje predvidevanje gradili zgolj na osnovi verjetnosti možnega dogajanja.

Zato si najprej še enkrat podrobneje pogledjmo, kje se je Teodozij leta 380 zadrževal. Kot lahko razberemo na osnovi navedb krajev, kjer so bili izdani tega leta objavljeni zakoni, je mogoče slediti naslednjim mestom Teodozijevega postanka: do 4. aprila se je cesar zadrževal v Tesaloniki, za obdobje od 4. aprila do 12. junija o mestu njegovega bivanja nimamo nobenega podatka, nato pa izdani zakoni kažejo, da je bil med 12. junijem in 14. julijem znova v Tesaloniki, po 14. juliju je makedonsko prestolnico za nekaj časa ponovno zapustil in, kot se zdi, odšel v Trakijo,<sup>147</sup> kjer ga 17. avgusta srečamo v Adrianoplu, po tem postanku lahko Teodozija 31. avgusta znova zasledimo v Tesaloniki,<sup>148</sup> nato pa v Sirmiju,

<sup>146</sup> ZOSIMOS IV, 33, 1–2 (gl. tudi odlomek 21).

<sup>147</sup> Prvi znani zakon, ki ga je Teodozij izdal po 14. juliju, ko se je še mudil v Tesaloniki, naj bi bil objavljen 27. julija. Ker pa besedilo zakona kot kraj, kjer je bil zakon izdan, beleži Konstantinopol, sta v besedilu kraj ali pa datum izida verjetno napačno napisana. Kot možen popravek navedenega kraja izida nastopa kraj *Cosintus* v Trakiji. O možnosti, da je bil zakon izdan v tem mestu, gl. SEECK, Regesten (kot v op. 12) 255; LIPPOLD, Theodosius (kot v op. 4) 850. O kraju *Cosintus* gl. K. MILLER, *Itineraria Romana. Römische Reisewege an der Hand der Tabula Peutingeriana*, Stuttgart 1916, str. 524.

<sup>148</sup> Seeck Teodozijeve navzočnosti v Tesaloniki tega dne ne beleži; gl. SEECK, Regesten (kot v op. 12) 255. V Teodozijevem kodeksu pa se je ohranil zakon (CTh 10, 10, 13), ki naj bi

kjer njegovo navzočnost dokazuje 8. septembra tam izdani zakon, že kmalu zatem je cesar Sirmij zapustil in se preko Ulpijane ponovno odpravil v Tesaloniko, kjer je bil vsaj od 20. septembra do 16. novembra, nato pa je odšel v Konstantinopol, kamor je prispel 24. novembra.<sup>149</sup> Če predpostavimo, da bi bil čas med 4. aprilom in 12. junijem, ko o tem, kje se je Teodozij zadrževal, nimamo nobenega podatka, najprikladnejši za to, da vanj umestimo Teodozijev poraz v spopadu s Fritigernovimi Goti, potem si lahko predstavljamo, da se je Teodozij po neuspehu umaknil v Tesaloniko in od tam takoj (torej približno 12. junija) pisal Gracijanu, naj mu pošlje nujno potrebno pomoč. Kdaj natanko sta Bavto in Arbogast s potrebnimi okrepitvami prišla, na osnovi navedenih podatkov še vedno ne moremo natanko razbrati, s precejšnjo gotovostjo pa lahko domnevamo, da Gotov 17. avgusta, ko izdani zakon dokazuje Teodozijevo navzočnost v Adrianoplu, v Makedoniji in Tesaliji ni več bilo. Glede na Zosimovo pisanje, ki ga je mogoče razumeti samo tako, da je bil Teodozij v spopadih svoje vojske z Goti tudi sam osebno navzoč, in glede na to, da je cesar tudi kasneje, ko sta njegovo oblast ogrozili uzurpaciji Magna Maksima in Evgenija, svojo vojsko sam vodil v boj, bi lahko sklepali, da je bil tudi v tokratnih spopadih z Goti osebno prisoten. To pa bi lahko pomenilo, da ob prihodu obeh Gracijnovih vojskovodij ni ostal v Tesaloniki in čakal kakšen bo razplet, marveč je skupaj s prispelimi okrepitvami z razpoložljivimi oddelki svoje vojske tudi sam posegel v boj. Ker je Teodozij Tesaloniko zapustil 14. julija ali kmalu zatem, sta tudi Bavto in Arbogast s svojimi enotami v Makedonijo verjetno prispela približno v tem času. Da se Teodozij v tedanjih bojih z Goti očitno ni izogibal spopadom, kaže tudi njegova navzočnost v Adrianoplu v Trakiji poleti tega leta, saj lahko tudi na osnovi tega, kar je o takratnem dogajanju napisal Zosim,<sup>150</sup> domnevamo, da so zaključne operacije proti Gotom, potem ko so bili pregnani iz Makedonije in Tesalije, potekale prav na področju južnega dela traške dieceze.<sup>151</sup>

Nekoliko nejasno ostaja, zakaj je Teodozij, potem ko je kmalu po 17. avgustu zapustil Trakijo, po postanku v Tesaloniki, odšel na kratek obisk v Sirmij, ki pa ga je moral zapustiti že kmalu po svojem prihodu, saj je bil vsaj 20. septembra znova v Tesaloniki. Čeprav za tamkajšnje srečanje s cesarjem Gracijanom ni nobenega povsem zanesljivega dokaza, se vendarle zdi, da je bil prav skupni sestanek obeh vladarjev tisti razlog, zaradi katerega je Teodozij Sirmij prvič po svojem imenovanju znova obiskal. Kljub temu, da prav za leto 380 Gracijanovega bivanja v Sirmiju nedvoumno ne dokazuje prav noben ohranjeni vir,<sup>152</sup> bi si Teodozijev kratek obisk mesta brez Gracijanove navzočnosti tam zelo težko smiselno razložili. Za srečanje z Gracijanovimi ljudmi Teodoziju ne bi bilo potrebno osebno hoditi v mesto, saj bi

---

ga cesar 31. avgusta 380 izdal prav v makedonski prestolnici; gl. tudi ESCRIBANO PAÑO, Graciano, Teodosio y el Ilirico (kot v op. 3) 149.

<sup>149</sup> Gl. SEECK, Regesten (kot v op. 12) 253–255.

<sup>150</sup> ZOSIMOS IV, 33, 2: *Ko sta skupaj z vojsko prispela na področje Makedonije in Tesalije, so tamkaj naseljeni Skiti, ker jim je prišla na ušesa vest o razumnosti in odločnosti obeh mož, takoj zapustili tiste kraje in se umaknili v Trakijo, ki so jo že prej oplenili.*

<sup>151</sup> Podobno potek bojev s Fritigernovimi Goti leta 380 razlaga tudi LIPPOLD, Theodosius (kot v op. 4) 850.

<sup>152</sup> ERRINGTON, Theodosius and the Goths (kot v op. 20) 4.

to namesto njega prav lahko opravili njegovi predstavniki. Zato cesar Sirmija, ki, kot se zdi, ni bil del njegovega vladnega področja, sam zelo verjetno ne bi obiskal, če ga v mesto ne bi vabili zares izredni razlogi. Med njimi pa bi si v razmerah, ko so dogajanje v Panoniji očitno obvladovali Gracijanu podrejeni vojskovodje in se je Teodozij zaradi bojev s Fritigernovimi Goti zadrževal daleč stran, kaj drugega kot srečanje s sovladarjem Gracijanom komajda lahko predstavljali. Ker pa kljub precejšnji gotovosti, da je do skupnega srečanja prišlo, o njem razen dvomljivih namigov<sup>153</sup> nimamo nikakršnih jasnih in zanesljivih podatkov, lahko le domnevamo, o čem bi se oba vladarja na srečanju lahko pogovarjala. Temi, ki sta Gracijana in Teodozija že nekaj časa zelo intenzivno zaposlovali, sta prav gotovo bili zadovoljiva rešitev gotskega vprašanja in ureditev razmer v Cerhvi, ki so jo posledice arijanskega spora še vedno hudo pretresale. Da bi bil lahko del takratnih pogovorov tudi sklep o ponovni priključitvi Teodozijevega Vzhodnega Ilirika Zahodu,<sup>154</sup> se zaradi več razlogov, med katerimi prav gotovo najbolj izstopa dejstvo, da je Evtropij funkcijo Teodozijevega pretorijanskega prefekta za področje Ilirika opravljal vsaj do konca septembra leta 381, ne zdi zelo verjetno.

Za začetek si najprej na kratko pogledimo, kakšne bi lahko bile razmere v Panoniji, ko jo je cesar Teodozij septembra leta 380 po svojem imenovanju prvič ponovno obiskal. Potem ko so, kakor je iz Zosimovega in Jordanesovega poročila<sup>155</sup> mogoče razbrati, Goti, Huni in Alani Alatejeve in Safraksove trietnične skupine najverjetneje v času, ko so Fritigernovi Goti napadli Makedonijo in Tesalijo, torej pomladi tega leta, vpadli na področje panonske dieceze, je rimski vojski pod poveljstvom Gracijanovih vojskovodij, kot se zdi, do konca poletja leta 380 v tolikšni meri uspelo omejiti sovražni napad, da je postal obvladljiv in za večji del v napadu prizadetega področja ni več predstavljal neposredne nevarnosti. Tako bi lahko sklepali na osnovi dejstva, da so se do tega časa s področja Makedonije in Tesalije umaknili tudi Fritigernovi Goti, ki so, kakor kaže, rimski strani s svojim napadom povzročili neprimerno večje preglavice, saj je moral Teodozij zaradi nemoči svoje vojske prositi za pomoč Gracijana, medtem ko slednji kljub temu, da je bil njegov del cesarstva prav tako napaden, ne le ni potreboval nobene pomoči, temveč je bil dovolj močan, da je lahko Teodoziju z vojsko tudi učinkovito pomagal. Kaj se je z Goti, Huni in Alani navedene trietnične skupine kasneje dogajalo, se na osnovi razpoložljivih virov ne da povsem jasno razbrati, verjetno pa vsaj do januarja

<sup>153</sup> O možnosti, da bi lahko odlomek Temistijevega 15. govora (Or. 15, 195a), kjer avtor Teodozija in Gracijana prikazuje kot krmarja, ki skupaj usmerjata krmilo ladje, namigoval na srečanje obeh cesarjev v Sirmiju septembra leta 380, gl. HEATHER – MONCUR, *Politics, Philosophy, and Empire* (kot v op. 3) 249, op. 139.

<sup>154</sup> Mnenje, da je bil vzhodni del Ilirika verjetno že pozno poleti leta 380 v Sirmiju ponovno priključen zahodnemu delu rimskega cesarstva, ima v zgodovinski stroki veliko zagovornikov; o tem gl. LOTTER (BRATOŽ – CASTRITIUS kot sodelavca), *Premiki ljudstev* (kot v op. 112) 10, op. 25 (z navedbo starejše literature). Lippold, ki dogovor o vrnitvi diecez Makedonije in Dakije Zahodu prav tako povezuje s srečanjem obeh cesarjev v Sirmiju poleti leta 380, dopušča možnost, da sta bili diecezi dejansko ponovno priključeni Zahodu šele leta 381; gl. LIPPOLD, *Theodosius* (kot v op. 4) 850.

<sup>155</sup> ZOSIMOS IV, 34; JORDANES, *Get.* XXVII, 140.

leta 381 z njimi ni bilo sklenjeno nikakršno ločeno premirje.<sup>156</sup> Temistij namreč, ki je svoj 15. govor javno predstavil januarja leta 381, v njem ne omenja in tudi z ničemer ne namiguje na kakršenkoli separaten mir, ki bi ga Gracijan sklenil s predstavniki omenjene trietnične skupine. Glede na sicer očitno avtorjevo željo, da bi v javnost zanesel misel o možni mirni razrešitvi gotskega vprašanja,<sup>157</sup> bi lahko pričakovali, da bi Temistij, če bi Gracijan z Grevtungi, Huni in Alani že sklenil podoben dogovor, takšen razplet sovražnosti v Panoniji vsaj previdno omenil, če se mu zaradi prevladujočih nasprotnih pričakovanj v Konstantinoplu ne bi zdelo primerno, da sklenitev mirovnega dogovora glasno oznani. Namesto tega pa je Temistijevo sporočilo javnosti kljub zelo očitnim mirovnim namigom še vedno povsem jasno usmerjeno v vojno, saj sta si vladarja, kakor si v govoru lahko preberemo, zaradi zimskega letnega časa, ki ni primeren za vojskovanje, privoščila le kratek oddih,<sup>158</sup> nato pa bosta znova z vsemi silami udarila proti sovražniku in ga tako dokončno potisnila preko meja rimske države, da bo njegov klavrn poraz v svarilo tudi prihodnjim rodovom.<sup>159</sup> Ker je povsem razumljivo, da je v začetku leta 381, ko vojna z Goti še ni bila končana, večina pričakovala ali pa si vsaj želela vojaške zmage, je za razkrivanje podobe zakulisnega dogajanja za zidovi cesarskih palač precej pomembnejše Temistijevo pisanje o končanju sovražnosti in o miru, ki je lahko sklenjen, potem ko dobremu vladarju uspe, da si brez uporabe orožja nekdanjega sovražnika podredi zgolj z neubranljivo močjo svojih moralnih vrlin.

#### Odlomek 29:

Themistios, Or. 15, 190c–191a: *Tako mile so tvoje oči, tako blag tvoj glas in tak mir preveva vse tvoje obličje. Že samo pogled nate zadošča, da je strah iz duše povsem pregnan. Tako tudi ta, ki je bil tvoj sovražnik, doslej ni zaupal sklenjenim dogovorom in si zaradi sumničavosti ni upal mirno usesti se za tvojo mizo, zdaj pa prihaja neoborožen in brez meča ter se povsem izroča tebi, da z njim storiš, kar hočeš, saj ve, da z njim ne boš želel ravnati kot s sovražnikom, temveč kakor Aleksander z Indijcem Porom, Artakserks z Atencem Temistoklom in Rimljani z Libijcem Masaniso. Zato pa so ti, ki jih nismo premagali z orožjem, k nam prišli sami, ker jih je pritegnilo zaupanje vate. Kakor magnet počasi vleče k sebi železo, tako si si tudi ti brez truda pridobil getskega vladarja,<sup>160</sup> ki je bil nekoč prevzeten*

<sup>156</sup> Vprašanje naselitve pripadnikov trietnične skupine Grevtungov, Hunov in Alanov je zaradi pomanjkljivih podatkov, ki jih je mogoče dobiti na osnovi ohranjenih virov, zapleteno in do danes še ni dobilo dokončnega odgovora. Ker dieceza Panonija ni bila vključena v takratni Teodozijev del cesarstva in ker na osnovi virov ni mogoče razbrati, kako bi lahko razrešitev problema, ki ga je prisotnost pripadnikov te skupine na ozemlju rimskega cesarstva predstavljala, vplivala na končni sporazum z Goti, se razrešitve zapletenega vprašanja na tem mestu ne lotevam. O nejasnostih, povezanih z možno naselitvijo Grevtungov, Hunov in Alanov na področju Panonije, gl. podrobneje HEATHER, *Goths and Romans* (kot v op. 11) 334–344.

<sup>157</sup> HEATHER – MONCUR, *Politics, Philosophy, and Empire* (kot v op. 3) 235.

<sup>158</sup> THEMISTIOS, Or. 15, 185b (gl. tudi odlomek 25).

<sup>159</sup> THEMISTIOS, Or. 15, 197a; 198d–199b (gl. odlomka 24 in 27). O navedeni vsebini Temistijevega sporočila gl. tudi HEATHER, *Goths and Romans* (kot v op. 11) 338.

<sup>160</sup> Mišljen je gotski kralj Atanarih.

*in ošaben, zdaj pa je kot pribežnik po lastni volji prišel k tebi v kraljevsko mesto. Njegovega očeta si je mogočni Konstantin osvojil s kipom, ki še zdaj stoji ob zadnji steni poslopja senata. Tako ima dober sloves za kralja veliko večjo moč od množice ščitov, saj zaradi njega radi pridejo tisti, ki prezirajo silo.*

Domnevamo lahko, da predstavitev tako korenite novosti v uradnem govoru ob priložnosti slovesnega praznovanja Teodozijeve tretje obletnice vladanja<sup>161</sup> ni bila odraz Temistijevih osebnih prepričanj, temveč jo je Temistij v govor vnesel, ker je vedel, da je predstavljena ideja povsem v skladu z voljo cesarja.<sup>162</sup> Vendar pa Teodozij takrat morda ni bil edina oseba, katere željam je moral Temistij prilagoditi vsebino svojega govora. Če namreč drži, da Temistijevo naklonjeno pisanje o cesarju Gracijanu v obravnavanem govoru razkriva, kako zelo je Teodozij v tistem času še potreboval njegovo pomoč, bi verjetno lahko sklepali, da je morala biti novost, kot je bila ideja o možni sklenitvi mirovnega sporazuma brez predhodno izbojevanje vojaške zmage, vsaj v osnovnih potezah po volji tudi zahodnemu cesarju. Bi bilo mogoče, da sta se o tem dogovorila že takrat, ko sta se v Sirmiju osebno sešla? Na osnovi ohranjenih virov<sup>163</sup> ne moremo povsem jasno razbrati, kako dolgo, če sploh, bi lahko Teodozij načrtoval Atanarihov prihod. Kakor bi lahko sklepali na osnovi Zosimovega pisanja, se Atanarih za umik na rimsko ozemlje ni odločil zaradi Teodozijeve premišljene diplomatske pobude, marveč zaradi združenega gotsko-hunsko-alanskega napada nanj.<sup>164</sup> A tudi če bi bil prihod gotskega kralja nenačrtovan in skoraj nepričakovan dogodek,<sup>165</sup> je bil Teodozijev odgovor nanj

<sup>161</sup> O možnosti, da naj bi Temistij svoj govor predstavil 19. januarja 381, ko je Teodozij praznoval svojo tretjo obletnico imenovanja za cesarja, gl. HEATHER – MONCUR, Politics, Philosophy, and Empire (kot v op. 3) 230.

<sup>162</sup> Gl. tudi ERRINGTON, Theodosius and the Goths (kot v op. 20) 12; HEATHER – MONCUR, Politics, Philosophy, and Empire (kot v op. 3) 235.

<sup>163</sup> Atanarihov prihod v Konstantinopol nekoliko podrobneje predstavlja tudi Jordanes (Get. XXVIII, 142–145): *Ko je potem cesar Teodozij ozdravel in zvedel, da se je cesar Gracijan dogovoril z Goti in Rimljani, kot si je sam želel, je pokazal neizmerno hvaležnost in se tudi sam pridružil miru. S podarjenimi darili si je pridobil tudi kralja Atanarika, ki je tedaj nasledil Fritigerna, in ga po svoji dobrodušni naravi povabil, da pride k njemu v Konstantinopol. Ta se je nadvse rad odzval. Stopil je v kraljevo mesto in se čudil: »Glej,« je rekel, »vidim, kar sem doslej nejeverno poslušal.« Očitno je mislil na slavo tako velikega mesta; oči je vrtel sem ter tja, opazoval zdaj mestno lego, zdaj ladijski vrvež, zdaj slavno obzidje in se čudil. Videl je ljudi različnih narodov, kot bi se studenec polnil z vodo iz različnih izvirov, in tako tudi urejeno vojsko. »Cesar je brez dvoma bog na zemlji,« je rekel, »in če kdorkoli zgane z roko proti njemu, je sam kriv svoje smrti.« Ob takem občudovanju in veliki časti, s katero ga je obsipal cesar, se je čez nekaj mesecev poslovil od življenja. Cesar ga je zaradi svoje naklonjenosti skoraj bolj počastil mrtvega, kot ga je cenil zaživa, in mu priredil pogreb, ki ga je bil vreden. Tudi sam je šel v sprevedu pred njegovimi nosili. Ko je Atanarik umrl, je vsa njegova vojska še naprej ostala v službi cesarja Teodozija in se podredila rimski oblasti; skupaj z redno vojsko je tvorila eno telo. Zavezniška vojaška služba je bila obnovljena kot nekoč pod cesarjem Konstantinom in tudi njim so rekli zavezniki. Odlomek je prevedel Žiga Šmit; gl. JORDANES, O izvoru in dejanjih Gotov (kot v op. 69) 57.*

<sup>164</sup> ZOSIMOS IV, 34, 3–5.

<sup>165</sup> Da bi temu lahko bilo tako, bi bilo mogoče domnevati tudi na osnovi Temistijevega 15. govora, v katerem je odlomek, ki govori o Atanarihovem prihodu, očitno naknadno vrinjen

najverjetneje dobro premišljen, saj demonstrativno izražena cesarjeva naklonjenost do starega kralja ni mogla biti odraz spontanega dejanja. Da bi ob tem Teodoziju ravnal proti Gracijanovi volji, bi si v razmerah, ko je bila Teodoziju pomoč Zahoda še vedno nadvse potrebna, zelo težko predstavljali. Bi bilo zato lahko že konec poletja leta 380 obema vladarjema bolj ali manj jasno, da zgolj vojaške zmage nad Goti verjetno ne bo mogoče izbojevati, pač pa bo potrebno iskati tudi druge bolj miroljubne možnosti rešitve vojne situacije? Ker bi sprejem velikega števila pripadnikov v vojni še nepremaganega tujega ljudstva za rimsko stran pomenil dotlej še nepreizkušeno novost, bi se obema vladarjema zato morda lahko zdelo potrebno, da možnosti za sklenitev miru skupaj natančneje pretreseta in uskladita bodoče strategije. To pa bi lahko, kot se zdi, v tistem času naredila samo v Sirmiju, saj o kakšnem drugem srečanju med obema cesarjema vse do dokončne sklenitve miru z Goti 3. oktobra leta 382 nimamo prav nobenega podatka.

Drugo še nerešeno vprašanje, za katerega bi prav tako lahko domnevali, da sta Teodozij in Gracijan ob njegovem reševanju takrat med seboj še vedno usklajeno sodelovala, je bil nerazrešen arijanski spor in hudi z njim povezani zapleti, ki so nevarno pretresali tako področje delovanja cerkvenih kot posvetnih oblasti. Približno v istem času, ko je Temistij javno predstavil svoj 15. govor, je Teodozij 10. januarja 381 izdal na Evtropija, pretorijanskega prefekta Ilirika naslovljen edikt, v katerem je cesar ob krivoverstvu Fotina in Evnomija prepovedal tudi Arijev nauk.<sup>166</sup> Čeprav bi lahko vsebina zakona predvsem na osnovi samo nekoliko kasnejših dogodkov, ko se oba cesarja nista več uspela dogovoriti in sta vsak zase sklicala vsak svoj cerkveni koncil, morda vzbudila vtis, da je cesar Teodozij z njim namenoma skušal nasprotovati cesarju Gracijanu,<sup>167</sup> se vendarle zdi, da Teodozij ob izdaji edikta ni imel takšnih namenov. Na koncilu, ki se je na Gracijanovo povabilo v začetku septembra leta 381 sešel v Akvileji, sta bila zaradi arianizma obsojena in odstavljena dva škofa z vzhodnega ilirskega področja, Paladij iz Ratiarije (*Dacia ripensis*, d. Arčer v Bolgariji) in Sekundijan iz Singiduna (*Moesia Prima*; d. Beograd). Čeprav sta bila oba s tistega dela Ilirika, ki je v času koncila še vedno pripadal Teodozijevega vladnemu področju,<sup>168</sup> sta se verjetno zaradi dejstva, da je celotni Ilirik kljub začasni upravni razdelitvi med oba dela cesarstva v cerkvenem pogledu ves čas ostajal priključen Zahodu,<sup>169</sup> udeležila koncila v Akvileji in ne koncila, ki se

v že napisano besedilo; gl. HEATHER – MONCUR, *Politics, Philosophy, and Empire* (kot v op. 3) 234 sl. Seveda bi bilo prav tako mogoče, da bi rimska stran prihod gotskega kralja že nekaj časa pripravljala, vendar Temistij v govoru o tem ni imel namena pisati, dokler v ugoden izid pogajanj po Atanarihovem prihodu nikakor ni bilo več mogoče dvomiti.

<sup>166</sup> CTh 16, 5, 6.

<sup>167</sup> O tem gl. ESCRIBANO PAÑO, *Graciano, Teodosio y el Ilirico* (kot v op. 3) 153–166.

<sup>168</sup> Evtropija kot Teodozijevega pretorijanskega prefekta za področje Vzhodnega Ilirika zadnjič srečamo 28. septembra leta 381, ko je bil nanj naslovljen tega dne izdani zakon (CJ 5, 34, 12); gl. PLRE I, str. 317, Eutropius 2.

<sup>169</sup> O takratni pripadnosti vzhodnega dela Ilirika cerkvenim institucijam Zahoda gl. D. VERA, *La carriera di Virius Nicomachus Flavianus e la prefettura dell'Ilirico Orientale nel IV sec. D.C.*, *Athenaeum* 61 (1983) str. 421–423; ESCRIBANO PAÑO, *Graciano, Teodosio y el Ilirico* (kot v op. 3) 143 sl.

je že maja istega leta na Teodozijevo povabilo sestal v Konstantinoplu. Ker je bila obsodba obeh škofov očitno že prej načrtovana in dobro pripravljena,<sup>170</sup> bi bilo izdani Teodozijev edikt povsem mogoče razumeti kot dejanje podpore zahodnemu cesarju in ne kot namerno nasprotovanje,<sup>171</sup> ki ga v Teodozijevih dejanjih sicer v resnici lahko zasledimo samo nekoliko kasneje. Sama Cerkev namreč ni imela sredstev, s katerimi bi lahko škofom in drugim predstavnikom Cerkve, če bi bili zaradi dokazanega jim krivoverstva obsojeni in odstavljeni, brez pomoči posvetnih oblasti tudi dejansko preprečila, da se na svoja nekdanja mesta ne bi ponovno vrnili. Ob upoštevanju navedenega bi lahko Teodozijev edikt, ki je po svoji vsebini dopolnjeval že izdana Gracijanova zakona,<sup>172</sup> ker je kot prvi na področju Vzhodnega Ilirika izrecno prepovedoval tudi arianizem, kot odraz dobrega sodelovanja pripravil vse potrebno, da bi bilo mogoče oba arijanska škofa, Paladija in Sekundijana, po izrečni obsodbi na koncilu tudi v resnici takoj odstaviti, saj bi glede na dokazano prepričanje kršila z zakonom postavljena pravila. Da bi temu lahko bilo tako, kaže tudi kasnejše Teodozijevo ravnanje, saj je potem, ko njegovi odnosi s cesarjem Gracijanom niso bili več vzorno dobri, oba odstavljeni škofa, ki sta v spremstvu gotskega (arijanskega) škofa Vulfile prišla k njemu v upanju, da bi v Konstantinoplu preklicali njuno v Akvileji izrečeno obsodbo, sprejel<sup>173</sup> in s tem skoraj prekršil določila, ki jih je pred tem z navedenim zakonom sam postavil.<sup>174</sup>

<sup>170</sup> Cesar Gracijan se je z razmerami v Cerkvi na področju Ilirika intenzivno ukvarjal že od poletja 378, ko se je od avgusta 378 pa vse do pomladi 379 (zadnji zakon, ki ga je cesar Gracijan v tem času izdal v Sirmiju, nosi datum 24. februarja 379 (CTh 6, 30, 1)) večji del časa zadrževal v Sirmiju; gl. tudi R. BRATOŽ, Christianisierung des Nordardia- und Westbalkanraumes im 4. Jahrhundert, v: Westillyricum und Nordostitalien in der spätrömischen Zeit, R. Bratož (Ur.), Situla 34, Ljubljana 1996, str. 330–332. Prav v Sirmiju (leto srečanja ni zanesljivo znano) se je Gracijan sestal tudi s Paladijem, kateremu je ob tej priložnosti zagotovil, da se bodo načrtovanega koncila poleg zahodnih udeležili tudi vzhodni škofje. Ker se to kasneje ni zgodilo in so na koncilu v Akvileji po večini sodelovali le škofje severne Italije, je Paladij zaradi prelomljene obljube protestiral; Acta concili Aquileiensis, 10; gl. tudi ERRINGTON, Church and State (kot v op. 131) 45–47.

<sup>171</sup> Možnost, da naj bi Teodozij z izdajo navedenega zakona na ozemlju Vzhodnega Ilirika oviral Gracijanova prizadevanja na religioznem področju, podrobno utemljuje ESCRIBANO PAÑO, Graciano, Teodosio y el Ilirico (kot v op. 3) 133–166, zlasti 153–166.

<sup>172</sup> Gre za Gracijanov tolerančni edikt (SOKRATES, HE 5, 2, 1; SOZOMENOS, HE 7, 1, 3; THEODORETOS, HE 5, 2), izdan leta 378 po bitki pri Adrianoplu, ki je kot prepovedana razglasil tri krivoverstva: Evnomijev, Fotinov in Manijev nauk, ter zakon (CTh 16, 5, 5), izdan 3. avgusta 379, ki je prepovedal vse herezije, čeprav z imenom ni nobene posebej navedel.

<sup>173</sup> Maximini dissertatio 41 in 61 (ed. R. Gryson, Sch 267, 1980, str. 234 in 248). O sprejemu vseh treh škofov pri cesarju Teodoziju gl. tudi M. MESLIN, Les Ariens d'Occident 335–430. Patristica Sorbonensia 8, Paris 1967, str. 91; A. LIPPOLD, Westillyricum und Nordostitalien in der Zeit zwischen 364 und 455 unter besonderer Berücksichtigung Theodosius I., v: Westillyricum und Nordostitalien in der spätrömischen Zeit, R. Bratož (Ur.), Situla 34, Ljubljana 1996, str. 21. Prihod krivoverskih škofov v Konstantinopel je bil povezan s sklicem novega koncila, ki se je na povabilo cesarja Teodozija sešel junija leta 383. Razloge za sklic koncila, priprave nanj in njegov potek predstavljata Sokrat (V, 10) in Sozomen (VII, 12).

<sup>174</sup> CTh 16, 5, 6, 1: fotinianae labis contaminatio, arriani sacrilegii venenum, eunomianae perfidiae crimen et nefanda monstruosis nominibus auctorum prodigia sectarum ab ipso etiam aboleantur auditu; CTh 16, 5, 6, 3: Qui vero isdem non inserviunt, desinant adfectatis dolis alienum verae religionis nomen adsumere et suis apertis criminibus denotentur. Ab omnium

Bi bilo mogoče, da je Teodozijev očitno zelo odmevni sprejem ostarelega gotskega kralja Atanariha v resnici in ne samo po predstavah ne vedno najbolj obveščene Zosima hkrati s predhodnim uspešnim Bavitom in Arbogastovim posegom v tolikšni meri izboljšal Teodozijev položaj v odnosu do še vedno ne dokončno premaganih Gotov, da je lahko vzhodni cesar počasi opustil dotedanjo politiko prilagajanja željam Zahoda in začel povsem odkrito slediti svojim ambicijam po čim bolj samostojnem vladanju na dodeljenem mu vladnem področju? Da Teodozijeve kasnejše odločitve niso bile več usklajene s predstavami, ki so jih imeli na Zahodu, se je pokazalo že ob prvem danes poznanem pomembnem dogodku, ki je Atanarihovemu sprejemu v Konstantinoplu sledil. Ta se ni zgodil na vojaškem ali diplomatskem področju reševanja perečega gotskega zapleta, temveč na takrat prav tako aktualnem področju reševanja cerkvenih vprašanj. Maja leta 381 so se v Konstantinoplu, kot kaže v nasprotju z načrti Zahoda, kjer sta si Gracijan in škof Ambrozij prizadevala za sklic koncila pod lastnim vodstvom,<sup>175</sup> na Teodozijevo povabilo zbrali škofje dodeljenega mu dela rimskega cesarstva z namenom, da bi imenovali novega konstantinopelskega škofa in vnovič potrdili nedvomno pravilnost nicejske veroizpovedi.<sup>176</sup> Koncila so se poleg vzhodnih škofov kot edini predstavniki sicer zahodnih cerkvenih struktur udeležili le še škofje Makedonije,<sup>177</sup> ki je bila takrat, kakor lahko sklepamo tudi na osnovi udeležbe navedenih škofov, še vedno priključena Teodozijevemu delu cesarstva. Čeprav so se sklepi konstantinopelskega koncila glede vprašanja pravovernosti povsem ujemali s tedanjimi prizadevanji Cerkve na Zahodu, pa so bile odločitve, ki so jih zbrani škofje v primeru izvolitve novih škofov v Konstantinoplu in Antiohiji sprejeli, v tolikšni meri drugačne od načrtov škofa Ambrozija, glavnega pobudnika in neformalnega voditelja koncila v Akvileji, da so tamkaj zbrani škofje dogajanje v Konstantinoplu namenoma docela prezrli in mu v sklepnem poročilu o delu koncila niso namenili niti besede.<sup>178</sup>

Čeprav odločitve, ki so jih sprejeli škofje, zbrani na koncilu v Konstantinoplu, z reševanjem gotskega vprašanja niso bile neposredno povezane, je razvoj dogodkov na vojaškem področju na delu koncila vsekakor pustil svoj pečat. Očitno postopno umirjanje vojaških strasti je Teodoziju in njegovim škofom omogočilo, da so lahko težave, s katerimi se je ukvarjal koncil, reševali zgolj po lastni volji, brez upoštevanja tujih, zahodnih interesov. Da so se razmere, povezane z reševanjem še vedno perečega gotskega vprašanja do pomladi leta 381 vendarle nekoliko umirile, pa ne kaže samo vse jasnejša Teodozijevega želja, da bi na zaupnem mu ozemlju čim

submoti ecclesiarum limine penitus arceantur, cum omnes haereticos illicitas agere intra oppida congregationes vetemus ac, si quid eruptio factiosa temptaverit, ab ipsis etiam urbium moenibus exterminato furore propelli iubeamus, ut cunctis orthodoxis episcopis, qui nicaenam fidem tenent, catholicae ecclesiae toto orbe reddantur.

<sup>175</sup> Le mesec ali dva zatem, ko se je v Konstantinoplu sešel navedeni koncil, je Ambrozij (Ep. extra coll. 9 (13), 4) njegove udeležence obtožil, da so zavrnili predlog po sklicu skupnega koncila; gl. tudi ERRINGTON, Church and State (kot v op. 131) 42.

<sup>176</sup> Osnovni namen koncila predstavlja Sokrat (HE V, 8, 1) in Sozomen (HE VII, 7, 1); gl. tudi ERRINGTON, Church and State (kot v op. 131) 42.

<sup>177</sup> Med njimi nam je po imenu znan le škof Aholij iz Tesalonike.

<sup>178</sup> LIPPOLD, Westillyricum und Nordostitalien (kot v op. 173) 20.

bolj neodvisno vladal, marveč tudi dejstvo, da za leto 381 nimamo prav nobenih poročil, ki bi o bojih z Goti prinašala kakršnekoli konkretne podatke. Kljub navedenemu molku razpoložljivih virov in kljub intenzivnosti, s katero sta se Teodozij in Gracijan v letu 381 posvetila reševanju vprašanj cerkveno-religioznega značaja, pa v letu 381 izdani zakoni jasno kažejo, da cesarja pri reševanju vojaških vprašanj tudi v tem času nista povsem mirovala. Leta 381 je Teodozij izdal dva zakona (prvega 16. januarja<sup>179</sup> in drugega 5. septembra<sup>180</sup>), s katerima je poskušal izboljšati stanje v svoji znova hudo poraženi vojski. Ker sta bila oba zakona namenjena povečanju števila vojakov, pri čemer je prvi s hudimi kaznimi poskušal preprečiti dezerterstvo že vključenih vojakov, drugi pa tiste, ki v vojsko še niso bili sprejeti, odvrniti od tega, da bi se s samopoškodovanjem vpisu poskušali izogniti, si lahko predstavljamo, da sta bila oba zakona izdana potem, ko se je pokazalo, da se znaten del vojakov in potencialnih rekrutov na tak način načrtno izogiba služenju v vojski. Kljub upoštevanju dejstva, da sta bila zakona nujno izdana z določenim zamikom, ki je sledil nezaželeni situaciji, težav, ki sta jih reševala, nikakor ne moremo omejiti na predhodno leto, saj je predvsem drugi, 5. septembra izdani zakon zanesljivo odraz časovno mnogo bližjega dogajanja. Ker je bil prav ta naslovljen na Evtropija, pretorijanskega prefekta Teodozijevega dela Ilirika, smo lahko prepričani, da je bil na ozemlju, ki nas na tem mestu najbolj zanima, še leta 381 strah pred služenjem v vojski tolikšen, da so se morebitni kandidati raje namenoma sami pohabili, kakor da bi postali vojaki. Tako velik odpor pred vojsko na področju, ki je sicer slovelo po tradicionalno dobrih rekrutih, pa ne potrjuje vtisa o podobi vojnega mrtvila, ki bi si ga lahko na osnovi preostalih virov neupravičeno prenagljeno ustvarili, temveč kaže mnogo bolj na to, da sovražnosti še niso bile prekinjene in je do spopadov še vedno prihajalo, čeprav med njimi noben ni bil tako odmeven, da bi bilo o njem vredno karkoli napisati.

Obstoječe stanje je zagotovo neusmiljeno izčrpavalo obe v konflikt vpleteni strani. Da pomoči ni potreboval samo Teodozij, ampak so tudi Gotom vse bolj popuščale njihove moči, razkriva v nadaljevanju predstavljeno Zosimovo pisanje:

Odlomek 30:

*Zosimos, IV, 33, 1–3: Cesar Gracijan, ki zaradi novic ni bil le nekoliko zaskrbljen, je poslal potrebno vojsko. Njeno vodstvo je zaupal poveljniku Bavtu in mu za pomočnika postavil Arbogasta. Po rodu sta bila oba Franka, vendar Rimljanom zelo naklonjena, z denarjem povsem nepodkupljiva ter zaradi bistrosti in poguma odlična v vojaških zadevah. Ko sta skupaj z vojsko prispela na področje Makedonije in Tesalije, so tamkaj naseljeni Skiti, ker jim je prišla na ušesa vest o razumnosti in odločnosti obeh mož, takoj zapustili tiste kraje in se umaknili v Trakijo, ki so jo že prej oplenili. Ker niso vedeli, kaj naj storijo, so se zatekli k že prej uporabljeni zvijači in poskušali na enak način prevarati cesarja Teodozija. K njemu so namreč poslali majhno število prebežnikov, ki so obljubili zvestobo, vojaško službo in izpolnjevanje vseh ukazov. Ker so tako govorili, jim je verjel in jih vzel k sebi, pri*

<sup>179</sup> CTh 7, 18, 5.

<sup>180</sup> CTh 7, 13, 10.

*čemer mu prva izkušnja ni odprla oči, da bi spoznal, kje so njegove koristi. Zato so tem sledili tudi drugi in vse je sprejel, tako da je bila država zaradi nespameti cesarja znova v rokah prebežnikov.*

Čeprav Zosim prihod v odlomku omenjenih Gotov znova pripisuje njihovi domišljjeni zvijačnosti in hudobnim naklepom, se vendarle zdi, da tudi v tem primeru njihov prestop na rimsko stran ni bil tako zasnovan. Navedeni odlomek bi lahko vzeli celo kot dokaz, ki izpodbija tudi Zosimovo prejšnje pisanje o prikritem sovražnem delovanju prebeglih Gotov pred Fritigernovim napadom leta 380,<sup>181</sup> saj bi si le težko predstavljali, da bi Teodozij še enkrat ponovil povsem isto napako, če bi imel s sprejemom Gotov v preteklosti v resnici tako slabe izkušnje, kot jih opisuje Zosim. V primeru pa, da bi imel Zosim prav in da bi bile Teodozijeve izkušnje z Goti v preteklosti v resnici izjemno slabe, bi lahko cesarja k nadaljevanju takšnega ravnanja najverjetneje prisilile le izredno napete razmere, o katerih pa bi po Bavgostovem in Arbogastovem prihodu na področje Teodozijevega dela cesarstva le težko govorili, saj naj bi Goti (če že ne čisto vsi, vsaj večina) zapustili napadeno makedonsko-tesalsko ozemlje ter se znova vrnili na področje Trakije, kjer jih je bilo zaradi geografske omejenosti prostora in precejšnje opustošenosti dežele rimski strani lažje nadzorovati. Zato lahko precej upravičeno domnevamo, da so bile Teodozijeve izkušnje z Goti vsaj deloma tudi dobre in da njihov prestop, potem ko so se zaradi pritiska rimske vojske znova umaknili na področje Trakije, ni bil posledica prikritih sovražnosti, marveč želje, da bi si s prehodom na rimsko stran izboljšali svoje življenje. Prestop dela gotskih vojščakov tako v nasprotju z Zosimovim pisanjem ne pomeni načrtovanega spodkopavanja moči rimske vojske, temveč je najverjetneje samo še dodatno oslabil vrste Fritigernovih Gotov, od katerih so se že pomladi leta 380 ločili Grevtungi, Huni in Alani Alatejeve in Safraksove trietnične skupine. Čeprav, kot se zdi, tako oslabljeni Goti niso bili več sposobni izvesti kakršnegakoli resnejšega napada, tudi rimska stran očitno ni imela potrebnih moči, da bi jih lahko odločilno porazila.

Tako so se v razmerah, ko se nobeni od vpletenih strani ni zdelo, da bi se še lahko veselila zmage, začela pogajanja za sklenitev miru, ki je 3. oktobra leta 382 po več kot šestih letih odkritih sovražnosti v deželo končno vsaj za nekaj časa prinesel nujno potrebno premirje.<sup>182</sup>

#### Seznam okrajšav:

|      |                                                                                                 |
|------|-------------------------------------------------------------------------------------------------|
| ann. | annus (leto, k letu)                                                                            |
| CSEL | Corpus Scriptorum ecclesiasticorum Latinorum, Wien 1868 sl.                                     |
| CTh  | Codex Theodosianus                                                                              |
| GCS  | Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten Jahrhunderte, Leipzig – Berlin 1897 sl. |

<sup>181</sup> ZOSIMOS IV, 30, 1–2 (gl. tudi odlomek 8); IV, 31, 1–2 (gl. tudi odlomek 9).

<sup>182</sup> Consularia Constantinopolitana (ad ann. 382): *V letu, ko sta bila konzula Antonij in Siagrij (382): v tem letu se je 3. oktobra celotno ljudstvo Gotov skupaj s svojim kraljem predalo Rimljanom.*

|        |                                                                                                                             |
|--------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| gl.    | glej                                                                                                                        |
| HE     | Historia ecclesiastica                                                                                                      |
| LCL    | The Loeb Classical Library, Cambridge/Mass. – London.                                                                       |
| MGH AA | Monumenta Germaniae Historica, Auctores Antiquissimi, 1877 sl.                                                              |
| NF     | Neue Folge                                                                                                                  |
| op.    | opomba                                                                                                                      |
| sl.    | sledeče (strani, vrstice,...), sledeča (leta)                                                                               |
| PLRE I | A. H. M. JONES – J. R. MARTINDALE – J. MORRIS, The Prosopography of The Later Roman Empire I (A.D. 260–395), Cambridge 1971 |
| RE     | PAULY – WISSOWA, Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft, Stuttgart 1893 sl.                                 |

### Seznam virov:

- Acta concili Aquileiensis v: Ambrosius, Opera X, Epistulae et Acta III, ed. M. ZELZER, CSEL 82/3, Wien 1982.
- Ambrosius, Opera X, Epistula et Acta II. Epistularum libri VII–VIII, ed. O. FALLER – M. ZELZER, CSEL 82/2, Wien 1990.
- Ambrosius, Opera X, Epistulae et Acta III, ed. M. ZELZER, CSEL 82/3, Wien 1982.
- Ammianus Marcellinus, Res gestae, v: Ammianus Marcellinus III. With an English translation by J. C. ROLFE, LCL, Cambridge/Mass. – London 1986.
- Ausonius, Gratianum actio ad Gratianum imperatorem, v: Ausonius II. With an English Translation by H. G. EVELYN WHITE, LCL, Cambridge/Mass. – London 1988.
- Codex Theodosianus, libri XVI cum Constitutionibus Sirmondianis, ed. Th. MOMMSEN – P. MEYER, Berlin 1905.
- Eunapios v: R. C. BLOCKLEY, The Fragmentary Classicising Historians of the Later Roman Empire: Eunapius, Olympiodorus, Priscus and Malchus II (Text, Translation and Histo-riographical Notes), Liverpool 1983.
- Gesta concili Aquileiensis v: Ambrosius, Opera X, Epistulae et Acta III, ed. M. ZELZER, CSEL 82/3, Wien 1982.
- Jordanes, Getica, ed. Th. MOMMSEN, MGH AA 5.1, 1882, str. 53–138.
- Libanius, Selected Works I, The Julianic Orations. With an English translation, Introduction and notes by A. F. NORMAN, LCL, London – Cambridge/Mass. 1969.
- Maximini dissertatio v: Scolies ariennes sur le concile d'Aquilée. Introduction, texte latin, tra-duction et notes par R. GRYSO, SCH 267, Paris 1980.
- Orosio, Le storie contro i pagani (z ital. prevodom in komentarjem), ed. A. LIPPOLD, Milano 1976.
- Pacatus Drepanius, Panegyricus in Theodosium (I) v: In Praise of Later Roman Emperors. The Panegyrici Latini. Introduction, Translation, and Historical Commentary with the Latin Text of R. A. B. Mynors, ed. C. V. E. NIXON – B. SAYLOR RODGERS, Berkeley – Los Angeles – Oxford 1994.
- Philostorgius, Kirchengeschichte, ed. J. BIDEZ – F. WINKELMANN, GCS, Berlin 1981.
- Sidonius, Poems and Letters I. With an English translation, introduction, and notes by W. B. ANDERSON, LCL, London – Cambridge/Mass. 1936.
- Sidonius Apollinaris gl. Sidonius
- Sokrates, Kirchengeschichte, ed. G. Ch. HANSEN, mit Beiträgen von M. ŠIRINJAN, GCS NF 1, Berlin 1995.
- Sozomenus, Kirchengeschichte, ed. J. BIDEZ – G. Ch. HANSEN, GCS NF 4, Berlin 1995.
- Symmachus v: Q. Aurelii Symmachi quae supersunt, ed. O. SEECK, MGH AA 6.1, Berlin 1883.

- Themistii orationes quae supersunt I, ed. H. SCHENKL – G. DOWNEY, Leipzig 1965.
- Theodoret, Kirchengeschichte, ed. L. PARMENTIER, 3. durchgesehene Auflage von G. Ch. HANSEN, GCS NF 5, Berlin 1998.
- Zosime, Histoire nouvelle I–III. Texte établi et traduit par F. PASCHOUD, Collection des universités de France, Paris 1971–1989.

## SUMMARY

### Theodosius' War with the Goths

Alenka Cedilnik

After Emperor Valens had been killed in the Battle of Adrianople on August 9, 378 the victorious Goths, together with the Huns and the Alans, flooded the area of Thrace and Dacia and reached the Julian Alps. On January 19, 379 Emperor Gratian appointed in Sirmium Theodosius as his co-emperor. As the new emperor of the eastern part of the Roman Empire Theodosius also inherited the territory of Thrace that was heavily stricken as a result of the fighting with the Goths. Since the painful Roman defeat the situation in this part of the Roman Empire became extremely arduous, and it was Theodosius' principal task to successfully put an end to fighting and to subjugate the Barbarian peoples involved in the war. By arrangement with Emperor Gratian, who had to fend off the repeating invasions of the Alemanni in Gaul and was therefore unable to be constantly present in the battlefields of Thrace and Illyricum, Theodosius was assigned, although temporarily, also the eastern part of the prefecture of Illyricum. Although to a lesser extent, this territory was also subjected to hostile raids. According to the data by Zosimus (IV, 34, 1) and an edict preserved in the Theodosian Code (CTh 13, 1, 11), and in spite of the fact that the data provided by Sozomenus (HE VII, 4, 1) and Sidonius Apollinaris (Carm. 5, 107–115) could also be interpreted differently, it seems that the western part of Illyricum had not been allocated to Theodosius during the first years of his reign. Referring to Illyricum, together with the territory of Italy and Gaul, the edict was issued on July 5, 379 and addressed to the Praetorian Prefect Hesperius. Therefore it may be presumed that Illyricum was at the time a part of the Western administrative organization. The same conclusion may be reached by analyzing Zosimus' text citing that at the time when the Greuthungi, the Huns, and the Alans of Alatheus and Saphrax' triethnic group had not yet raided Pannonia and Theodosius had already become emperor, Emperor Gratian had appointed Vitalian as military commander for the territory of Illyricum. If the entire area of Illyricum had been annexed to the East at that time, which is how the texts of Sozomenus and Sidonius Apollinaris might be interpreted, this would certainly have been impossible. In view of this conflicting data the author of this essay posits the following interpretation as the most logical one: Illyricum, which prior to Theodosius' appointment as emperor had been a part of the Western half of the Roman Empire as an independent prefecture, retained its administrative independence for some time after Theodosius had become Emperor. At that time in Aquinum, Majorian (Sidonius Apollinaris, Carm. 5, 107–115) became the new military commander (*magister militum per Illyricum*) for the entire area of Illyricum. Although appointed by Gratian, soon afterwards Majorian left with Emperor Theodosius as his *magister militum per Illyricum* for the eastern part of Illyricum that had been allotted to Theodosius as an independent, although strongly reduced, Illyrian prefecture. The western part of Illyricum had at the time lost its administrative independence and had been annexed to the West as a part of the prefecture covering the territory of Italy, Africa, and Illyricum. Theodosius and Gratian thus divided not only the territory of the Roman Empire, but also halved the difficult burden of having to fight against the hostile Goths, Huns, and the Alans.

Focusing primarily on Theodosius' steps taken to solve the dangerous situations with the Goths, the essay explores the territory of Eastern Illyricum in particular. Its chronological structure explores the events connected with the war, starting with the measures taken by The-

odosius in order to strengthen the eastern Roman troops that had been severely damaged in the Battle of Adrianople. For this purpose Theodosius issued in 380, 381, and 382 as many as ten of altogether eleven decrees issued during his reign, on war-related matters: on recruiting new soldiers, on deserters, and on duties obliging the sons of Roman soldiers and veterans to serve the army in some manner. In spite of these measures, however, there were simply not enough Roman subjects suitable to fight as soldiers, and Theodosius had to start recruiting large numbers of non-Romans. Many of them came from the ranks of Gothic warriors who had opted for the Roman side in order to ease their lives. After the Battle of Adrianople the victorious army, composed of the Goths, the Huns, and the Alans, disintegrated into smaller bands that raided the Roman territory separately. Although greatly weakened, the Romans managed to force these poorly-organized groups to retreat to the area between the Danube and the Balkan Mountains that was much easier to control. The following year, in 380, the Goths reunited and, organized in two groups, once again attacked the Romans. While the Greuthungi, the Huns, and the Alans of the triethnic group raided Pannonia, the Goths, under the leadership of Fritigern, attacked in Macedonia and Thessaly. It soon became clear that the Roman army had not yet been adequately prepared for large-scale battles. Theodosius was thus forced to seek help from Emperor Gratian. Probably already in the summer of the same year, Gratian sent the necessary reinforcements. By the end of that year, and possibly even sooner, the troops under the command of Bauto and Arbogast successfully repelled the assaults of the Goths. As 380 drew to an end, both emperors were able to celebrate their victory once again. But the war was not yet over. At the end of 380 and at the beginning of 381, Theodosius still needed Gratian's help, which is why he definitely did not want to lose support of the West. As the months went by, the situation improved. No sources report on any battles or victories, and ecclesiastical matters indicated that the war conditions possibly started to quieten down. In May, Theodosius summoned a new ecumenical council at Constantinople, which thwarted Bishop Ambrose and Emperor Gratian's plans to convene a council of Church representatives from both the West and the East. In spite of these improved circumstances the Goths, judging by Roman decrees issued in that period, still denoted a considerable threat, and willful evasion of military duty presented a problem that had to be dealt with separately. Nevertheless, the existing circumstances, which indicated that the maelstrom of the war had already abated and were coupled with the reluctance on the part of the Romans to continue the warfare and with the fact that an increasing number of Goths defected to the Roman side to alleviate their circumstances, created the conditions necessary to officially declare peace on October 3, 382.